

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

SAPANCA'DA KIRSAL YERLEŞME ÖZELLİKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Melike Tuğrul DEMİR

Enstitü Anabilim Dalı : Coğrafya

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr. Meryem HAYIR

MAYIS-2006

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

Melike Tuğrul DEMİR

31/05/2006

ÖNSÖZ

“ Sapanca’da Kırsal Yerleşme Özellikleri” adını taşıyan bu çalışmanın konusunu, Sapanca’da değişime uğrayan kırsal yerleşmelerin özellikleri, bu değişmeye yol açan faktörler ve bunların etkileri oluşturmaktadır.

Çalışmam süresinde en başta konuyu belirlememde ve severek çalışmamda yardımcı olan, beni yönlendiren saygıdeğer hocam Yrd.Doç.Dr. Meryem Hayır’a teşekkürü bir borç bilirim. Yine çalışmalarım boyunca bana destek gösteren, kaynak sağlamamda bana yardımcı olan, bölümümüz öğretim üyelerinden Yrd.Doç.Dr. Ali Yiğit’e ve bölüm başkanımız Yrd.Doç.Dr.Cercis İkiel’e; anketlerin değerlendirilme aşamasında yardımcı olan Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma görevlisi Umut Sanem Çitçi’ye; Kamu Kurum ve Kuruluşlarından Sapanca Kaymakamlığı’na, Sapanca Belediyesi’ne, Sapanca İlçe Tarım Müdürlüğü’ne, Sapanca Orman İşletme Şefliği’ne, Sapanca ve Kırkpınar Sağlık Ocaklarına teşekkür ederim.

Ayrıca yaptığım arazi çalışmalarında bana yardımcı olan Sezai Seyidoğlu ve Necdet Özbudak’a; mülakatı ve anketleri cevaplandıran muhtar ve köy halkı sakinlerine; anketi yürütmemde yardımcı olan Sapanca Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi öğrencilerine; gösterdiği sabır, verdiği büyük destek ve çalışmalarındaki katkılarından dolayı eşim Mahir Demir’e ve anneme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Melike Tuğrul DEMİR

31/05/2006

İÇİNDEKİLER

TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
HARİTA LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: BÖLGENİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ	7
1.1. İnceleme Sahasının Jeolojisi Ve Tektoniği.....	7
1.2. Jeomorfolojik Özellikler.....	9
1.2.1. Samanlı Dağları:	9
1.2.2. Sapanca Ovası:	10
1.2.3. Sapanca Gölü:.....	11
1.3. İklim Özellikleri.....	12
1.4. Bitki Örtüsü.....	15
1.5. Toprak Özellikleri	16
BÖLÜM 2: SAPANCA'DA YERLEŞME	18
2.1. Sapanca'da Yerleşme Tarihi.....	18
2.2. Kır ve Şehir Yerleşmelerinin Ayırıldılması	20
BÖLÜM 3: SAPANCA'DA KIRSAL YERLEŞMELER	22
3.1 Sapanca'da Kır Nüfusunun Gelişimi.....	22
3.2. Sapanca'da Kır Nüfusunun Özellikleri	26
3.2.1. Nüfusun Yaş Yapısı.....	26
3.2.2. Nüfusun Cinsiyet Yapısı	29
3.2.3. Nüfusun Eğitim ve Sağlık Durumu	31
3.2.4. Göç Hareketleri.....	36
3.3. Nüfus Büyüklüklerine Göre Kır Yerleşmeleri.....	39
3.4. Yerleşme Ünitelerinin Dağılışı	42
3.5. Sapanca Köylerindeki Başlıca Mesken Tipleri.....	45
3.5.1. Eski Tip Meskenler	48
3.5.2. Yeni Tip Meskenler	52

3.5.3. Köylerdeki Sayfiye Evleri.....	57
BÖLÜM 4: SAPANCA'DA KIR YERLEŞMELERİNDE EKONOMİK YAPI....	71
4.1. Tarım	73
4.2. Hayvancılık.....	81
4.3. Ulaşım.....	83
4.4. Sanayi	88
4.5. Ormancılık	90
SONUÇ VE ÖNERİLER	93
KAYNAKÇA.....	95
EKLER.....	101
ÖZGEÇMİŞ	106

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1. Sapanca'da Aylık Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri (C ⁰).....	13
Tablo 1.2. Sapanca'da Aylık Ortalama Yağış Miktarı (mm), Aylık Ortalama Yağışlı Gün Sayısı ve Aylık Ortalama Nispi Nem Değerleri (%).....	14
Tablo 1.3. Sapanca'da Aylık ve Yıllık Ortalama Donlu Günler.....	14
Tablo 1.4. Sapanca'da Aylık ve Yıllık Ortalama Rüzgâra Hızları ile En Hızlı Rüzgâr ve Yönü	14
Tablo 3.1. 1935-2000 Yılları Arasında Sapanca'daki Köylerin Toplam Nüfusları.....	23
Tablo 3.2. Sapanca Köylerinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması.....	27
Tablo 3.3. Okul İçin Hergün Sapanca ve Adapazarı'na Gidenler.....	31
Tablo 3.4. Sapanca'da Köylerin Nüfus Miktarlarına Göre Bölünüşleri.....	40
Tablo 3.5. Türkiye'de ve Sapanca'da Nüfus Dilimlerine Göre Köy Oranları.....	41
Tablo 3.6. Marmara Bölgesinin Tümü, Sakarya ve Sapanca'da Köylerin Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı (1990).....	42
Tablo 3.7. Marmara Bölgesinin Tümü ve Sakarya'da Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı (1990).....	43
Tablo 4.1. Tarla Bitkileri, Sebze, Meyve Üretim Miktarları	76
Tablo 4.2. Köylerin Meyveciliğe Ait Verileri.....	80
Tablo 4.3. Sapanca Merkezi ve Köylerindeki Küçük ve Büyükbaş Hayvan Sayıları...	81
Tablo 4.4. İş İçin Hergün Sapanca, Adapazarı ve İzmit'e Gidenler	89

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 3.1. 1935-2000 Döneminde Türkiye'nin Toplam Şehir ve Kırsal Nüfusu.....	24
Şekil 3.2. 1955-2000 Döneminde Sakarya'nın Toplam Şehir ve Kırsal Nüfusu.....	24
Şekil 3.3. 1935-2000 Döneminde Sapanca'nın Toplam Şehir ve Kırsal Nüfusu	24
Şekil 3.4. Sapanca Köylerinin Nüfus Piramidi (2005)	28
Şekil 3.5. Köylerdeki Cinsiyet Oranları.....	30
Şekil 3.6. Sapanca Köylerinde Nüfusun Eğitim Durum (0-7 Yaş Grubu Hariç)	32
Şekil 3.7. Sapanca Köylerinde Nüfusun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu	33
Şekil 3.8. Köylerde Kullanılan İletişim Araçları.....	34
Şekil 3.9. Sapanca Köylerinde Yaşayanların Medeni Halleri.....	35
Şekil 3.10. Köylerde Yaşayan Nüfusun Cinsiyete Göre Medeni Hali.....	36
Şekil 3.11. Köylerde Yaşayanların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı.....	38
Şekil 3.12. Köyden Ayrılmayı İsteyenlerin Gitmek İstedikleri Yerler.....	39
Şekil 3.13. Sapanca Köylerinde Ankete Katılanların ve Sakarya Köy Nüfusunun Oturduğu Konutun Oda Sayısı	47
Şekil 3.14. Konutun Kat Durumu	48
Şekil 3.15. Konutun Eklenti Durumu	50
Şekil 3.16. Evlerin Yapımında Kullanılan Malzeme.....	53
Şekil 3.17. Evlerin Yaş Durumu.....	56
Şekil 4.1. Gelir Durumu	71
Şekil 4.2. Gelirin Nasıl Temin Edildiği	72
Şekil 4.3. Sapanca İlçesinin Arazi Varlığı ve Dağılımı	74
Şekil 4.4. Sapanca İlçesinde Tarım Arazilerinin Dağılımı	75
Şekil 4.5. Ailelerin Sahip Olduğu Büyükbaş Hayvan Sayıları.....	82
Şekil 4.6. Köylerden Sapanca'ya Gidiş Sıklığı	84
Şekil 4.7. Köylerden Adapazarı'na Gidiş Sıklığı	85
Şekil 4.8. Ulaşım İçin Kullanılan Vasıtalar.....	86
Şekil 4.9. Ailelerden Sapanca'ya Okul veya İş Amaçlı Gidiş Geliş Yapanların Sayıları	87

HARİTA LİSTESİ

Harita 1. Sapanca'nın Lokasyon Haritası	3
Harita 1.1. Topoğrafya Haritası.....	8
Harita 3.1. Sapanca İlçesinin Büyük Şehre Dahil Kısımları ve Yol Bağlantıları Haritası	55

Tezin Başlığı : Sapanca'da Kırsal Yerleşme Özellikleri	
Tezin Yazarı : Melike Tuğrul Demir	Danışman : Yrd.Doç.Dr.Meryem HAYIR
Kabul Tarihi : 29/06/2006	Sayfa Sayısı : VII (ön kısım)+100(tez)+5 (ekler)
Anabilimdalı : Coğrafya	Bilimdalı : Coğrafya
<p>Çalışma alanımız, Marmara Bölgesi'nde Sapanca Gölü ile Samanlı Dağları arasında yer alan Sapanca ilçesinin köylerini kapsamaktadır. Toplam 16 köyün olduğu çalışma alanında, köylerin nüfusları fazla olmayıp 10 köyün nüfusu 0-250 arasında değişir ve bunlardan birkaç tanesi de ikamet edilmeyen boş köylerdir.</p> <p>Bu çalışma Sapanca'da değişen kırsal yerleşme özelliklerini ortaya koymaktadır. Sapanca'daki kır yerleşmeleri ile diğer kır yerleşmeleri arasındaki farklılıklar ele alınmaktadır. 1989 yılından sonra Sapanca'dan otoyolun geçişiyle sağlanan ulaşım kolaylığı ve bunun yanında köylerin sahip oldukları eşsiz doğa güzellikleri burayı turizm açısından cazip bir merkez haline sokmuştur. Özellikle İstanbulluların yoğun talepleri ve otoyolun geçişi ile değerlendirilen topraklar, tarım arazilerinin elden çıkmasına ve bu arazilerin arsa haline dönmesine neden olmuştur. Böylece Sapanca köyleri tatil evlerinin hâkimiyet sahasına girerek büyük oranda kırsal görünümünden sıyrılmışlardır.</p> <p>Çalışma alanımızdaki kır yerleşmeleri sadece görünüm ve mesken tipleri ile değil aynı zamanda tarım dışı ekonomik faaliyetlerin daha yoğun olması nedeniyle de tipik kır yerleşmelerinden ayrılır. Köylerde ikamet eden çalışanların büyük çoğunluğu sanayi sektöründe çalışmaktadır. Bunun yanında son zamanlarda gittikçe artan iç ve dış mekân süs bitkileri üretiminin meyvecilikten daha fazla gelir getirmesi nedeniyle yaygınlaşmaya başlamıştır. Çalışmamız çeşitli istatistikî veriler, bulgular ile yaptığımız anketi mülakat ve arazi gözlemleri ışığında Sapanca'daki değişen kırsal yapıyı ortaya koymaktadır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Sapanca, kırsal yerleşme, tatil evleri, otoyol	

Title of the Thesis: The Features of Rural Settlement in Sapanca

Author : Melike Tuğrul Demir **Supervisor :** Assoc.Prof.Dr.Meryem HAYIR

Date : 29/06/2006 **Nu. of pages :** VII(pre text)+100(main body)+5(appendices)

Department : Geography **Subfield :** Geography

Our study field comprises the villages of Sapanca which are located between Samanlı Mountains and Sapanca Lake in Marmara Region. There are sixteen villages in our study field. The populations of the villages are not too much. The population of ten of them is between 0-250 and also some of these villages are uninhabited.

This study manifests the changing features of rural settlement and examines the differences between the rural settlement in Sapanca and other rural settlements. The easiness in reaching the Sapanca after the completion of highway in 1989 and the unique natural beauties of the villages made this town an attractive tourism center. Especially the intensive demands of the people from Istanbul and highly increased prices of the lands caused the change of these fields into building sites. In this way the villages of Sapanca quitted their rural view by becoming places for holiday houses.

The rural settlements in our study field depart from the typical rural settlement not only with their view and types of house but also the intensiveness of their non-agricultural economic activities. The people living in these villages mostly work in industry. Beside this, the production of garden plants is preferred because of its higher income than production of fruits. On the basis of some statistical data, findings, our questionnaires, interviews and observations, our study manifests the changing rural structure in Sapanca.

Keywords : Sapanca, rural settlement, holiday houses, highway

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Amacı

“Sapanca’da Kırsal Yerleşme Özellikleri” adını taşıyan bu çalışmada Sapanca köylerinin buldukları alanlar öncelikle fiziki özellikleri ile ele alınmış daha sonra yerleşme, nüfus özellikleri, mesken tipleri ve ekonomik yapıları açısından değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sapanca’da kırsal yerleşmeleri incelemeyi amaçladığımız bu çalışmada Sapanca’daki köylerin özellikle İstanbul, Sakarya ve Kocaeli’nde gelişen sanayi, ticaret ve ulaşım faaliyetlerine bağlı olarak yaşadığı değişim ortaya konacaktır. Kırsal yerleşme özelliklerinin giderek kayıp olduğu bu köyler büyük oranda tatil evlerinin olduğu, boş arazilerin villa ve siteler tarafından doldurulduğu veya tarım dışı ekonomik faaliyette çalışanların ikamet ettiği, kır uğraşlarının çok azaldığı alanlar haline dönüşmüştür.

Köylerin geçirdiği bu değişim mesken tipleriyle olsun, tarımsal üretim potansiyeli ile olsun ortaya konularak, köylerin tarımsal üretimde çok az paylarının olduğu, köy halkının dahi piyasa ve pazara bağımlı olduğu görülecektir. Ayrıca köyde yaşayanların geçimlerinin büyük kısmını köyü çevreleyen yaşam sahası içinden temin etmek yerine genelde tarım dışı etkinliklerden sağladığı ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tuğaç’a (1971:295) göre de şehirler ve köyler arasındaki fonksiyonel ilişkiler arttıkça ulaşım, haberleşme ve eğitim olanakları geliştikçe sosyo-ekonomik gelişme ve modernleşmeye elverişli bir ortam meydana gelmektedir. Bu ilişkilerin olumlu etkileri yanında Tümertekin’in de belirttiği gibi, olumsuz etkileri de olabilmektedir: “Memleketimizde hemen her büyük şehrin çevresinde bulunan köylerin nüfuslarının artması, şehrsel fonksiyonlara sahne olmaları v.b. gelişmelerin Türkiye köylerinde geleneksel hakim fonksiyon olan ziraatın gerilemesine yol açmaktadır. Olay bu açıdan kısaca, tarlaların arsa haline gelmesi şeklinde özetlenebilir” (Tümertekin,1973:79).

Kısacası şehirler tarafından doğrudan etkilenen, değişime uğratılan ve bazılarının tamamen tatil evleri ile istila edildiği Sapanca köylerinin yaşadığı bu dönüşümün nedeni, etkisi ve sonuçları bu çalışmada ortaya konulacaktır.

Araştırma Alanın Yeri ve Sınırları

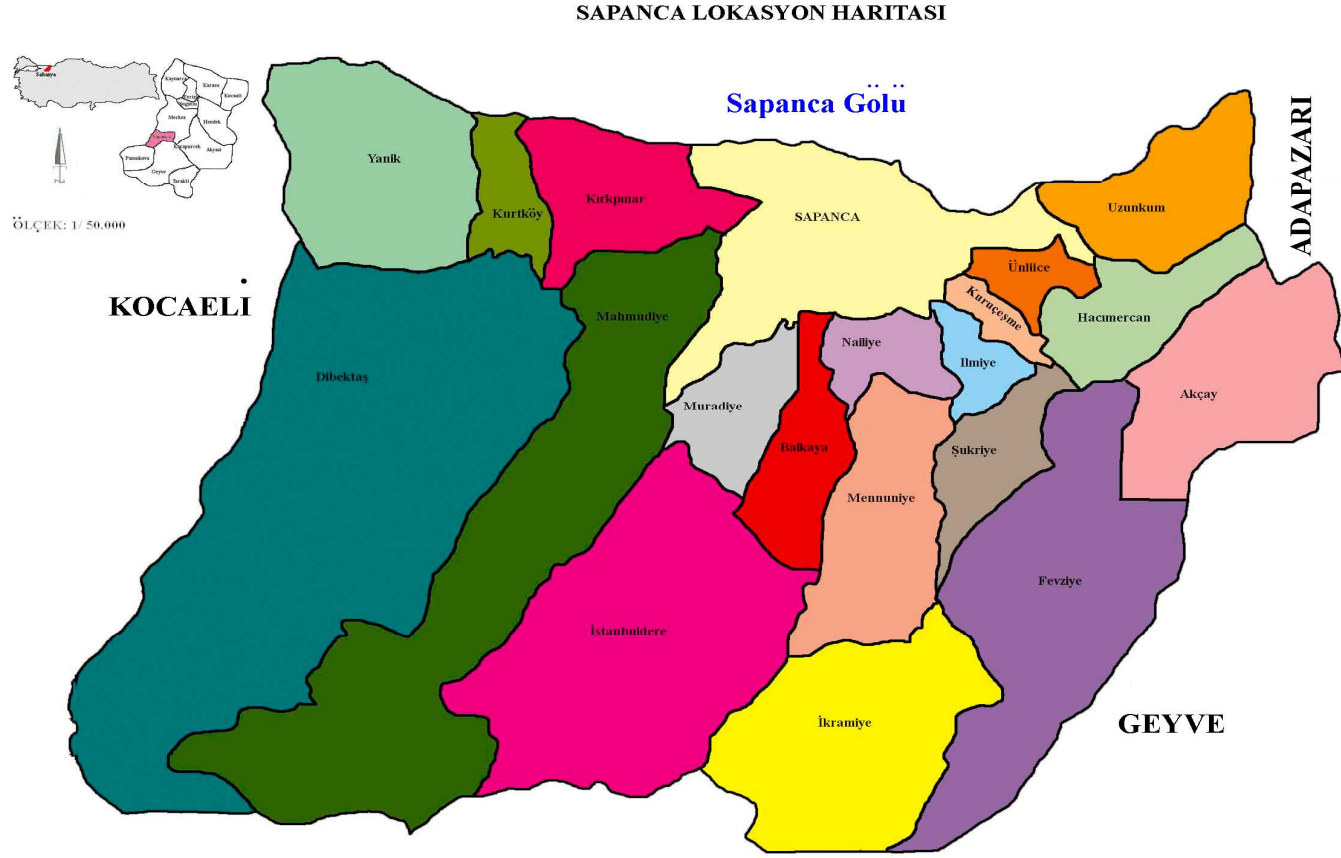
Araştırma alanımızı oluşturan Sapanca, Marmara Bölgesi'nde Sakarya iline bağlı bir ilçe olup, yüzölçümü 140 km². 'dir. Sapanca 40⁰ 41' kuzey paraleli ile 30⁰ 15' doğu meridyeninde yer alır. Sakarya'nın yüzölçümü en küçük, nüfus yoğunluğu en fazla olan ilçesidir.

Araştırmamızı oluşturan 16 köyden en batıda Yanık Köyü, en doğuda Akçay ve Uzunkum Köyleri ve en güneyde ise İkramiye Köyü yer almaktadır. İkramiye Köyü Sapanca'ya en uzak köy olup arada 16 km. mesafe vardır. Bu haliyle çalıştığımız sahayı İkramiye Köyü'nden Sapanca Gölü'ne doğru uzanan kabaca bir üçgene benzetebiliriz. Bu üçgenin batısında yer alan Yanık Köyü Kocaeli il sınırına dayanırken, en doğusunda bulunan Akçay Köyü de Adapazarı'nın Adliye Köyü'ne, en güneyde kalan İkramiye ise Geyve ilçesi sınırına dayanır. Köylerin kuzeyinde ise Kuzey Anadolu Deprem Kuşağı içinde yer alan Sapanca Gölü bulunur. Bu nedenle inceleme bölgemiz 1. derece deprem bölgesidir. Ancak fay hattının gölden geçmesi ilçe merkezinin ve köylerinin depremden daha az etkilenmesine neden olmuştur.

Sapanca'nın köylerinden sadece Yanık ve Uzunkum Köyleri Samanlı Dağlarının kuzey eteğinde, ilçe merkezinin de yer aldığı dağ eteği ovasında bulunur. Bu ova dağların kuzey yamaçlarından inen derelerin taşıdığı alüvyonlarla oluşmuştur. Bu dereler İstanbuldere, Kurtköy Deresi ve Mahmudiye Deresidir ve bunlar da çalışma alanımıza dâhildir. Bunun yanında Akçay Deresi de araştırma alanımıza girer ve Adliye Köyü civarında Sakarya Nehri ile birleşir.

Sapanca köylerinin büyük bir kısmı Samanlı Dağlarının kuzey yamaçlarında ve bu yamaçlarda oluşmuş vadilerde yer alan dağ eteği ve vadi köyleridir. Bu durumda çalışma alanımızın büyük kısmını Samanlı Dağlarının etekleri oluşturmaktadır. Köylülerin özellikle dinlenme amacıyla yazın çıktığı Soğucak Yaylası ise sahamızın güneybatısında yer alır.

Harita 1. Sapanca'nın Lokasyon Haritası

Materyal ve Yöntem

Bu araştırma gerçekleştirilirken öncelikle literatür taraması yapılmış, konuyla ve araştırma alanı ile ilgili bilgiler derlenmiştir. Harita Genel Komutanlığının 1/50.000 ölçekli topoğrafya haritalarının ilgili paftalarından sahanın morfolojik yapısı hakkında bilgi edinilmiştir.

Bu bilgiler elde edildikten sonra Sapanca Belediyesinden köylerin sınırlarının gösterildiği Sapanca Sınır haritası, köylerin birbiriyle yol bağlantılarını gösteren Sapanca ilçe haritası elde edilmiş, yine belediyeden Sapanca'nın Jeolojik Araştırma Raporuna ulaşılmıştır. İlçe Tarım Müdürlüğünden alınan Köy Bilgi formları sayesinde köylerin tarımsal potansiyelleri ortaya konmuştur. Araştırma sahasında kır nüfusunun 1935-2000 yılları arasında nüfus gelişimi, nüfus hareketlerini ortaya koymak için Devlet İstatistik Enstitüsünün nüfus sayım sonuçları esas alınmıştır. Ayrıca köylerdeki nüfusun yaş, cinsiyet, eğitim ve medeni hal gibi özelliklerini ortaya koyabilmek için sağlık ocaklarının yıl ortası nüfus tespitlerinde faydalanılmıştır.

Daha sonra ise araziye gözlem yapmak amacıyla köylere tek tek gidilmiş, fotoğraflar çekilmiştir. Çekilen fotoğraflar köylerdeki yapılaşmayı ve kır yerleşmesinden ne kadar uzaklaşıldığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir. Bununla beraber köy muhtarları veya o köyde uzun süreden beri yaşayan kimselerle mülakat yapılmış ve köylerin durumu hakkında bilgiler elde edilmiştir. Ayrıca nüfusu 200'ün üzerinde olan köylerde anket çalışması yapılarak köyler ve köylüler hakkında detaylı bilgiler edinilmiştir.

Çalışmanın son safhasında ise elde edilen bütün bilgiler coğrafyanın prensipleri doğrultusunda değerlendirilmiş ve bu değerlendirmeler bir rapor haline getirilerek sunulmuştur.

Literatür Özeti

Literatür tarama çalışmaları sırasında çalışmamıza katkı sağlayabilecek eserler bulunmuştur. Kaynakça bölümünde tümünün listelendiği bu eserlerden seçilmiş bir bölümü ana hatlarıyla kısaca şöyledir;

ERİNÇ, S. , (1949), “Sapanca Gölünün Derinlik Haritası ve Morfometrisi” isimli çalışmada Sapanca Gölünün sondajlarla derinlik haritası çıkartılmış, bunun yanında gölün özellikleri, şekli, yüzölçümü, hacmi ve oluşumu ile ilgi bilgilere yer verilmiştir.

BİLGİN, T. , (1967), “Samanlı Dağları” konulu bu çalışmada köylerimizin birçoğunun bulunduğu Samanlı Dağlarının fiziki ve beşeri özellikleri ile inceleyerek oldukça detaylı bilgiler ortaya koymuştur.

TUNÇDİLEK, N. , (1967), “Türkiye İskân Coğrafyası - Kır İskânı” adlı çalışmada Anadolu'nun yakın tarihi ve iskânla olan münasebetlerinin yanında Türkiye'nin tabiatı ve iskânla olan münasebetleri incelenmiş, bunun yanında mesken, mesken tipleri ve mesken tiplerinin coğrafi faktörlerle ilişkileri ortaya konmuştur.

TANOĞLU, A., (1969), “Nüfus ve Yerleşme” adlı çalışmada nüfus özelliklerinin yanında yerleşme, mesken tipleri, köy yerleşmesi ve coğrafi çevre, yerleşme şekilleri ve çevreyle olan bağlantılarını ele almıştır.

TUĞAÇ, A. , (1971), “Kırsal Topluluklarda Değişmeler” adlı çalışmada Türk Köyünde Modernleşme Eğilimlerini hazırlayıcı şartları, bu köylerin tarım bünyesini ve ekonomik durumunu, sosyal yapısını ortaya koymuştur.

TOLUN DENKER, B. , (1977), “Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri” adlı çalışmada yerleşme coğrafyasının gelişimini, yerleşmelerin dağılışını ve bunlara etki eden faktörleri, meskenler, meskenlerin coğrafi dağılışlarını, kır yerleşme şekillerini, mülkiyet ve tarla şekillerini detaylı olarak ele almıştır.

ÖZGÜÇ, N. , (1977), “Sayfiye Yerleşmeleri: Gelişme ve Başlıca Özellikleri” ile “Tatil Evleri” adlı çalışmalarında sayfiye yerleşmeleri ve tatil evlerinin doğuşundaki nedenler, yer seçimindeki hususlar, bu evlerin yerleşmelere olan sosyo-ekonomik etkilerini oldukça detaylı sunarak çalışmamıza büyük katkı sağlamıştır.

TUNÇDİLEK, N. , (1978), “Türkiye’nin Kırsal Potansiyeli ve Sorunları” adlı çalışmasında kırsal uğraşı düzenleri, Türkiye’nin fiziki potansiyeli içinde Türkiye’nin insan potansiyeli, kırsalın nasıl cazip hale getirileceğini bölümler halinde belirtmiştir.

TÜTENGİL, C.O. , (1979), “100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları” adlı çalışmasında kırsal yerleşmelerini 100 soruda açıklamaya çalışmıştır.

TUNÇDİLEK, N. , (1984), “Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış” adlı çalışmasında Devletin köy oluşumundaki rolü, köy oluşumunun toprak mülkiyeti ile başladığından bahsederek Türkiye’yi karakterize eden köy tiplerini ortaya koymuştur.

GÜNGÖRDÜ, M. , (1999), “Marmara Bölgesinin Bitki Coğrafyası” isimli çalışmasında Samanlı Dağlarının bitki örtüsü ile ilgili ayrıntılı bilgilere yer vermiştir.

YILMAZ, Cevdet , (2002), “Kırsal Yerleşmeler Terminolojik Sorunlar” adlı çalışmasında konumuzla bağlantılı olarak büyük şehirlerin çevresindeki lüks yerleşmeler olan sefa köylerinin, tatil evleri ile olan benzerlikleri ve farklılıklarını ortaya koymuştur

SOYKAN, F. , (2003) “Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi” adlı makalesinde kırsal turizmin amacı, önemi ve neden tercih edildiği gibi faktörler üzerinde durarak Türkiye’de kırsal turizmin geliştirilmesi için tanıtım ve çalışmaların yapılmasının gerekliliğinden bahsetmiştir.

BÖLÜM 1: BÖLGENİN FİZİKİ COĞRAFYA ÖZELLİKLERİ

1.1. İnceleme Sahasının Jeolojisi Ve Tektoniği

Kuzey Anadolu Fay Kuşağının kuzey kolu üzerinde bulunan çalışma bölgesinin jeolojik yapısı oldukça karmaşıktır.

Çalışma alanındaki en yaşlı birim Permiyen-Trias yaşlı Sultaniye Metamorfitleridir. Bu birim gri, beyazımsı gri, yeşilimsi gri ve koyu gri renklerde düşük derecede metamorfizma geçirmiş sedimanter volkanik ve volkanoklastik kökenli kayaları temsil eden şist, mermer, fillat, kuvarsit ve diğer metasedimanter kayalardan oluşmaktadır. Bu metamorfitler Sapanca ilçesinin güney ve güneybatısındaki sırt ve tepelerde geniş alanlarda mostra verirler. Şistler daha çok serisitşist, kalkışist, grafitşist ve killi şistlerle temsil edilirler.

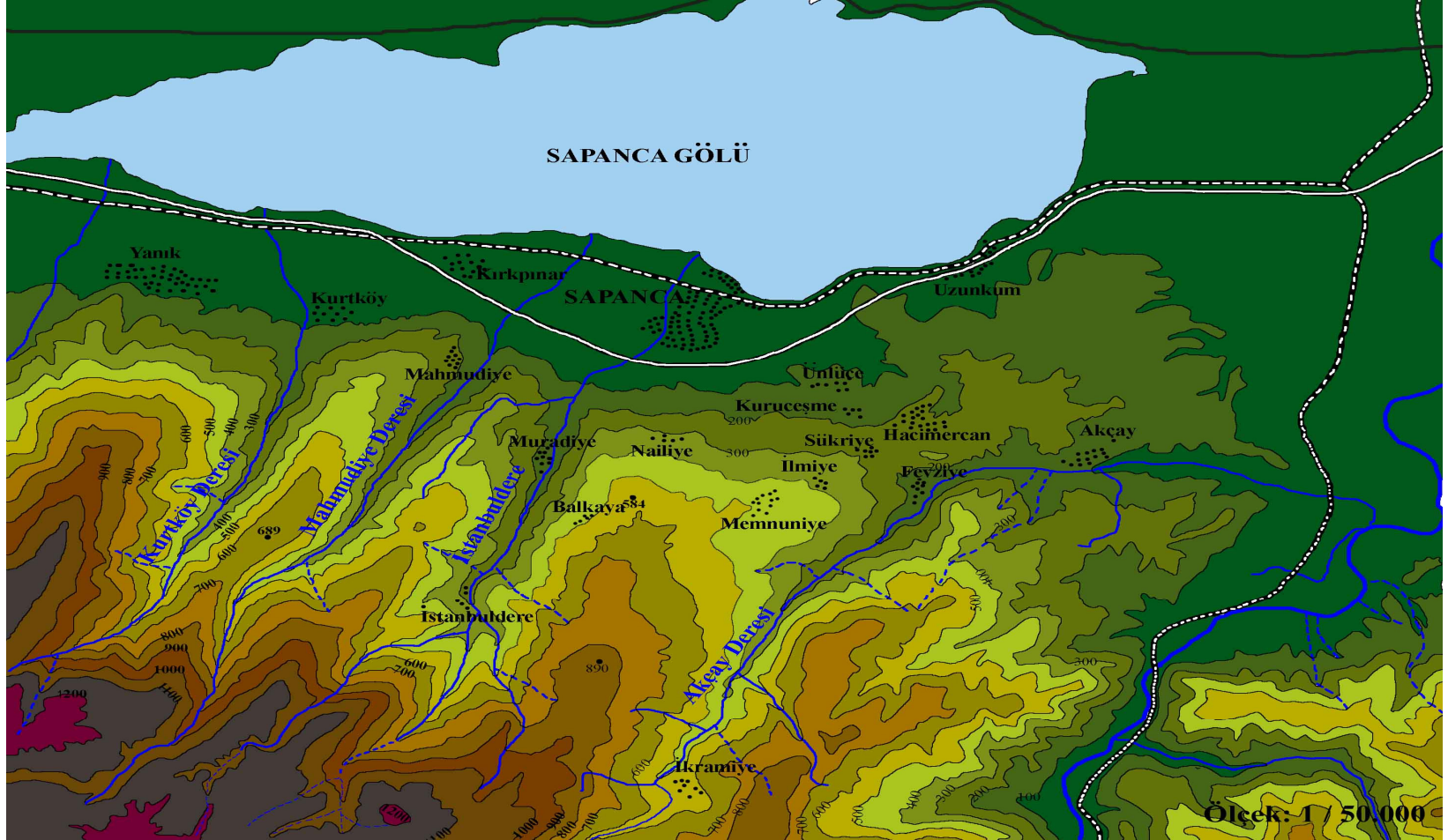
Akçay Metamorfitleri, Sapanca ilçesinin güney ve güneydoğusunda özellikle Akçay ve Memnuniye köyleri çevresinde mostra verirler. Metakumtaşı, metaçamurtaşı, kuvarsit, metaçakıltası, metatüf, metabazalt, rekristalize kireçtaşı ve mermerden oluşan birim Akçay Metamorfitleri olarak isimlendirilmiş ve Kretase yaşı verilmiştir.

Almacık Ofiyoliti, serpantin, periodotit, gabro, amfibolit, gnays ve metakuvarsitten oluşan bu birim Akçay derenin menbağı kesimindeki tepelerde en tipik mostraları verir. Yaşı Kretasedir.

Bölgedeki en genç birim Kvarterner yaşlı alüvyonlardır. Bu birim Sapanca ilçe merkezinde Sapanca Gölü ile TEM Otoyolu arasında yayılım göstermektedir. Çakıl, kum, silt, kil araldanmalı olarak bulunur (Sapanca Jeolojik-Jeoteknik Araştırma Raporu, 2000).

Bölgenin tektonik özelliğini, kuzey ve güney kenar boyunca takip edilen faylar ve bu faylar arasında kalan sahanın küçük ölçüde bir grabene tekabül etmesi teşkil eder. İzmit körfezinin güney kıyıları boyunca Samanlı Dağlarının kuzey kenarı olarak takip edilen bu dislokasyon hattı, bilindiği gibi batıda Saros Körfezi'ne uzanır, doğuda ise Kuzey Anadolu'yu katetmiş olarak Erzincan doğusuna kadar devam eden büyük kırık hattı üzerindedir. Sapanca gölünün kuzey kıyılarında vadilerle kesilmiş olmasına rağmen

Harita 1.1. Topoğrafya Haritası

muntazam parçalar halinde uzandığını tespit ettiğimiz dikliklerin ve gölün doğusundaki alüvyal tabanı sınırlayan kuzey ve güney kenarın da fay diklikleri olarak teşekkül ettikleri anlaşılır. Bunların bir kısmının genç faylar olduğu pek muhtemeldir (Bilgin, 1984:130-131).

Kuzey Anadolu Fay Kuşağının ana kolu Sapanca Gölü içinden geçmektedir. 17 Ağustos 1999 Marmara depremi bu hat üzerinde meydana gelmiştir. Deprem bölgelerinde hasarın önemli bir bölümünün olumsuz zemin özellikleri ve yüksek yeraltı su seviyeleri sonucu belirlediği hatırlanırsa mevcut olağanüstü iyi zemin koşullarında faya yakınlığına karşın Sapanca'da yıkım ve hasarın neden bu denli düşük olduğu anlaşılır. Zira yeraltı suyu seviyeleri de çevre yerleşim birimlerine oranla oldukça düşüktür. Bu nedenle kısıtlı da olsa beliren hasarın zemin kökenli değil yetersiz taşıyıcı sistemlerden kaynaklandığı açıkça görülmektedir. Bu bulgu ölçülen yüksek S dalgaları hızları ile de teyit edilmektedir. Doğru yapılaşma sağlandığı takdirde bundan sonraki depremlerde de deprem etkilerinin bir afete dönüşmeden geçirilmesi mümkün görünmektedir (Sapanca Jeolojik-Jeoteknik Araştırma Raporu, 2000).

1.2. Jeomorfolojik Özellikler

İnceleme sahamızda Sapanca Gölü, Sapanca Ovası ve özellikle de Samanlı Dağları geniş yer kaplamaktadır.

1.2.1. Samanlı Dağları:

Doğu-batı istikametinde umumi morfolojik görünümü ile batıdaki Bozburun'dan, doğuda Sakarya nehrinin açtığı Geyve Boğazına kadar 130 km.lik bir alan kaplar. Batı-doğu istikametlerinde iyi bir şekilde tayin edilen Samanlı Dağları kuzey ve güney kenarlar boyunca yer alan büyük çaptaki depresyonların ve alçak sahaların mevcudiyeti ile çok bariz bir şekilde ayırt edilir ve morfolojik uzanışı ile kütleli bir görünüm arz eder. Samanlı Dağlarının bu şekilde sınırlanışı, kuzey ve güney kenarlarının birçok kısımlarında dik yamaçlar meydana getiren büyük faylara tekabül eden devamlı tektonik hatlarla barizleştirilmiştir (Bilgin,1967:3-5).

Samanlı Dağları, Marmara Bölgesi'nin doğu kısmını meydana getiren topoğrafyada, doğu-batı istikametinde ana hatlarıyla temayüz eden ve kuzeyden güneye doğru birbirini takiben sıralanan depresyonlar dizisi ile bunları ayıran yüksek rölyefin en hâkim unsuru

olarak müşahede edilir. Marmara Denizinin doğuya sokulan derin çanağı, İzmit Körfezi, İzmit-Sapanca Oluğu, Sapanca Gölü Çanağı ve Adapazarı depresyonu bu kütleli kuzeyden sınırlayan devamlı bir çukur saha meydana getirirler. Güneyde ise Gemlik Körfezi, Garsak Eşiği, İznik depresyonu, Karadin Eşiği ve Pamukova Depresyonu da bu kütleli doğu kısmını dik yamaçlarla hudutlandırır (Bilgin,1967:3-5).

Samanlı Dağlarının sahamızın da içinde bulunduğu Geyve Boğazına doğru gittikçe daralan doğu bölümü, kuzeyden dik bir şekilde yükselen yamaçlarla tahdit edilir. Bu yamaçların üzerinde uzanan hafif dalgalı satırlar batıda Serindere, doğuda Akçay, kuzey kenarı yaran birbirine paralel vadiler ve nihayet güney yamaçların kısa boylu akarsularıyla oldukça parçalanmış olmasına rağmen daha ziyade yüksek bir plato karakteri gösterir. En yüksek kısımları 1100-1200 m. irtifalarda uzanan plato yüzeyleri yer yer vadiler arasında su bölümü teşkil eden sırtlar halindedir. Büyük Derbent ile Sapanca arasında bir takım birikinti konileri sıralanır ve nihayet Sapanca doğusunda neojen tepeleri başlar. Kuzey kenarın doğu parçasında birdenbire yükselen dik yamaçlar önündeki bu alçak kısımlar ayrı birer küçük ünite teşkil eder. Netice olarak görülmektedir ki Samanlı Dağlarının doğu bölümü esas itibarıyla yüksek platolar ve dağlardan müteşekkil olarak kuzey ve güneydeki alçak sahalardan dik yamaçlarla yükselen kütleli kısımlar meydana getirir. Bu yüksek sahanın olgun şekilleri, yer yer derin bir surette yarılmakla beraber, eski topoğrafyanın mükemmel örneklerini ihtiva etmektedir (Bilgin,1967:23-24).

Morfolojik uzanışı ve jeolojik tekâmülün bazı hususiyetleriyle Samanlı dağları, Kuzey Anadolu silsilelerinin batıda Marmara Bölgesine sokulan bir devamı olarak bilinir. Bununla beraber bu dağlık kütle, adı geçen silsilelerinin nispeten daha sade olan yapılarına nazaran farklı ve daha karışık bir yapıya sahiptir. Tektonik hadiselerin en mühim rolü oynadığı morfolojik tekâmül, bu dağlık kütleli çevresine nazaran çok daha bariz olarak ortaya çıkmasına, yani bu sahadaki topoğrafyada heyeti umumiyesiyle başlı başına bir ünite halinde gelişmesine sebep olacak bir tarzda devam etmiştir (Bilgin,1967:9).

1.2.2. Sapanca Ovası:

Sapanca Gölü kıyıları kuzeyde yüksek kısımlara dayanırken, güneyde kristalen bir kütleli ibaret dik yamaçlarla göl arasında genişliği 1km.'yi bulan hatta batıda 2

km.'ye ulaşan alüvyal dolgu halinde olan Sapanca Ovasına dayanmaktadır. Aslında bu genişlik meyilli satha aittir. Bu dolgunun alt kısmında yerli kaya dik yamaç halinde göle doğru sokulmaktadır. Diğer bir ifade ile oluk sahasının bu kısmında dik fay yamaçları doğrudan göl kıyısını meydana getirmez. Maşukiye ve Sapanca arasında bu dik kenar dört büyükçe ve derin vadi ile yarılmıştır. Bu vadiler Karaçay (Yanık), Kuruçay (Kurtköy), Mahmudiye ve Karanlık (İstanbul) dereleridir. Bu dereler, Samanlı Dağlarının yüksek plato ve dağlık kısımlarından ibaret doğu bölümünde yüksek yüzeyleri yararak iç kısımlara kadar sokulmuşlardır.

Maşukiye doğusundaki bu vadiler, fay dikliğinde açılmış V profilli derin vadiler olup, aralarındaki sırtların cephelerinde façeta şekilleri görülür. Ağız kısımları ise tepeleri vadi içine sokulan birikinti konileri teşekkül etmiştir. Bunların eğimleri %30-40 kadardır. Topoğrafya haritaları üzerinde de çok bariz olarak görülen bu konilerin üzerinden eski İzmit-Sapanca veya eski İstanbul-Eskişehir yolu geçmektedir. Böylece buradaki yüksek fay dikliklerinin önünde tipik bir “piedmont ovası” gelişmiştir. Birikinti konileri daha sonra yarılmıştır. Bu yarılmış kısımlarda mecralar sel yatağı halinde uzanır. Konilerin malzemesi çok iri unsurlar, hatta birkaç metre karelik bloklardan, kum ve çakıllardan meydana gelir. Maşukiye'nin hemen batısından başlayan ve Sapanca'nın 1 km. doğusunda neojen tepelerine dayanan bu dağ eteği 14 km. kadar devamlıdır. Yer yer çalılıklarla kaplı olmasına rağmen meyve bahçeleri de görülür. Daha kuzeyde göl kıyısı ile bu koniler arasında, daha ince unsurlu ve daha az meyilli bir kıyı ovası gelişmektedir. Bölgedeki demiryolu da bu kıyı ovası üzerinde uzanmaktadır. Bununla beraber batıda Karaçay ve doğuda Mahmudiye dereleri göle doğru küçük deltalar halinde çıkıntılar meydana getirmiştir (Bilgin, 1984:135).

1.2.3. Sapanca Gölü:

İzmit körfezinin doğu nihayeti ile Adapazarı depresyonu arasında deniz seviyesine oldukça yakın bir şekilde uzanan oluk sahasının doğu kısmını işgal eden Sapanca Gölü morfometrik yayılışı ile tepesi batıya doğru uzanmış armut biçimi arz eder. Sapanca gölünün bir kısım suyu kuzeydoğu ucundan çıkarak Beşköprü vadisini takip eden Çarksuyu tarafından nakledilir. Göl kuzeyindeki tepelik sahadan ve güneydeki dağlık

kütleden gelen akarsularla beslenmektedir¹. Göl suları mart ve nisanda azamiye ulaşmaktadır. Suların tatlı olması, batıda İzmit hatta İstanbul gibi büyük şehir ve sanayi bölgelerinin su ihtiyacını karşılamak bakımından Sapanca Gölüne önem kazandırmıştır (Bilgin, 1984:132).

Gölün kuzeydoğu köşesindeki Çarksuyu başlangıcı ile batı ucundaki Acısu ağız arasında azami uzunluğu 17 km. kadardır. Azami genişliğe Sapanca'nın 1 km. kadar doğusunda erişilir ki bu da 5,5 km. kadardır. Gölün en derin yeri 61 metre olup, ortalama derinlik 36 m. dir. Gölün hacmi 1,7 km³ dür. Deniz seviyesinden yüksekliği ise 33 m. dir (Erinç, 1949:11-12).

Sapanca Gölünün oluşumuna da değinecek olursak; Marmara Bölgesi'nin doğu kısmında İzmit Körfezi çukurluğunun karadaki devamı olarak görülen bir oluk sahasında teşekkül etmiş bulunan Sapanca Gölü Çanağı, doğuya doğru derinleşen tektonik menşeli eski bir "krypto depresyon"a tekabül eder. Bu çanak İzmit-Sapanca oluşunu teşkil eden graben sahasına son şeklini veren ve İzmit Körfezi'nin bugünkü kıyı hatlarını ortaya koyan genç tektonik hareketlerin neden olduğu faylanmalara bağlı olarak meydana gelmiştir. Ancak bugünkü Sapanca Gölü, bu krypto depresyona bağlı olmakla birlikte doğusunda, Sakarya'nın getirdiği malzemenin birikmesiyle Adapazarı depresyonunu dolduran büyük alüvyal dolgunun gelişmesi sonucu meydana gelen bir "alüvyal setlenme" ile teşekkül etmiştir. Bu suretle Sapanca Gölü burada bir "set gölü" veya "alüvyal baraj gölü" teşkil etmektedir (Bilgin, 1984:151).

1.3. İklim Özellikleri

Sapanca ilçesi konumu itibariyle karakteristik Karadeniz iklimi ile Akdeniz ikliminin geçiş sahasında ve kısmen Marmara Havzasına kadar sokulan kontinental Akdeniz iklimi bölgesinde bulunur. Yaz kuraklığının devamlı olmaması onu Karadeniz iklimine yaklaştırırken, yağışların bazı yıllarda çok azalması geçiş alanında bulunduğunu gösterir. Kuzey ve kuzeybatı rüzgârları Sapanca Gölü üzerinden yağış getirir. Kış

¹ Gölü besleyen önemli derelerin büyük bölümü güney yakasındadır. Güneyden göle ulaşan en önemli dereler; Kurtköy, Yanık, Mahmudiye, İstanbul ve Balıkhane Dereleridir. Kuzey kısımda ise Eşme Deresi bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi Kurtköy deresidir. Ancak bunların tamamı yazın kurumaktadır. Gölü besleyen en önemli kaynaklar göl dibindeki yer altı kaynaklarıdır.

mevsimi dondurucu olmaktan ziyade, soğuk ve nemlidir. Göl havzası Doğu Marmara Yöresinde yağışlı bir iklim kuşağındadır. Yağışlar genellikle yağmur halinde olup, yaz ayları hariç diğer mevsimlerde oldukça fazladır.

Tablo 1.1. Sapanca’da Aylık Ortalama, En Yüksek ve En Düşük Sıcaklık Değerleri (C⁰)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ortalama Sıcaklık	5,7	6,7	8,1	12,7	17,0	20,8	22,8	22,7	18,9	14,6	12,0	8,4	14,2
En yüksek sıcaklık	23	27,1	31,0	34,0	38	40,4	40,9	41,8	38,4	36,1	32	25,1	
En düşük sıcaklık	-14,5	-13,5	-7,3	-2,4	1,8	6,1	8,7	7,8	5,4	-0,2	-6,6	-9,1	

Kaynak: Yılmaz, B.,2000:5

En sıcak ayın (Temmuz) ortalama sıcaklığı 22,8 C⁰ iken, en soğuk ayın (Ocak) ayı ortalama sıcaklığı 5,7 C⁰’dir. Yıllık ortalama sıcaklığı 14,2 C⁰, amplitüd ise 17 C⁰ civarındadır.

İzmit-Sapanca Oluğu güneyinde Samanlı Dağlarının devamlı ve yüksek bir duvar teşkil etmesi bilhassa kuzeyden gelen hava kütlelerinin hareketleri üzerinde etkili olmaktadır. Buna karşın sahada zaman zaman güney sektörlü hava kütleleri de etkili olmaktadır. Samanlı Dağlarının her tarafı aynı miktarda yağış almamaktadır. Kuzey yamaçları güneye nazaran daha çok yağış almakta bu değer Sapanca’da yaklaşık 800 mm.’yi bulmaktadır. Kuzeydeki yamaçlar bu istikametten gelen hava kütlelerinin yükselmesini sağlayarak, bu kısımda bol yağış bırakmalarına neden olmaktadır. Sapanca ve çevresinde barizleşen dik yamaçların tesiri ile hava kütleleri süratle yükselmekte ve bu bölgeye bol yağış bırakmaktadır. Kuzey yamaçlarda yükseltinin yağış üzerindeki etkisi oldukça fazladır.

İzmit, Sapanca ve Adapazarı’nda yağış kış, ilkbahar ve sonbahar aylarında fazla olmakla birlikte yaz aylarında da normale yakın bir seyir göstermektedir. Kışın 272 mm., sonbaharda 202 mm., ilbaharda 186 mm. ve yazın 139 mm. yağış almaktadır.

Tablo 1.2. Sapanca'da Aylık Ortalama Yağış Miktarı (mm), Aylık Ortalama Yağışlı Gün Sayısı ve Aylık Ortalama Nispi Nem Değerleri (%)

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Yağış(mm)	91,5	80	80,5	61,1	44,2	59,1	43,8	35,6	63	64,8	74,1	100,1	797,8
Yağışlı Gün Sayısı	13,3	13,3	11,6	9,1	10,0	7,0	5,4	4,9	6,1	9,6	10,5	12,5	112,5
Ortalama Nispi Nem	77	75	75	72	72	69	68	69	74	76	74	74	73

Kaynak: Güler, 1999:7

Sapanca'da yıllık ortalama 112,5 gün yağışlı geçmektedir. Yağışlı gün sayısı Ocak ve Şubat aylarında en fazla, Ağustos ayında en azdır. Kar yağışlı gün sayısı Sapanca'da oldukça kısırdır. Yıllık ortalama 5,1 gün kar yağışı görülmekle birlikte karın yerde kalma süresi çok kısırdır. Aralık, Ocak, Şubat, Mart, Nisan kar yağışının görüldüğü aylardır. Ancak Ocak ve Şubat aylarında daha çok kar görülür.

Nispi nem miktarı da en fazla Şubat, en az sıcaklık artışına bağlı olarak Temmuz ayındadır. % 73 ile nispi nem miktarı flora ve faunaya da olumlu yönde tesir etmekte, Sapanca'nın çok zengin tür çeşidine sahip olmasını sağlamaktadır.

Tablo 1.3. Sapanca'da Aylık ve Yıllık Ortalama Donlu Günler

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık
Donlu Günler Sayısı	9,3	6,4	4,2	0,8	-	-	-	-	-	0,1	1,1	3,5	25,3

Kaynak: Güler, 1999:7

Donlu günler sayısına baktığımızda yılın 25,3 günü donlu geçmekte. Donlu günler sayısının en fazla olduğu ay 9,3 ile Ocak, ardından 6,4 gün ile Şubat ayıdır.

Tablo 1.4. Sapanca'da Aylık ve Yıllık Ortalama Rüzgâra Hızları ile En Hızlı Rüzgâr ve Yönü

Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	E	K	A	Yıllık Ort.
Ort.Aylık Rüzgar Hızı (m/sn)	1,9	2,0	1,7	1,6	1,4	1,4	1,5	1,3	1,0	0,8	1,2	1,9	1,5
En Hızlı Rüzgar ve Yönü (m/sn)	SW 25,2	SW 23,7	SSW 19,2	SW 20,5	NW 18,8	NNE 18,8	NW 15,1	NW 14,0	WSW 16,8	W 16,8	S 19,5	S 19,2	SW

Kaynak: Yılmaz, B., 2000:7

Yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi Sapanca'da yıllık ortalama rüzgâr hızı 1,5 m/sn.dir. Şubat ayında rüzgâr hızı 2 m/sn. ile en yüksek değere ulaşır yıllık ortalama rüzgar hızının üzerine çıkarken; Ekim ayında 0,8 m/sn. ile rüzgar hızı yıl içindeki en düşük değerine ulaşır.

Rüzgârın çevre kirliliği bakımında farklı yönlerde etkisi vardır. Özellikle kış aylarında çevre kalorifer bacalarıyla sanayi kuruluşlarının çıkardığı gaz bulutunu dağıtmada önemli rolü vardır. Ancak sanayi kuruluşlarının bölgemizde hakim olanların yönü dikkate alınmadan yapılması, özellikle kış aylarında önemli ölçüde hava kirliliğine neden olmaktadır.

1.4. Bitki Örtüsü

Sapanca ve köyleri sahip oldukları nemli iklim koşullarıyla oldukça gür bir bitki örtüsüne sahiptirler. Nemli ormanlar çalışma sahamızda önemli bir yer kaplarlar. Araştırdığımız köylerden beşi Balkaya, Erdemli, İkraniye, İlmiye ve Memnuniye Köyleri Sapanca Orman İşletme Şefliği tarafından orman içi köy; kalan diğer köyler ise orman bitişiği köyler olarak kabul edilmiştir.¹ Fakat son yıllarda hızlı yapılaşma ve kaçak kesimler dolayısıyla orman örtüsü giderek azalmaktadır.

Çalışma sahamızın büyük bir kısmını kaplayan Samanlı Dağlarının coğrafi peyzajının tayininde, bölgenin en canlı unsuru olan tabii bitki örtüsünün dağılışı tarzı mühim rol oynamıştır. Bu yüksek kütle üzerinde bilhassa yağış bakımından müsait şartlar arz eden yüksek plato ve dağlık sahalar, yer yer çok geniş bir orman örtüsünün gelişmiş bulunduğu kısımları teşkil ederler. Ayrıca bu dağılışın bugünkü manzarayı almasında oldukça uzun bir devrede vuku bulan devamlı tahribin payı büyüktür. Hiç şüphe yok ki Samanlı Dağlarının orman örtüsü, evvelce bu yüksek kütleyle tamamen kaplar bir şekilde yayılmış bulunmaktaydı. Daha yağışlı kuzey yamaçlarda tahribe rağmen bitki örtüsünün tekrar yetişme ve gelişme şartları daha müsait bulunmaktadır. Doğu bölümünde olduğu gibi, fazla yağış alan kuzey yamaçlarda orman örtüsü daha sık bir durum arz etmekte aynı zamanda zengin bir orman altı bitki topluluğu bu sıklığa ilave olmaktadır. Buna

¹ Orman İçi Köyler : Dört tarafı ormanla çevrili olan köyler.
Orman Bitişiği Köyler : Herhangi bir tarafında orman olan köyler.

mukabil daha az yağışlı güney kısımlara doğru yoğunluk çok azaldığı gibi orman altı da ortadan kalkmaktadır (Bilgin, 1967: 64–67).

Sapanca Gölünün kıyısında; meşe, gürgen, akasya, çınar ve kızılğaç türlerinde oluşan topluluklar bulunmaktadır. Göl çevresinde meşenin hâkim olduğu küçük büyük orman parçaları batıdan doğuya uzanmakta ve 100–150 metreye kadar yükselmektedir. Sapanca Gölüne bakan Samanlı Dağlarının yamaçlarında Karadeniz’den gelen nemli hava akımlarının etkisiyle, nemli orman tablosu oluşmakta ve yüksekliğin artması ile kompozisyon değişim göstermektedir. Bu elverişli yağış şartları kuzey yüzlerde hâkim elemanı kayın ağacının oluşturduğu, sık ve çeşitli orman altı bakımında zengin olan nemli ormanlara olanak sağlamıştır. Nemli ormanlar Samanlı Dağlarının kuzey eteklerindeki psödomaki sahasında, dağlık kütlelerin zirvelerine kadar yayılış gösterdikleri gibi, güney yüzde zirvelere erişen kabul havzalarını da kapsar. Bu durum Samanlı kütesinin güney yüzdeki kabul havzalarında da devam ettiğini gösterir (Güngördü, 1999:55).

Kuzey yamaçlarda göl seviyesinden başlayarak 100–250 metreye kadar olan şerit; gürgen, kestane ve meşe ağaçları ile kaplıdır. Kestane ve gürgen hâkimiyetinde bulunan 250–750 metre arasındaki orman şeridine yer yer az oranda kayın ve ıhlamur türleri de katılmaktadır. Kestane hâkimiyetini 750–1000 arasında kayına bırakmaktadır. 1000–1500 metre arasında yaylalar ve yüksek tepelerin yer aldığı şeritte ise kayın ve köknarın hâkim olduğu ormanlar bulunmaktadır. Karışıma az oranda gürgen ve dağ akçaağacı da katılmaktadır. Orman altını 350–400 metrelere kadar yoğun taflan hâkimiyetinde muşmula, ayı üzümü, orman gülü, çakal eriği, fındık ve üvez gibi çok çeşitli çalı topluluğu oluşturur (Güler,1999:6).

1.5. Toprak Özellikleri

Sapanca genellikle çözünmesi ve taşınması kolay toprak yapısına sahiptir. Toprak kireçsiz kahverengi orman toprağıdır. Bu topraklar genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında oluşur. Ayrıca lokal olarak kırmızı, sarı podzolik topraklar da görülmektedir. Bu toprakların arazi kullanma kabiliyet sınıfı 7 olup tamamı funda bitki örtüsü altındadır. Daha önce Sapanca Ovasının oluşumunda da bahsettiğimiz gibi Yanık, Kurtköy, Mahmudiye ve İstanbul derelerinin getirdiği alüvyal topraklar vardır ki bunların çok az bir kısmı tarım açısından değerlendirilebilmiştir.

Sapanca'da toprakların karşı karşıya kaldığı sorunlardan biri de erozyondur. Havzada mevcut toprağın yapısı ve direnci, yağmur şiddeti, yamaç uzunluğu ve meyli, toprak kullanım şekli gibi faktörlerin tamamı erozyonun aleyhinedir. Yani araştırma bölgemiz erozyona son derece duyarlıdır. Toprakların %17'sinde orta, %79,9'unda şiddetli erozyon görülmektedir. İlçede sıg topraklar %80,5, çok sıg topraklar %3,1 oranında bir oran oluşturmaktadır. Kuru tarım arazilerinin %85,6'sı ve orman-funda arazilerinin %95'i sıg topraklarda bulunmaktadır. Toprakların %46,6'sı taşlıdır. Taşlı topraklar sarp eğimde bulunmaktadır. Ayrıca topraklarda drenaj problemi olup drenajı bozuk alanlar, kuru tarım, sulu tarım ve bağ-bahçe arazilerine dağılmıştır (Sakarya İli Arazi Varlığı Raporu, 1995).

BÖLÜM 2: SAPANCA'DA YERLEŞME

Yerleşme olayı çok geniş bir anlam taşır. Bu nedenle yerleşmenin birçok tanımı yapılmış olup, çeşitli yerleşme tipleri bu tanımla açıklanmaya çalışılmıştır. “Av peşinde dolaşan yahut meyve toplamakla geçinen ilkel gezici insanların topladıklarını yemek, dinlenmek ve bilhassa gece vakti sığınmak üzere, bir gece için de olsa, tabii halde buldukları yahut yaptıkları barınaklar gibi, göçebe çoban kavimlerin daha uzun zaman bir yerde kalan çadır toplulukları, mevsimlerin seyrine uyarak yer değiştiren, yazın yaylaya, dağa çıkan, kışın ovaya inen yarı göçebelerin yılın bir kısmında oturdukları ve çeşitli isimlerle adlandırdıkları ova, yayla ve dağ eğreti yerleşmeleri; nihayet münferit mesken, çiftlik, küçük köy, köy, kasaba ve şehir, geçici yahut devamlı, toplu yahut dağınık, büyük yahut küçük bütün bu yerleşmeler, yerleşme tesisleri; münferit ev ve ev toplulukları yerleşme olayı kavramına girebilir” (Tanoğlu, 1969:211).

Görüldüğü üzere bu tanımda, birçok yerleşme türünden bahsedilmektedir. Yerleşmelerin çeşitlenmesinde topografya, iklim jeolojik yapı, su durumu, tarih, sosyal ve ekonomik faaliyetler gibi tabii ve beşeri etmenler rol oynar. Bu etmenlerin tesiri altında oluşan yerleşme tipleri, bazı sınıflandırmalara tabii tutularak incelenmektedir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: meskenlerin dağılışı dikkate alınarak şekil itibariyle “toplular ve dağınık” yerleşmeler; kullanım özelliklerine bağlı olarak geçici ve daimi yerleşmeler; fonksiyonlarına göre “kır ve şehir” yerleşmeleri.

Yerleşme tarzı insan hayatının yeryüzüne kattığı en devamlı izlerdir. Yerleşme görünüşte sabit bir hadise gibidir; fakat durmadan değişikliğe uğramaktadır. İnsanlar uzun zaman göçebe olarak yaşamışlar, daha sonra yerleşik hayata geçerek önce köyleri kurmuşlar; bunu da kasaba ve şehirlerin kuruluşu takip etmiştir. Yerleşme özellikleri doğaya bağlı olmakla beraber bugün gelişen teknoloji sayesinde bu bağımlılık azalmıştır. Bugünün yerleşmelerinde sosyal ve teknik seviyenin rolü eskiye nazaran çok artmıştır.

2.1. Sapanca'da Yerleşme Tarihi

Bilinen yazılı belgelere göre M.Ö 1200 yıllarında Frigyalıların bölgeye gelmesiyle, bir yerleşim yeri olarak adı geçen Sapanca, gerçek anlamda M.Ö 378 yılında Bitinya

Krallığı tarafından kurulmuştur. Doğu Roma İmparatorluğu döneminde Buanes, Sofhan veya Sofhange adıyla anılmıştır. Sapanca ve çevresine 1075 tarihinde Anadolu Selçukluların gelmesiyle bölge Ayan ve Ayanköy adıyla anılmaya başlanmıştır. Haçlı Seferleri sonrasında bölge yeniden Bizanslılara geçmiştir. Osmanlı Hükümdarı Orhan Bey zamanında bölge fethedilmiştir (Sapanca,2000:3).

Sapanca'nın daha sonra Bolu üzerinden Amasya ve Erzurum'a giden yol güzergâhında bir konaklama yeri olarak geliştiği anlaşılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğunun muhtelif devirlerinde Bolu üzerinden ve Geyve boğazından Anadolu'nun iç kısımlarına giden yolların güzergâhında aynı rolü muhafaza ettiği görülen Sapanca bu arada birçok tarihi eserlere sahip olmuştur (Bilgin,1967:156).

1640 yılında Erzurum seyahatine giderken kasabadan geçen Evliya Çelebi kasaba hakkında şu bilgileri vermektedir: “Bir zamanlar İzmitli bir ihtiyar buradaki orman ve çalılırları temizleyerek saban yürüttüğünde ‘Sabancı Koca’ adı ile bir köy kurulur. Sonra zaman geçtikçe bayındır bir hale gelerek Kanuni Sultan Süleyman zamanında kasaba olmuştur. 17 yy. da Sapanca, Kaptan Paşa Eyaletine bağlı Kocaeli Livası içinde bir kaza merkezi idi. Bu durumu 19.yy.’a kadar devam ettirmiştir. 1837 yılında II. Mahmut döneminde Adapazarı kaza merkezi haline getirilmiştir. Sapanca buraya nahiye olarak bağlanmıştır. İzmit-Bolu yolu Sapanca’dan geçmekteydi. Katip Çelebi Cihannüma adlı eserinde bu yolun Sapanca kısmı hakkında yolun burada yarım mil su içinden geçtiğini ve suların kabarık olduğu zaman üzengiye çıktığını kaydetmektedir. Aynı tarif 19.yy’ın ilk yarısında Charles Texir tarafından yapılmıştır. “Bir saat kadar gölün kumları üzerinde gidilmektedir. Bazı yerlerde sular eğer kolonlarına kadar çıkar” (Sapanca, 2000:4).

1954 yılında Adapazarı'nın il oluşundan sonra Sapanca da bu ile bağlı bir ilçe olarak, 01.09.1957 tarihinde 7033 sayılı kanunla ilçe kabul edilmiştir. Kurtuluş Savaşı öncesinde Yunanlıların eline geçen Sapanca 22 Haziran 1921’de düşman işgalinden kurtulmuştur ve her yıl bu tarihte şenlikler düzenlenmektedir.

Sapanca’da bugün hala ayakta kalabilen tarihi değerlerimizden başlıcaları şunlardır:

Rahime Sultan Camii; Sapanca Uzunkum’da, Uzunkum Köyü İlköğretim Okulunun hemen arkasında yer almaktadır. Abdülmecit’in eşi Rahime Sultan tarafından 1892

yılında yaptırılmıştır. Özgün yapısını büyük oranda koruyan caminin 17 Ağustos depreminden sonra minaresi hasar görmüştür.

Rüstempaşa Camii; Kanuni Sultan Süleyman'ın damadı ve veziri olan Rüstempaşa tarafından 1555 yılında Mimar Sinan'ın kalfalarına yaptırılmıştır. İlçe merkezinde bulunan cami zaman içerisinde bazı tadilatlar görmesine rağmen hala ibadete açıktır.

Cami-i Cedid; çarşı içinde bulunmaktadır. 1899 yılında yaptırılan bu caminin bahçesinde aynı zamanda şadırvan ve çeşme de bulunmaktadır.

Hasan Fehmi Paşa Camii; Osmanlı Veziri Hasan Fehmi Paşa tarafından 1885 yılında yaptırılmıştır. Mahmudiye Köyü'nde bulunan bu caminin içi çok güzel işlemlerle süslüdür.

Vecihi Kapısı; hakkında elde kesin bilgi bulunmamakla beraber Mimar Sinan tarafından yaptırıldığı söylenen bu kemerin bulunduğu yerden İpek Yolu'nun geçtiği rivayet edilir. Kemer birkaç kez onarım gördüğünden bugün sadece ana gövdesi tarihi eser niteliğindedir.

Bizans Devri Lahit ve Mezar Taşları Sapanca Hükümet Konağı önünde sergilenmektedir. Lahitlerden ikisi 1976 İlmiye Köyü yakınlarında, diğer ikisi ise 1987'de TEM otoyolunun yapım çalışmaları sırasında bulunmuştur.

2.2. Kır ve Şehir Yerleşmelerinin Ayırılması

Yerleşme birimleri başta nüfus etkeni olmak üzere iktisadi faaliyetler ve doğa ile ilişkiler açısından kendine özgü nitelikler taşıyan iki yaşayış biçimini ortaya koymaktadır. Kırsal- kentsel dediğimiz bu yaşayış biçimlerinin ayrımı için ileri sunulan ölçülerin başında, önemli bir oranda iş-güç biçimlerini, dünya görüşünü, dayanışma ve örgütlenmeyi etkileyen nüfus ögesi gelmektedir. Resmi istatistiklerimizde nüfus sayıları, görünüşleri ve fonksiyonları ne olursa olsun, bütün il ve ilçe merkezleri şehir ve geri kalan diğer bütün yerleşmeler köy kabul edildiğine göre, köy ve şehir ayrımı sadece idari fonksiyon esasına dayanmaktadır. Coğrafyacılarımız ve şehircilerimiz haklı olarak bu kriteri yeterli bulmamakta, bunun yerine nüfus sayısı ikamesini ve bu esasa göre nüfusları 3000 den az yerleşmelerin köy, 3000 ile 10000 arasındakilerin kasaba ve nüfusları 10000'i aşan yerleşmelerin şehir sayılmasını istiyorlarsa da hakikatte köy ve

şehir ayrımında nüfus sayısı kıstası da birincisinden daha esaslı değildir. Türkiye’de nüfusları 3000 hatta 10000’i aşan fakat görünüm ve esas fonksiyon itibariyle köy karakterinde nice yerleşmeler bulunduğu gibi, nüfusları 10000’den az olduğu halde şehir karakterinde yerleşmeler de bulunabilir. Ülkemizde 442 sayılı Köy Yasasına göre nüfusu 2000’e kadar olan yerler köy, 2000-20000 arasında olan yerler kasaba ve 20000’in üzerinde olan yerlerde şehir kabul edilmektedir. Kabul etmek lazımdır ki, köy ve şehir kavramları zaman içinde değişmiş olduğu gibi, bugün de memleket ve medeniyete göre değişmektedir (Tanoğlu, 1969:218).

Nüfus ölçüsünün yanı sıra, tarım kesiminin ve tarım dışı kesimlerin iktisadi faaliyeti etkilemesi, kırsal–kentsel ayrım bakımından önem taşımaktadır. İktisadi faaliyetin niteliği, dünya görüşünü ve örgütlenmeyi belirlediği için, kır ve kent yerleşmeleri ayrımı daha çok açıklık kazanmaktadır. Bunun yanında kır yerleşme tiplerinin çokluğu olayın bir başka yönüdür. Kom, oba, yayla, divan, kışla ve köy bunlardan bazılarıdır. Şehir yerleşmeleri de, yerleşmelerin yoğunluğuna ve çokluğuna bağlı olarak kır yerleşmelerinden kolayca ayrılırlar.

Kır yerleşmelerinin kasaba ve şehirlerden en büyük farklarından birisi de, yerleşme ve ekonomik faaliyet alanları arasındaki birbirine zıt düşen durumdur. Kır yerleşmelerinde yerleşme alanı, ekonomik faaliyetin yapıldığı tarım topraklarına oranla çok küçük bir yer kaplamaktadır. Diğer bir deyişle, köyü teşkil eden alanın içerisinde yerleşmenin toplandığı alan pek ufak bir kısmı teşkil etmektedir. Şehirlerde ise durum tamamen tersinedir. Burada ekonomik faaliyetler şehrin tümüne nazaran ufak bir kesime inhisar etmektedir (Emiroğlu, 1971:112). Ayrıca kırsal ve kentsel farklılıklar bir bakıma geleneksel ve modern ayrımı ifade etmektedir. Şehirlerden farklı olarak köylerde gelenek örf, adet ve sosyal normlar fertlerin yaşayış ve davranışlarını yakından etkilemektedir.

Kır ve şehir yerleşmelerinden bahsettikten sonra karşılıklı etkilerinden söz edecek olursak bunlardan birincisi kırlardan şehirlere olan göç hareketidir, ikincisi de şehirlerin çevrelerindeki köyleri değişime uğratmaları ile adeta onları kendi sınırları içine almalarıdır. Bu bahsettiğimiz ikinci durum Sapanca köylerinde açıkça görülmektedir.

BÖLÜM 3: SAPANCA'DA KIRSAL YERLEŞMELER

3.1 Sapanca'da Kır Nüfusunun Gelişimi

Belli bir yerde belli bir süreç içinde yaşayan insanların toplam miktarı şeklinde tarif edilen nüfus, mekânla olan sıkı ilişkisi nedeniyle coğrafyacının önemli bir araştırma elemanını oluşturmaktadır. Bir yerdeki insan sayısı, insan sayısının dağılımı ve zaman içerisinde gösterdiği değişiklik, nüfus hareketliliği ve nüfus yoğunluğu coğrafya açısından büyük önem taşır. Ülke kalkınmasında tutarlı kararların verilebilmesi için mevcut insan kaynaklarının bilinmesi gerekir. Bir ülkede nüfusun eğitim durumu, ekonomik faaliyet kollarına göre dağılışı, yaş gruplarına göre durumu vb. özellikler bilinmezse doğru bir planlama yapılamaz ve ülke kalkınmasında gerekli olan kararlar alınmaz.

Bu amaçla çalışma alanını oluşturan köylerin 1935'ten 2000 yılına kadar olan nüfus gelişimleri aşağıdaki tabloda çıkartılmıştır. Köylerin ilk sayım sonuçları 1935 yılına aittir. Aslında ilk nüfus sayımı Cumhuriyet döneminde 1927 yılında yapılmış ancak bu sayımda köy nüfusu kent nüfusundan ayıramamıştır. Sapanca'da köy nüfusunun zaman içindeki hareketlerini, yıllar arasındaki sayım sonuçlarına göre kesin sayısal değerlerle takip edebiliyoruz. Aşağıda verilen köylerin nüfusları belirlenen dönem içinde tabloda izlenen seyri takip ederek bugünkü nüfusuna ulaşmıştır.

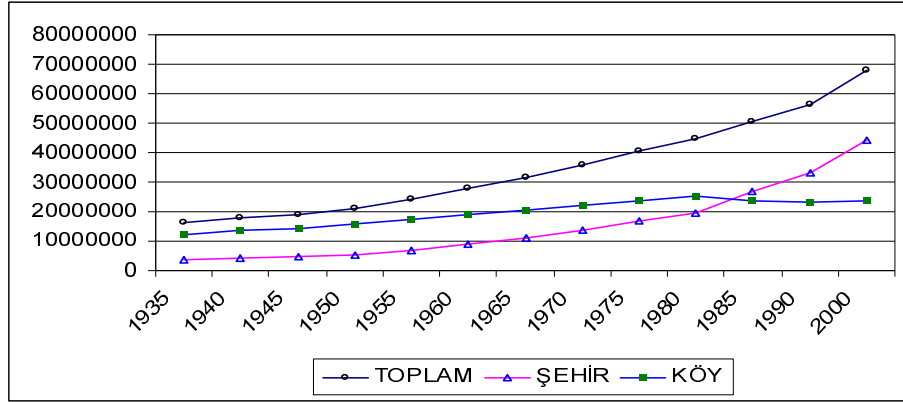
Köylere ait bu verileri doğru olarak yorumlayabilmek için öncelikle Türkiye'nin 1935-2000 yılları, Sakarya'nın 1955-2000 yılları ve Sapanca'nın 1935-2000 yılları arasındaki kır, şehir ve toplam nüfuslarının gelişimine de bakmak gerekir.

Tablo 3.1. 1935-2000 Yılları Arasında Sapanca'daki Köylerin Toplam Nüfusları

KÖYLER	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	2000
AKÇAY	309	321	402	429	457	539	538	554	631	747	657	638	736
BALKAYA	92	117	122	129	67	21	24	18	24	13	50	22	47
FEVZİYE	193	193	219	315	218	226	215	221	206	212	172	212	256
HACIMERCAN	407	242	472	568	637	704	636	616	600	626	621	668	695
İKRAMİYE		127	113	116	111	89	108	120	91	94	63	86	87
İLMİYE	53	59	77	74	79	97	92	68	51	53	70	103	148
İSTANBULDERE	210	210	225	234	256	238	228	211	144	136	111	130	121
KURUÇEŞME	142	160	173	176	133	116	91	140	98	158	149	178	269
MAHMUDİYE	414	398	454	446	428	404	392	461	323	343	318	483	623
MEMNUNİYE	360	405	412	407	463	470	415	427	282	349	226	207	244
MURADİYE	157	145	154	153	145	137	109	100	101	65	60	105	106
NAİLİYE	109	95	132	32	--	--	--	--	--	--	--	--	45
ŞÜKRİYE	270	285	326	309	336	337	303	294	197	205	189	205	234
UZUNKUM	170	146	161	166	180	217	225	231	249	258	252	275	491
ÜNLÜCE	230	224	232	259	249	268	266	262	240	186	183	185	332
YANIK	524	550	1087	659	600	866	809	651	657	750	1134	1028	1065
TOPLAM	3640	3677	4761	4472	4359	4729	4451	4374	3894	4195	4255	4525	5499

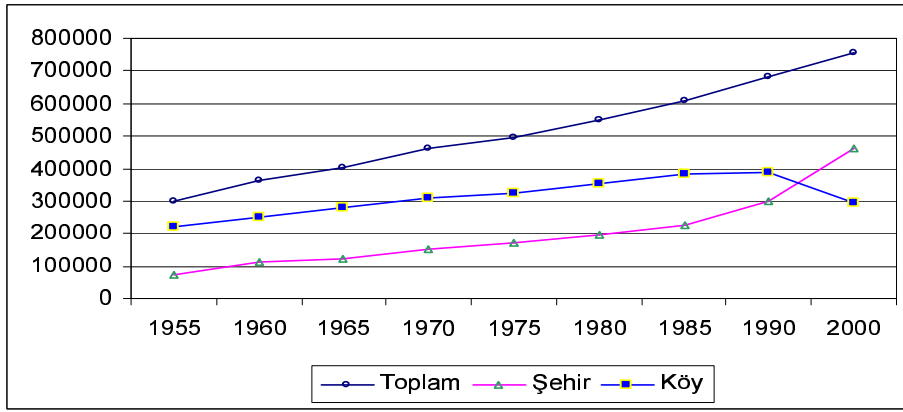
Kaynak: DİE, 1935-2000 Sayım Yıllıkları

Şekil 3.1. 1935-2000 Döneminde Türkiye'nin Toplam Şehir ve Kırsal Nüfusu

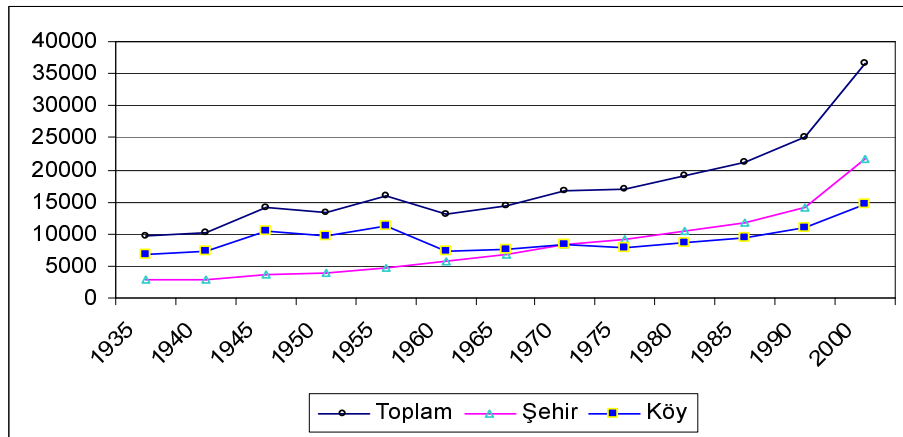
Kaynak: DİE, 1935-2000 Sayım Yıllıkları

Şekil 3.2. 1955-2000 Döneminde Sakarya'nın Toplam Şehir ve Kırsal Nüfusu

Kaynak: DİE, 1955-2000 Sayım Yıllıkları

Şekil 3.3. 1935-2000 Döneminde Sapanca'nın Toplam Şehir ve Kırsal Nüfusu

Kaynak: DİE, 1935-2000 Sayım Yıllıkları

Türkiye’de kır nüfusunda 1980 yılına kadar artış görülürken 1980’den sonra şehirlere olan göç nedeniyle bir düşüş yaşanmıştır. Sakarya’da da köy nüfusu 1985 yılına kadar artış göstermiş, 1990 yılında bir duraklamaya girmiş, 1990 yılından sonra nüfusta bir azalma görülmüş ve ilk defa 2000 yılında köy nüfusu şehir nüfusunun gerisinde kalmıştır. Sapanca’da ise kır nüfusu gösterdiği gelişim bakımından ne Sakarya’ya ne de Türkiye’ye benzerlik göstermektedir. Sapanca’da kır nüfusu belirgin olarak üç dönemde düşüş yaşamıştır. 1945–1950, 1955–1960 ve 1970–1975 yılları arasında görülen bu kır nüfusundaki azalmanın en belirgin olduğu dönem de 1955–1960 yılları arasındadır. Özellikle Adapazarı ve İzmit’teki fabrikaların kurulmaya başladığı bu dönem iş bulmak amacıyla köyden buralara nüfusun akmasına neden olmuştur. Sapanca’da kır nüfusunun yaşadığı değişim 1985–1990 ve 1990–2000 yıllarında gösterdiği yıllık nüfus artış hızı ile Sakarya ve Türkiye’nin kır nüfusunun gösterdiği gelişimden kesin olarak ayrılır. Sakarya’da 1990 yılından sonra, Türkiye’de ise 1980 yılında sonra kır nüfusunda azalma yaşanmıştır. Sapanca’da ise bu dönemde kır nüfusu artmıştır. Bu farklılığı 1989’da bölgeden otobanın geçişi, ulaşımın büyük şehirlerle kolaylaşması ve tatil evleri için köylere gelen nüfusa bağlayabiliriz. Yani Sapanca’da kır nüfusu Türkiye ve Sakarya’da olduğu gibi 1990’dan sonra düşüşe geçmemiş aksine artışa geçmiştir.

Köylerin nüfus gelişimlerine baktığımızda ise gözlenen durum kimisinde 1950, kimisinde 1960 yılında başlayan nüfus azalması 1990’lara kadar devam etmiş, bundan sonra da nüfusta artma görülmüştür. Bahsedildiği üzere köylerle Sapanca arasındaki ulaşımın kolaylaşması ve tatil evlerinin özellikle bu dönemden sonra artması bu artışı açıklar. Köylerin büyük çoğunluğu bu seyri göstererek Sapanca genelinin nüfus gelişimine uyar fakat buna uymayan köyler de vardır. Bunlar Akçay, Uzunkum ve Yanık Köyleridir. Akçay ve Uzunkum Köyü’nde nüfus 1935’ten 2000 yılına kadar devamlı artış göstermiş, sadece 1980–1985 yılları arasında bir düşüş yaşanmıştır ki bu düşüş Uzunkum Köyü’nde de oldukça azdır. Yani bu iki köyde diğer köylerdeki gibi uzun bir dönem nüfus azalması, dışarıya göç söz konusu değildir. Uzunkum Köyü’nde elverişli ulaşım şartları, Adapazarı’na ve Adapazarı’ndaki sanayi tesislerine en yakın köy olması nüfusunun devamlı artmasına neden olmuş, diğer köylerin aksine göç vermemiştir. Akçay Köyü için de benzer nedenleri söyleyebiliriz. Bu köyün de Adapazarı ile ulaşımının kolay oluşu, köy dışında çalışan insanların işlerine rahatça

gidip gelmeleri burada yaşayanlar için şehre göç etmenin cazibesini ortadan kaldırmıştır. Yanık Köyü ise ne Akçay ile Uzunkum Köylerinin gösterdiği devamlı artışı göstermiştir, ne de diğer köyler gibi uzun bir dönem nüfusta azalma ardından 1990'lara gelindiğinde artma göstermiştir. Yanık Köyü'nde nüfus belirgin olarak üç dönemde artışa geçmiştir. 1940-1945 yılları arasında %136'lık artış göstermiş ve nüfusu 550'den 1087'ye çıkarak ikiye katlanmıştır. Bunun nedeni köye 1940'da gelen askeri birliğin 1950'ye kadar köyde kalmasıdır. 1950'den sonra nüfus askeri birliğin gitmesi ile birden azalmıştır. 1955-1960 yılları nüfusun belirgin olarak artışa geçtiği ikinci dönemdir. Bunun nedeni ilk gelen askeri birliğin gitmesinin ardından 1960'a doğru ikinci askeri birliğin gelişidir. Bu askeri birlik de uzun dönem Yanık Köyü'nde kalmış, 15 yıl önce de köyden ayrılmıştır. Nüfus artışının belirgin olarak yaşandığı son dönem ise 1980-1985 yıllarıdır ki, bu dönem Yanık Köyü'nün kuruluşundan sonra en fazla göç aldığı yıllardır. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinden göçlerin yaşandığı bu dönemde köyde nüfus ilk defa 1000'in üzerine çıkmıştır.

3.2. Sapanca'da Kır Nüfusunun Özellikleri

3.2.1. Nüfusun Yaş Yapısı

Nüfusun herhangi bir mekân hatta herhangi bir büyük şehir ölçüsünde değişen özelliklerinden birisi de yaş yapısıdır. Belirli bir mekândaki nüfusun miktarı yanında, onun çeşitli yaş gruplarına göre durumu ve özellikle çalışabilir ya da faal nüfus olarak adlandırılan 15–65 arasındaki nüfus miktarları, iş gücü kapasitesi, gıda ve çeşitli hizmetlere olan ihtiyaç, aile tipleri, ölüm ve doğum oranları ve nihayet göçler bakımından önem taşımaktadır. Bir nüfusta “Ortalama ömür”ün yaş gruplarının geniş çapta dağılımı hakkında bir gösterge oluşturamamasından dolayı yaş yapısı hakkında daha iyi bilgi edinebilmek nüfusu üç yaş gurubuna ayırmak ve her bir grubun toplam nüfustaki payını bulmak daha yararlı olmaktadır. Ayırımlar çeşitli ise de, bu üç grup genel olarak şu şekilde belirlenir: Çocuklar (0-14 ya da 0-19 yaşlar arası), yetişkinler (15-19,15-64,20-59 ya da 20-64), yaşlılar (60 yaş ve daha yukarısı) olarak belirlenmiştir (Tümertekin, Erol ve Nazmiye Özgüç, 2002:285). Bizde çalışmamızda çocukları 0–14, yetişkinleri 15–64, yaşlıları 65 yaş ve yukarısı gruplandırmasından yola çıkarak, çalışma alanımızdaki tüm köyleri geniş aralıklı olarak gruplandırdık.

Tablo 3.2. Sapanca Köylerinde Nüfusun Geniş Aralıklı Gruplandırılması

Cinsiyet	0-14 Yaş	%	15-64 Yaş	%	65+ Yaş	%	Toplam	%
Erkek	657	13,99	1583	33,71	176	3,7	2416	51,45
Kadın	599	12,76	1500	31,94	181	3,9	2280	48,55
Toplam	1256	26,75	3083	65,65	357	7,6	4696	100,0

Kaynak: Sapanca Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF¹

Tüm köyler ele alındığında 0-14 yaş grubu toplam nüfusun %27'sini, 15-64 yaş grubu toplam nüfusun %65'ini ve 65+ yaş grubu toplam nüfusun %7,6'sını oluşturur. Aktif nüfus 3083 kişi, bağımlı nüfus da 1613 kişidir. Buna göre bağımlılık oranı %52'dir². Genel olarak köylerde bağımlılık oranı bu oranlara yakın değerler gösterse de İstanbuldere Köyü %92,5 bağımlılık oranı ile Muradiye Köyü de %42 olan bağımlılık oranı ile ortalamadan sapar. İstanbuldere Köyü'nde bu oranın yüksek çıkışı yaşlı nüfus oranının en fazla ve aktif nüfus oranının en az olduğu köy olmasından kaynaklanır. Muradiye Köyü'nde ise bağımlılık oranının düşük çıkmasını aktif nüfus oranının en fazla olduğu köy olmasına bağlayabiliriz.

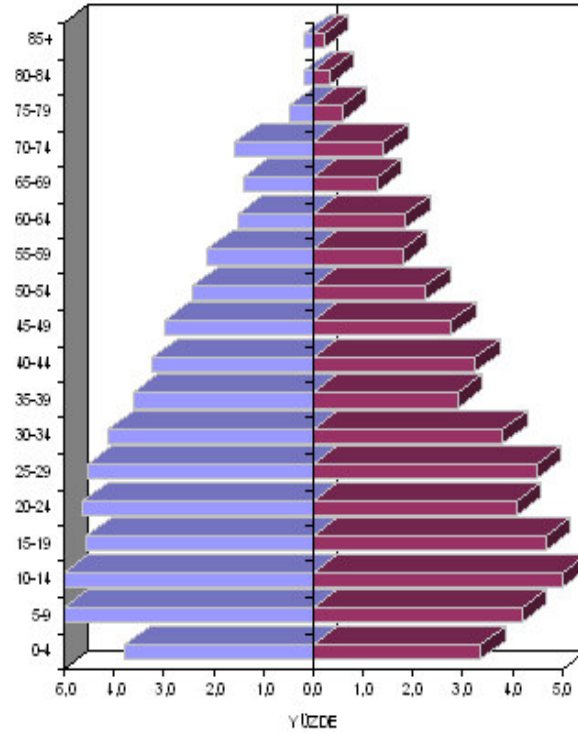
Ülke nüfuslarının yaşla birlikte cinsiyet yapılarını da çeşitli şekillerde grafik haline sokmak mümkünse de, nüfusun yaş yapısını en ayrıntılı biçimde gösterdiği için bu konuda kullanılan yöntem “ yaş ve cinsiyet grafikleri” ya da daha iyi bilinen adıyla “nüfus piramitleri”dir. Ülke ya da bölgelerin nüfus piramitlerine bakarak o alandaki nüfus hareketleri hakkında bilgi sahibi olunabilir. Hatta nüfusun yaş ve cinsiyet yapısını bir arada gösteren bu piramitlerin o alanın demografik yapısı yanında, bir dereceye kadar toplumsal ekonomik tarihi hakkında bilgi verdiği de kabul edilmektedir (Tümertekin, Erol ve Nazmiye Özgüç, 2002:286).

Sapanca köylerine ait nüfus piramidi aşağıda verilmiştir.

¹ ETF : Ev Halkı Tespit Fişi

² Bağımlılık Oranı (%)= [(0-14 yaş nüfusu+65+ yaş nüfusu)/15-64 yaş nüfusu] x 100

Şekil 3.4. Sapanca Köylerinin Nüfus Piramidi (2005)

Kaynak: Sapanca Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

Nüfusun dar aralıklı gruplandırmasına baktığımızda 10-14 yaş grubunda ve 15-19 yaş grubunda bir yığılma olduğu görülürken, 5-9 yaş grubu ve 0-4 yaş grubunun oranının çok daha az olduğu dikkati çeker. Demek ki doğum oranı 10 yıl öncesine göre bir hayli azalmıştır. Bu durum nüfus piramidinde açıkça görülmektedir. Taban darken yukarıya doğru genişlemeye başlamış ve bazı dalgalanmalar yaparak yaş grubu arttıkça daralmaya doğru gitmiştir. Bu durum Türkiye'nin geneli ile uyumludur. Nüfusun yaş gruplarında cinsiyet oranlarına baktığımızda genelde erkek nüfusun fazla olduğu, 15-19 yaş grubu, 60-64 yaş grubu ve 75+ yaş grubunda kadın nüfusun fazla olduğu görülmektedir. Bu durum yaşlı nüfusta kadın oranının fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü yaşam süresi kadınlarda daha uzundur. Sadece üç dönemde 10-14 yaş gurubunda, 25-29 yaş grubunda ve 40-44 yaş grubunda nüfus dengelenmektedir.

3.2.2. Nüfusun Cinsiyet Yapısı

Cinsiyet oranı, bir yerdeki 100 ya da 1000 kadına düşen erkek sayısıdır. 100'den büyük sayılar yüksek bir cinsiyet oranını yani erkeklerin kadınlardan fazla olduğunu gösterirken; 100'den düşük olan sayılar da kadınların istatistiksel olarak egemen durumda olduğunu gösterir (Tümertekin,Erol ve Nazmiye Özgüç,2002:291). Cinsiyet oranının yüksek olması özellikle doğum oranının fazla olduğu yerlerde görülür. Çünkü yaklaşık 105 erkeğe karşılık 100 kız çocuk doğmaktadır. Yaşlılar arasında ise cinsiyet oranı düşüktür yani kadınların oranı erkeklerden fazladır çünkü ülkemizde yaşam süresi kadınlarda erkeklerden fazladır. Dengesiz bir cinsiyet oranı birçok faktörün yansımasıdır. Beş yaşın altındaki çocuk nüfusunun büyük bir orana sahip olduğu yerlerde cinsiyet oranı yüksektir. Dışarıya göçler bir yerin cinsiyet oranını düşürürken, savaşlar da aynı şekilde dengesizlik yaratırlar.

Çalışma alanımızı oluşturan tüm köylerin 1935 yılından 2000 yılına kadar nüfus verileri incelendiğinde 1950 yılı dışında diğer yıllarda kadın ve erkek nüfus sayılarını gözlemlemek imkânı mümkün olmuştur. Bu verilerin tasnifi yapılarak aşağıda cinsiyet oranları değişimin gösterildiği şekiller elde edilmiştir¹.

Aşağıdaki ilk şekilde de görüldüğü gibi Balkaya Köyü dışındaki diğer köylerde anormal bir durum göze çarpmamaktadır. Balkaya Köyü'nde ise aşırı yüksek çıkan cinsiyet oranlarının nedeni köy halkının sadece sayım zamanlarında köye çıkması, bunun dışında köyün boş olmasından kaynaklanır. Sayım döneminde de köye çıkan nüfusun büyük çoğunluğu erkekler olduğu için cinsiyet oranı yüksek çıkmaktadır².

İkinci şekilde cinsiyet oranlarının gösterildiği köylerde ilkinde göre çok daha fazla oynama olduğu görülür. Özellikle dikkati çeken Yanık Köyü'nde cinsiyet oranlarının bazı sayım yıllarında yüksek çıkması ve ardından hemen düşüşe geçmesidir. 1945 yılında cinsiyet oranının birden yükselişe geçmesi 1940'dan sonra bölgeye gelen ve 1950'de köyden ayrılan askeri birlikten kaynaklanmaktadır. Ardından yine 1960 ve 1965 yıllarında görülen cinsiyet oranının artışı bölgeye gelen ikinci askeri birlikten kaynaklanır. 1985 ve 1990 yıllarında görülen yüksek cinsiyet oranının nedeni ise köyün

¹ Cinsiyet Oranı = (Erkek Nüfus / Kadın Nüfus) x100

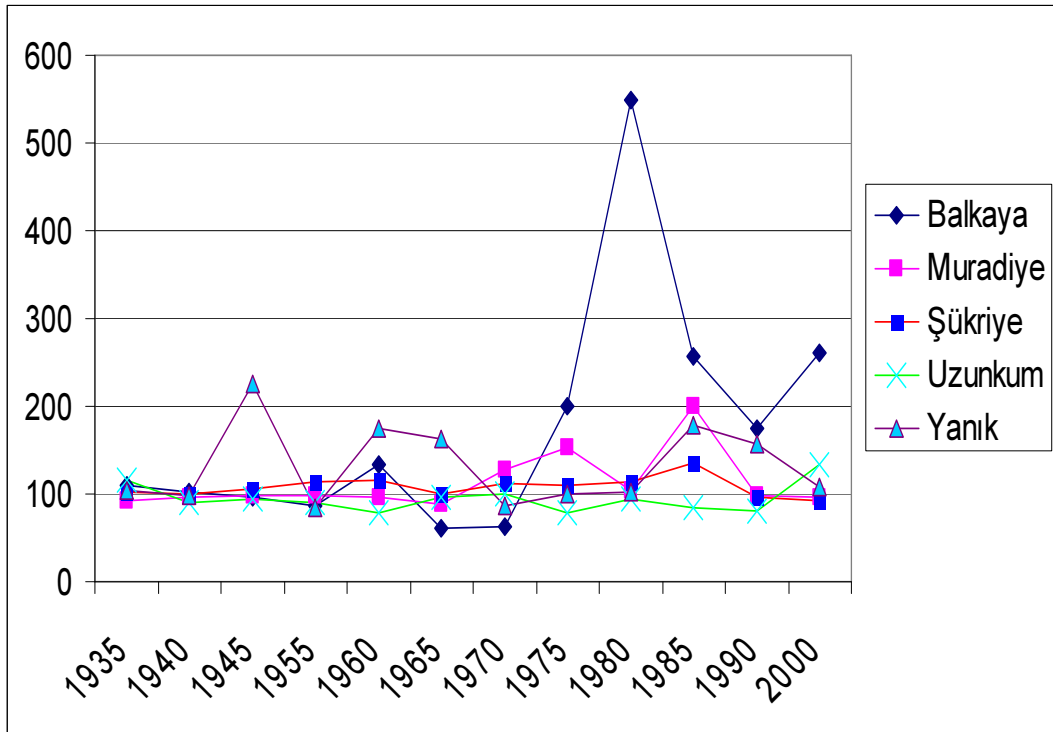
² Yunan harbi sırasında köy Yunanlılar tarafından yakıldığı için köy halkının büyük bir kısmı köyü terk etmiş, kalanlar da zamanla Sapanca'ya inmişlerdir. En son köyden ayrılanlar Sapanca'ya 1958'de gelmiş ve köy boşalmıştır. O dönemde ilçeye ulaşım güçlüğü yaşanması da köyün boşalmasında neden olmuştur.

kuruluşundan bu yana en fazla göçün yaşandığı dönem olmasındandır. Özellikle Doğu Karadeniz Bölgesinden olan göçler bu dönemde cinsiyet oranının yüksek çıkmasına neden olmuştur.

Şekil 3.5. ve 3.6. incelendiğinde Uzunkum Köyü'nde 2000 yılına kadar düşük çıkan cinsiyet oranının 2000 yılında aniden yükselişe geçtiği görülür. Bunun nedeni özellikle köye Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göç olmasına bağlıdır.

Şükriye Köyü'nde de 1935'ten 1985'e kadar yüksek çıkan cinsiyet oranının nedeni tıpkı Yanık Köyü'nde olduğu gibi burada 15 yıl öncesine kadar bulunan askeri birlikten kaynaklanır.

Şekil 3.5. Köylerdeki Cinsiyet Oranları

Kaynak: DİE, 1935-2000 Nüfus Sayım Yıllıkları Esas Alınarak Hesap Edilmiştir.

3.2.3. Nüfusun Eğitim ve Sağlık Durumu

Sapanca'da nüfusun eğitim durumunu incelemeden önce köylerdeki okul durumuna bakacak olursak 16 köyden 6'sında okul bulunmadığını görürüz. Bu köyler Fevziye, Muradiye, İلميye, İkramiye, Nailiye ve Baklaya Köyleridir. Okulu olan 10 köyden 5'inde yani Ünlüce, Şükriye, Kuruçeşme, İstanbuldere ve Memnuniye Köylerinde ise eğitim-öğretim yapılmamaktadır. Bu köylerdeki okullar 1-2 sınıflı, küçük tipik köy okullarıdır ve şu anda boş yıkılmaya yüz tutmuş durumdadırlar. Kalan 5 köyden sadece Akçay Köyünde 1. sınıftan 8. sınıfa kadar ilköğretimin bütün sınıflarında eğitim-öğretim yapılmaktadır, ayrıca bir de ana sınıfı bulunmaktadır. Bunun dışında Hacımercan Köyü'ndeki okulda ana sınıfı ile beraber 1, 2 ve 3. sınıflara eğitim-öğretim yapılmakta, aynı şekilde Mahmudiye Köyü'nde de yalnız 1, 2 ve 3. sınıflar okutulmaktadır. Uzunkum ve Yanık Köylerinde ise sadece ana sınıfı bulunmaktadır.¹

Köylerin okul durumlarının ardından her gün kaç kişinin Sapanca ve Adapazarı'na okula gittiğini oluşturduğumuz tablodan görmekteyiz.

Tablo 3.3. Okul İçin Hergün Sapanca ve Adapazarı'na Gidenler

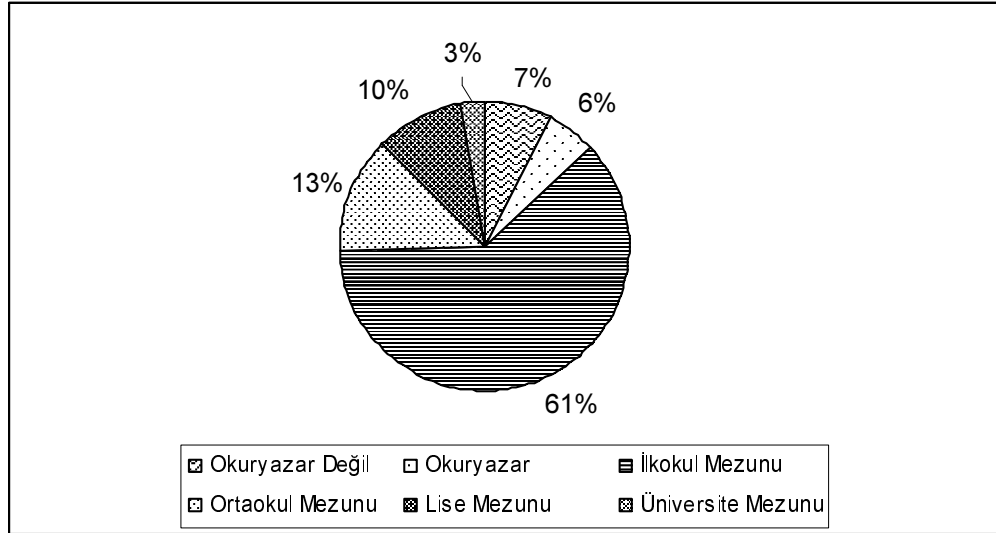
Köyler	Sapanca'ya Gidenler	Adapazarı'na Gidenler	Eğitime Açık Okul Bulunma Durumu
Akçay	3	15	Var (1. – 8. sınıf)
Fevziye	50	5	Yok
Hacımercan	70	8	Var (1. - 3. Sınıf)
İstanbuldere	5	-	Yok
Kuruçeşme	25	5	Yok
Mahmudiye	40	-	Var (1. - 3. Sınıf)
Memnuniye	12	-	Yok
Muradiye	4	1	Yok
Şükriye	40	4	Yok
Uzunkum	25	15	Sadece Anasınıfı
Ünlüce	25	-	Yok
Yanık	30	4	Sadece Anasınıfı

Kaynak: Köy muhtarları ile yapılan mülakatlar

¹ Akçay Köyü'ndeki ilköğretim 9 sınıflı prefabrik bir okuldur. Okulda 11 öğretmen görev yapmaktadır, bir arada okutulan sınıf bulunmamaktadır. Hacımercan Köyü'nde ise 3 öğretmenden biri anasınıfında görev yapmakta, bir öğretmen 1. sınıfları okutmakta, bir öğretmen de 2 ve 3. sınıfları bir arada okutmaktadır. Mahmudiye Köyü'nde bulunan tek öğretmen ise ve 1, 2 ve 3. sınıf öğrencilerini bir arada okutmaktadır. Bu köyde toplam öğrenci sayısı 10 civarında olup, okulda 2 derslik bulunmaktadır.

Balkaya, İkramiye, İlmiye ve Nailiye Köyleri'nde Sapanca ve Adapazarı'na okula giden bulunmamaktadır. Bu yüzden tabloda yer almamışlardır. Nüfusun gelişimi konusunda da bahsettiğimiz gibi bu köyler boş olup köyün kendi halkından kimse oturmamaktadır. Bunun dışında her köyden eğitim için Sapanca'ya giden öğrencilerin yanı sıra Adapazarı'na giden öğrenciler de vardır. Adapazarı'na en fazla öğrenci Akçay ve Uzunkum Köyü'nden gitmektedir. Çünkü bu köyler Adapazarı'na en yakın ve ulaşımı en kolay olan köylerdir. Her iki köyden de Adapazarı'na devamlı dolmuş çalışmaktadır. Tüm köylerden İzmit'e toplam 4 öğrenci gitmekte, bu öğrencilerden 3'ü Yanık, biri de Uzunkum Köyü'ndendir.

Şekil 3.6. Sapanca Köylerinde Nüfusun Eğitim Durum (0-7 Yaş Grubu Hariç)

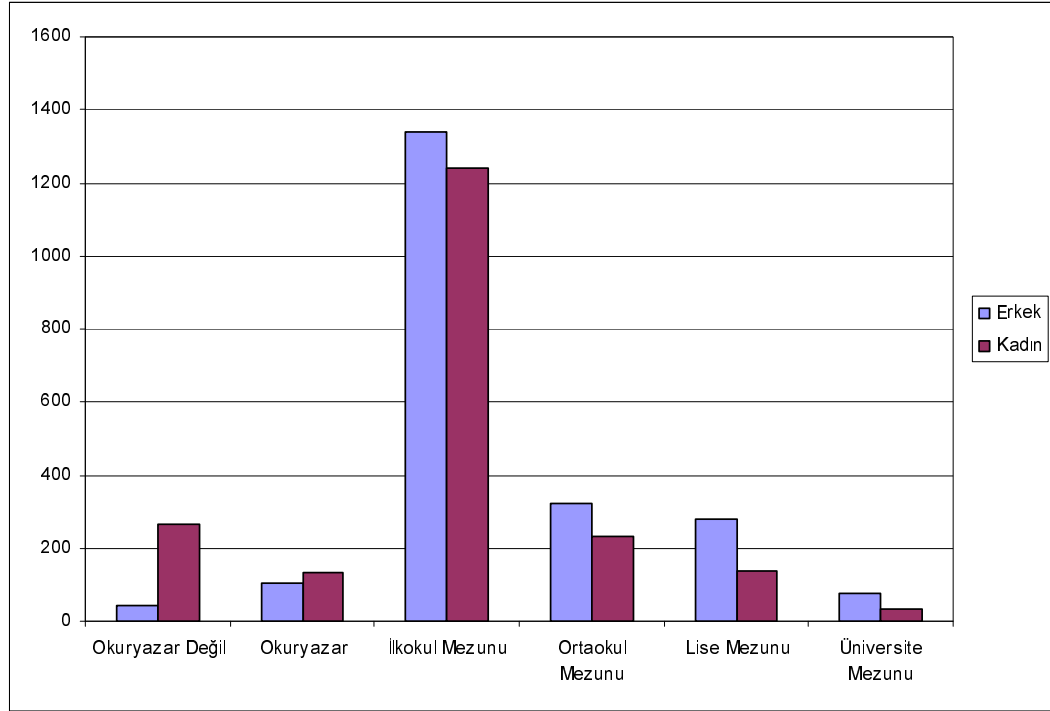
Kaynak: Sapanca Sağlık Ocağı 2005 yılı ETF Sonuçları

Sapanca'da tüm köylerde 2005 yılında 0-7 yaş grubu hariç nüfusun eğitim kademelerine göre dağılışına bakacak olursak karşımıza şu tablo çıkar: Okuryazar olmayanlar oranı %7, okula gitmediği halde okuryazar olanların oranı %6, ilkokul mezunlarının oranı %61, ortaokul mezunlarının oranı %13, lise mezunlarının oranı %10 ve üniversite mezunlarının oranı da %3'tür. Bu durumda Sapanca köylerinde okuryazar oranı

%93'tür. Köylerde uyguladığımız ankette de Sağlık Ocağı verilerine benzer oranlar ortaya çıkmıştır¹.

Tek tek köylere baktığımızda hemen hemen aynı oranlar yine karşımıza çıkmaktadır. Bütün köylerde en yüksek oranı ilkokul mezunları oluştururken, en az oranı ise üniversite mezunları oluşturur. Tüm köylerde okur-yazar olmayan nüfus bulunmakta, bu oranın en fazla olduğu köyler ise %17 ile Memnuniye Köyü, %16 ile Kuruçeşme Köyü ve %15 ile İstanbuldere Köyü'dür. Üniversite mezunu da Muradiye Köyü dışında tüm köylerde bir kişi de olsa bulunmaktadır. Üniversite mezunlarının en fazla olduğu köy ise %7,6 ile Yanık Köyü'dür. Yanık Köyü'nde bu oranın yüksek çıkmasında villa tipi lüks evleri daimi olarak kullanan, Adapazarı'nda çalışan ve bu köyde oturmayı tercih eden doktor ve mühendislerin payı vardır. Ayrıca tatil evlerine gelenler bu oranı da yükseltmektedirler.

Şekil 3.7. Sapanca Köylerinde Nüfusun Cinsiyete Göre Eğitim Durumu

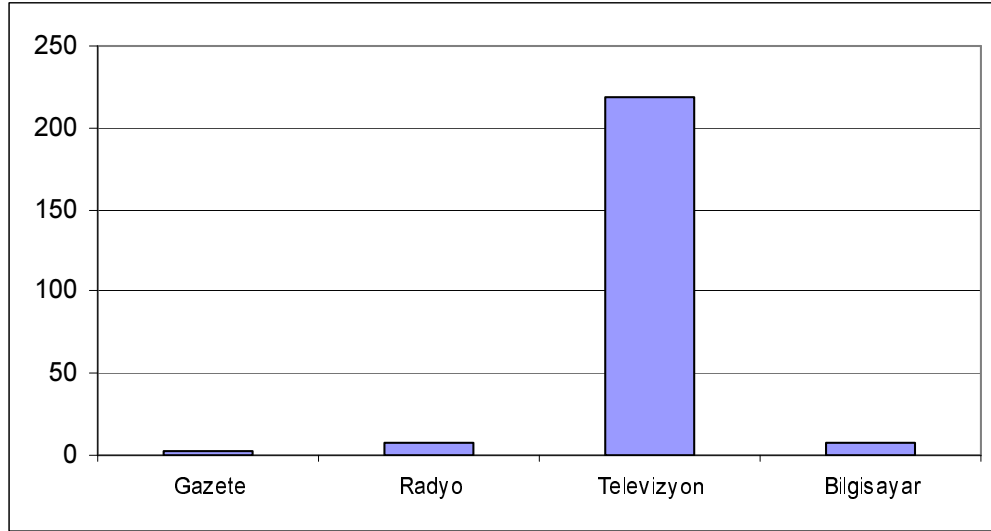
Kaynak: Sapanca Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

¹ Araştırma alanımızda nüfusu 200'ün üzerinde olan 10 köyde toplam 237 kişiye anket uyguladık. Anketin uygulanmasındaki amaç köylerin kırsal özellikleri ne kadar taşıdıklarını ortaya koymaktır. 32 sorunun yer aldığı ankete katılanların %41'i kadın, %59'u erkek olup 2005 yılı Eylül ve Ekim ayında daha çok hafta sonları uygulanan bu ankete katılanların gerçekçi yanıtlar vermeleri için isim istenmemiştir. Anket soruları ekler kısmında yer almaktadır.

Sapanca kır nüfusunda eğitim durumunu kadın erkek olarak incelersek okuryazar olmayan nüfusta kadınların oranı %86 iken, erkeklerin oranı %14'tür. Sadece okuryazar olan grupta kadınların oranı %56, erkeklerin ise %44'dür. Bundan sonraki eğitim basamaklarında ise erkeklerin oranı hep daha fazla olmuştur. İlkokul mezunlarında erkekler %53, kadınlar %47; ortaokul mezunların erkekler %59, kadınlar %41; lise mezunları içerisinde erkekler %68, kadınlar %32; üniversite mezunlarında ise erkekler %71, kadınlar da ise %29'luk bir oran meydana getirmektedir. Sonuç olarak kadınlarda okuryazarlık oranı erkeklere göre daha düşüktür.

Nüfusun eğitim durumuna ışık tutması bakımından ankette yer alan kullanılan iletişim aracının ne olduğu sorusuna verilen cevapları burada değerlendirmek yerinde olacaktır.

Şekil 3.8. Köylerde Kullanılan İletişim Araçları

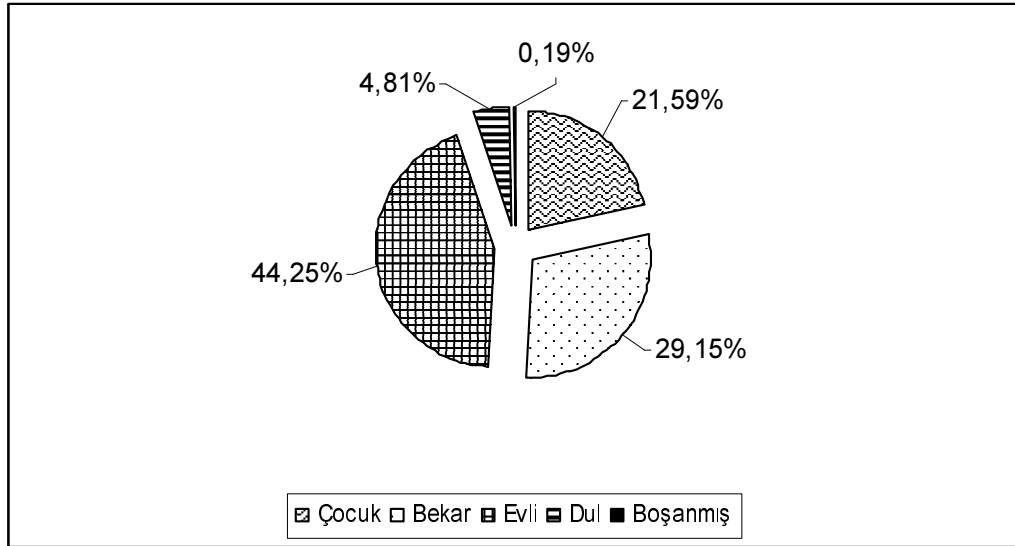
Kaynak: Anket Sonuçları

Ankete katılan 237 kişiden %81'i bu soruya tek bir yanıt vermiş, %19'u birden fazla yanıt vermiştir. Ankete katılanların %92,5'i iletişim aracı olarak televizyonu kullandıklarını belirtmişlerdir. Türkiye genelinde de durum böyledir. İnsanların yarısından fazlası iletişim aracı olarak sadece televizyonu kullanmaktadır. Dünyada da A.B.D.'den sonra televizyon karşısında en fazla zaman geçiren ülke olduğumuz düşünülürse kullanımı için zahmet gerektirmeyen, hiç kimsenin bilgiye ulaşmak için emek sarf etmeden doğrudan alıcı konumda olduğu televizyon cevabının bu kadar fazla oluşu şaşırtıcı değildir. Televizyonu %3,5 ile bilgisayar, %3 ile radyo ve %1 ile gazete takip

etmektedir. Gazete oranının bu kadar düşük çıkması okumaya önem verilmediğinin de bir göstergesidir.

Sapanca'da hiçbir köyde sağlık ocağı yoktur. Ulaşım imkânlarının elverişli olması nedeniyle köy halkı Sapanca Merkezdeki sağlık ocağına gitmektedir. Bunun yanında tüm köylerin medeni hali incelenmiştir. Bilindiği gibi ileriye dönük planlama çalışmalarında nüfusun medeni hali planlama kararları aşamasında önemli ölçüde yardımcı olmaktadır. Elde edilen sonuçlara göre nüfusun %44'ü evli, %29'u bekâr, %21,5'i çocuk, %4,8'i dul, %0,2'si ise boşanmıştır.

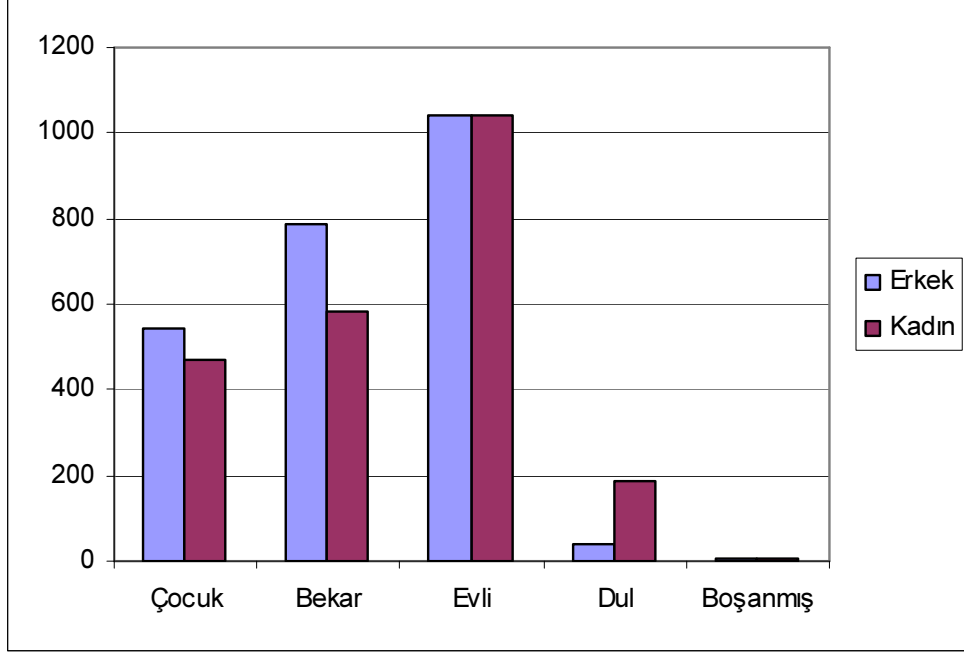
Şekil 3.9. Sapanca Köylerinde Yaşayanların Medeni Halleri

Kaynak: Sapanca Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

Cinsiyete göre nüfusun medeni haline baktığımızda evli olanlarda kadınların oranı %45,5 ile daha fazlayken erkeklerde bu oran %43'e iner. Çocuk nüfusta erkeklerin oranı %22,5, kızların oranı ise %20,5'tir. Bekâr olanlarda erkeklerin oranı daha fazla olup %33 iken, kadınlarda bu oran erkeklere göre daha erken yaşta evlendikleri için %26'da kalmıştır. Dul olanlarda ise yaşam süresi kadınlarda uzun olduğundan kadınların oranı %8, erkeklerin oranı ise %2'dir. Toplam boşanan kişi sayısı 9 olup bunun 6'sı erkek, 3'ü kadındır. Erkeklerde bu oran %0,2, kadınlardaysa %0,1'dir.

Şekil 3.10. Köylerde Yaşayan Nüfusun Cinsiyete Göre Medeni Hali

Kaynak: Sapanca Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

3.2.4. Göç Hareketleri

Bizans devri boyunca Samanlı Dağlarının kır yerleşmelerini teşkil eden köyler bölgenin müsait kısımlarında, sıcak su kaynaklarının bulunduğu mevkiilerde kurulmuştur. Muhtelif yerlerde bulunan taş lahitler (mesela Sapanca güneyinde Hacımercan köyü civarında) mermer, sütun vs. bu gibi yerleşmelerin çevrede yaşamış olduğunu ortaya koymaktadır. Osmanlı devletinin kuruluşunu takip eden yayılma devrinde ise bu yerleşmelere Türk unsuru girmiş ve birçok Türk köyleri kurulmuştur.

19. asrın ortalarından itibaren son bir asırlık devrede vuku bulan tarihi hadiseler bu bölgede de değişikliklere neden olmuştur. Kırım (1853–56), Osmanlı Rus (1877–78), Balkan (1912–13) Savaşları ve onları takiben Birinci Dünya Savaşı (1914–18) ve İstiklal Savaşı (1919–1923) yılları arasındaki devrede ve ayrıca Cumhuriyetten bu yana Samanlı Dağlarının beşeri çehresinde büyük değişiklikler meydana gelmiştir (Bilgin,1967:77–78).

Araştırma bölgemize özellikle Kafkasya'dan ve Doğu Karadeniz'den gelen göçmenler yerleşmiştir. Balkanlardan gelen göçmenlere ise rastlanmamaktadır. Özellikle de

Kafkaslardaki Müslüman halklara yönelik Rus baskısının artması üzerine 1856 yılından itibaren Anadolu'nun değişik yerlerine göçler yaşanmıştır. Göçlerin en yoğun olduğu dönem 1877–78 Osmanlı Rus Savaşı sonrasıdır. Köylerde yaptığımız mülakatlar da bunu doğrulamaktadır.

Sapanca'daki kırsal kesiminde büyük ölçüde Karadenizliler, Çerkezler, Gürcüler ve Abazalar yer almaktadır. Sapanca'daki köyler içerisinde Mahmudiye, Akçay, Nailiye, İlmiye, İstanbuldere, Muradiye, Yanık ve Uzunkum Köyleri Kafkasya'dan olan göçlerle kurulmuş köylerdir. Bunlardan Yanık ve Uzunkum ilk kuruluşlarında Çerkez köyleri iken daha sonra Gürcü ve Karadenizlilerin gelişiyle Çerkezlerin azınlıkta olduğu köyler durumuna geçmişlerdir. Bunların dışında Mahmudiye, Akçay, Nailiye, İlmiye, İstanbuldere, Muradiye Köyleri ise Gürcü köyleri olarak geçmektedir.

Kafkasya'dan gelen göçmenlerin Anadolu'da iskân yerini seçerken gelenekleri önemli rol oynamıştır. Kafkasya'nın dağlık bölgelerinden gelen Çerkez ve Abazalar özellikle dağlık ve ormanlık sahaları iskân mahali olarak tercih etmişlerdir. Bu faktör göçmenlerin belirli bölgelerde toplanmalarına yol açmıştır (Tunçdilek, 1971:26).

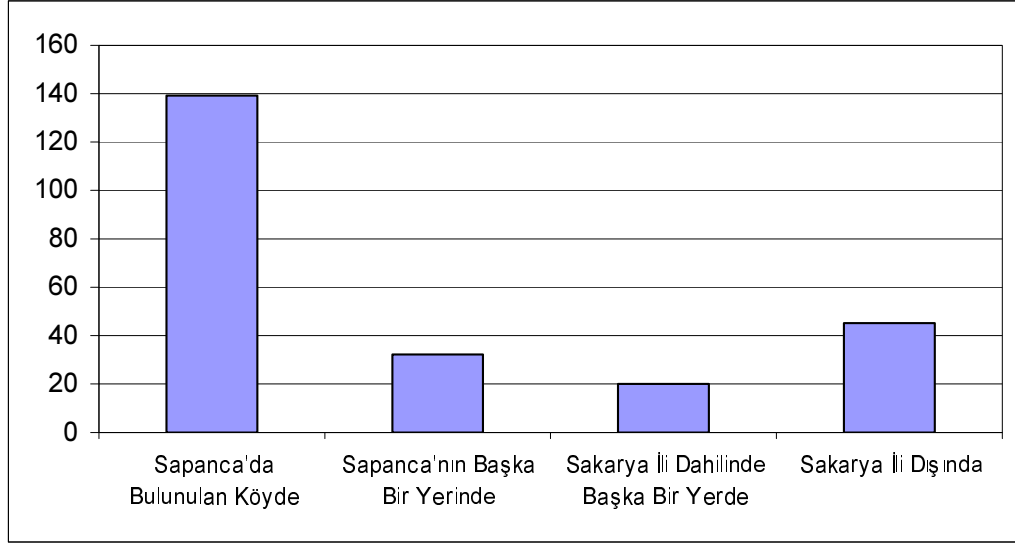
Doğu Karadeniz Bölgesi'nden vuku bulan göçlerle kurulmuş köyler de bulunmaktadır. Doğu Karadeniz Bölgesinin yerleşme alanının bu kesimde sınırlı olması nedeniyle taşan nüfusu başlangıçta Orta Karadeniz Bölgesine yönelmiş, bunu her iki bölgenin Batı Karadeniz yönündeki göçü izlemiştir. Dolayısıyla Adapazarı, Düzce, Hendek, v.b. civarında Doğu Karadeniz Bölgesi'nden beslenen ve oluşturulan bir iç göç ile Marmara Bölgesinin doğusu geniş ölçüde kır yerleşmesine sahne olmuştur.

Doğu Karadeniz'den gelenler, Sapanca doğusundaki tepelik sahayı da içine alacak şekilde geniş bir şerit boyunca yerleşmişler derin vadiler boyunca doğu bölümünün iç kısımlarına da sokulmuşlardır. Memnuniye, Fevziye, Şükriye, Kuruçeşme, Hacımercan, Baklaya ve İkramiye Köylerinde yaşayan nüfusun büyük çoğunluğunu Artvin'den göç edenler oluşturmaktadır¹. Burada yaşayan halkın da tıpkı Kafkas göçmenleri gibi geliş tarihleri aynı olup 1877–78 Osmanlı –Rus Savaşı sonrasına denk düşmektedir.

¹ Sadece İkramiye köyünde göç edenlerin büyük kısmını Gümüşhaneliler oluşturmaktadır.

Bu tarihten sonra bu kadar yoğun göç hareketi yaşanmasa da özellikle köylere 1985-1990 yıllarında Karadeniz Bölgesi'nden gelenler önem taşır. Yaptığımız anketten de bu sonuçları görebiliriz.

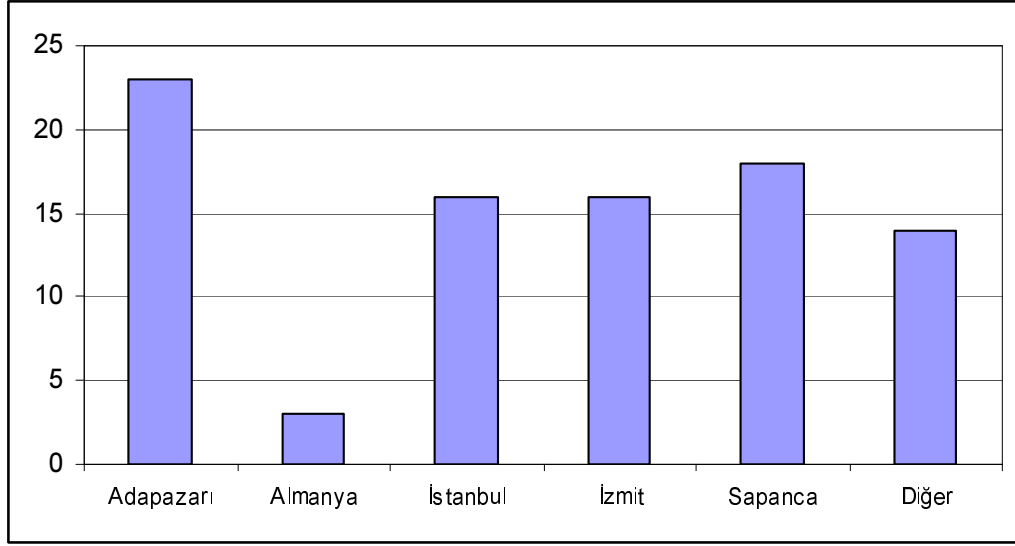
Şekil 3.11. Köylerde Yaşayanların Doğum Yerlerine Göre Dağılımı

Kaynak: Anket Sonuçları

Araştırmaya katılanların %59'u buldukları köyde; %14'ü Sapanca'nın başka bir yerinde, %8'i Sakarya ili dâhilinde başka bir yerde ve %19'u ise Sakarya ili dışında doğmuştur. Sakarya'da doğmayanların oranı %19 olması bölgeye hala göçlerin olduğuna bir işarettir. Ankette ayrıca köyden göç etmeyi düşünenlerin olup olmadığını da sorduk. Katılımcıların %61'i oturdukları köy dışında yaşamayı istemediklerini, %39'da başka yerde yaşamayı istediğini belirtmiştir. Bu %39'luk grubun %10'u Adapazarı'nda, %8'i Sapanca merkezinde, %7'si İstanbul'da ve yine %7'si İzmit'te yaşamayı düşünmektedirler. Geriye kalan cevaplar ise dağınık olup öne çıkan herhangi bir yer bulunmamaktadır. Bunları ise oranı %6'dır. Yaşanması düşünülen yerlerin yakın bölgelerdeki iş sahası bulunan alanlar olduğu görülür. Ulaşımın köylerle bu alanlar arasında kolay olması da bir başka etkidir.

Şekil 3.12. Köyden Ayrılmayı İsteyenlerin Gitmek İstedikleri Yerler

Kaynak: Anket Sonuçları

Yine elde ettiğimiz anket sonuçlarına göre depremin etkisiyle bölgeden çok fazla göç eden olmamıştır. Katılımcıların sadece %5'i ailesinde deprem sonrasında göç eden olduğunu belirtirken %95'i deprem sonrasında ailesinden göç eden olmadığını belirtmiştir. Bu sonuçlara bakarak köylerde depremin etkilerinin çok fazla olmadığını söyleyebiliriz. Fakat depremin ardından köylere Adapazarı'ndan veya başka yerlerden gelenler olmuş, bunlardan kimi daha sonra köyden ayrılmış kimi ise köyde kalmıştır. Akçay Köyü'ne depremden sonra 30 hane, Fevziye Köyü'ne bir hane, Hacımercan Köyü'ne 23 hane, İstanbuldere köyüne iki hane, Kuruçeşme Köyü'ne 3 hane, Muradiye Köyü'ne dört hane, Uzunkum Köyü'ne 25-30 hane, Yanık Köyü'ne de 15 hane yerleşmiştir. Bunlardan Muradiye Köyüne gelenler daha sonra köyden ayrılmışlardır. Uzunkum Köyü'nde ise gelen 25-30 haneden sadece 7 tanesi kalmıştır.

3.3. Nüfus Büyüklerine Göre Kırsal Yerleşmeleri

Bütün yerleşme birimleri ekonomik faaliyetlerini sürdürdüğü bir çevreye dayanır. Bu durum yerleşme türlerine göre değişiklikler gösterir. Kırsal yerleşmelerde ise çevrenin en önemli kaynağını toprak oluşturur. Toprağın tarımsal niteliği ve genişliği ile nüfus miktarları arasında önemli bir bağ mevcuttur (Sergün, 1986:50).

İnceleme alanımızı oluşturan köylerin yerleşme tipinin “kırsal” mı yoksa “şehirsel” mi oldukları tartışmalar yaratmaktadır. Köylerden hiçbirisinde toprak tek geçim kaynağı olmadığından ve tarım genelde ticari amaca yönelik olmadığından sadece toprağın tarımsal niteliği ve genişliği ile nüfus miktarı arasında bağ kurmak zordur. Fakat yine de tarım faaliyetleri ile diğer köylerden sıyrılan ve bu işle ön plana çıkan köylerde nüfusun arttığı görülür. Ayrıca köylerimizin ulaşım bağlantıları, merkeze olan uzaklıkları nüfus miktarı üzerinde etkili olmuştur.

Sapanca’da kır yerleşmeleri nüfusları bakımından büyük çeşitlilik gösterir. Nüfusu 1000’in üzerinde olan köy yerleşmesinin yanında, nüfusu sadece 45 olan köyler de bulunmaktadır. Ancak genel bir değerlendirmede, çalışma sınırimız içinde yer alan köylerin büyük kısmının 0–249 arası nüfusa sahip olduklarını görüyoruz. Aşağıdaki tablo, köylerin nüfus miktarına göre bölünüşlerini ve çeşitli büyüklükteki köy gruplarının ne kadar nüfusu kendilerinde topladıklarını göstermektedir.

Tablo 3.4. Sapanca’da Köylerin Nüfus Miktarlarına Göre Bölünüşleri

Nüfus Sayısı	Yerleşme Sayısı	Toplam Nüfus
0-249 ¹	8	1032
250-499	4	1348
500-749	3	2054
750-999	-	-
1000-1250	1	1065
TOPLAM	16	5499

Kaynak: DİE, 2000 Nüfus Sayım Yıllıkları

Tablo incelendiğinde, Sapanca’da kırsal yerleşmeler içinde 0–249 arası nüfusa sahip küçük yerleşmelerin, sayıca en büyük grubu oluşturduğu görülür. Ancak mevcut kır nüfusunun büyük kısmının 500’ün üzerinde nüfusa sahip yerleşmelerde toplandığı görülür. 500’ün üzerinde nüfusa sahip 4 köyün nüfusu, nüfusu 500’ün altında olan 12 köyün nüfusundan 739 kişi daha fazladır. Bu durum Sapanca’da köyler arasında nüfus

¹ 0-249 arasında nüfusa sahip olan köyleri de kendi içinde 50’şer aralıklı gruplandırmaya tabi tutarsak 0-50 arası nüfusa sahip 2 köy, 50-100 arası nüfusa sahip 1 köy, 100-150 arası nüfusa sahip 3 köy, 200-250 arası nüfusa sahip 2 köy bulunmaktadır.

dağılımının ne kadar dengesiz olduğunu gösterir. Sapanca'da kır nüfusunun köy sayısına bölümünden elde edilen ortalama köy nüfusu miktarı ise 343'tür.

Sapanca'da köylerin nüfus miktarlarını Türkiye genelindeki oranlarla kıyaslarsak:

Tablo 3.5. Türkiye'de ve Sapanca'da Nüfus Dilimlerine Göre Köy Oranları

Nüfus Miktarları	Türkiye'de	Sapanca'da
250'den az	%27	%50
251-500	%30	%25
501-1000	%27	%18,75
1001-2000	%12	%6,25
2000'den fazla	%4	-

Kaynak: ŞAHİN, Cemalettin ve Hayati Doğanay, 1999 – DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı

Yukarıdaki tablo incelendiğinde Türkiye ve Sapanca'daki nüfus oranları karşılaştırıldığında birbirine en yakın oranların 250-500 arası nüfusa sahip köylerde olduğu görülür. Farkın en fazla olduğu oranlar 250'nin altında nüfusu olan köylerde görülür. Türkiye'de bu oran %27 iken, Sapanca'da %50'dir. 2000'in üzerinde nüfusa sahip köylerin oranı Türkiye'de %4 olup, Sapanca'da bu nüfusa sahip köy bulunmamaktadır. En yüksek nüfus 1065 ile Yanık Köyü'ne aittir.

Buraya kadarki açıklamalardan şu sonuçları çıkartabiliriz: İnceleme alanımızda yer alan yerleşmelerin nüfus büyüklükleri çeşitlilik göstermektedir. Nüfus miktarının yüksek olduğu köylerde iki faktör karşımıza çıkar. Birincisi yerleşme çevrelerinin ekonomik potansiyelleri ile ilgilidir. Her ne kadar daha önce de belirttiğimiz gibi tarım birçok ailenin geçim kaynağı olmaktan uzaksa da, tarımsal faaliyette bulunanların veya bunu 2. iş olarak yapanların çoğunlukta olduğu Yanık, Akçay ve Hacımercan Köyleri'nde nüfus miktarı artış gösterir. Çevre özellikleri yerleşmelerin ekonomik faaliyetlerine yön vererek onların az ya da çok nüfusa sahip olmasında etkili olmuştur. İkinci faktör ise inceleme alanımızdaki köylerde yaşayanların büyük kısmının şehirsiz ekonomik temellere dayanan faaliyetlerle uğraşmalarından ötürü merkezle bağlantısı rahat, ulaşımı kolay, güzergâh açısından sapa olmayan köylerde oturmayı tercih etmeleri bu köylerin nüfuslanmasına neden olmuştur. Yanık, Hacımercan, Akçay ve Uzunkum Köyleri buna örnek teşkil eder. Nailiye, Balkaya, İkramiye gibi merkeze uzak, ulaşımı zor olan köyler

ise bugün boş olan köylerdir¹. Bu köylerden İkramiye Köyü'nde sadece yaz mevsiminde ikamet edilmektedir.

3.4. Yerleşme Ünitelerinin Dağılışı

Kır nüfusunun dağılışına etki gösteren coğrafi faktörler arasında en büyük öneme sahip olanı yükseltidir. Yükselti, kır insanının temel faaliyetlerinde doğrudan etkili olan iklim, toprak, bitki örtüsü gibi faktörlere tesirle, onların kısa mesafelerde değişik özellikler göstermesine neden olarak nüfus dağılışında da etkin bir yere sahip olur (Sergün,1994:17). Çalışma alanımızda yerleşmelerin dağılışını yükselti kademelerine göre incelemeyden önce Marmara Bölgesi genelinde ve Sakarya'da kır nüfusunun yükselti kademelerine göre dağılışına bakarsak verileri daha doğru yorumlayabiliriz.

Genelde rölyef bakımında pek engebeli sayılmayan, ortalama yükseltisi diğer bölgelerimize oranla oldukça az olan Marmara Bölgesi'nde köylerin yükseltiyle doğru orantılı azalan bir özellik gösterdiği görülür.

Tablo 3.6. Marmara Bölgesinin Tümü, Sakarya ve Sapanca'da Köylerin Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı (1990)

	0-99 m.	100-249 m.	250-499 m.	500-999 m.	1000-1500 m	TOPLAM
Marmara Bölgesi'nin Tümü	1259	1127	867	364	16	3633
Yüzde (%)	34,7	31,0	23,9	10,0	0,4	100
Sakarya	252	95	33	26	1	407
Yüzde (%)	62,0	23,3	8,1	6,4	0,2	100
Sapanca	2	8	5	1	-	16
Yüzde (%)	12,5	50	31,25	6,25	0	100

Kaynak: Günal, 1993:146 ve Topoğrafya Haritası

¹ Nailiye Köyü'nün 2000 yılı nüfus sayımında nüfusu 45, Balkaya Köyü'nün ise 47'dir. 2005 yılı Sağlık Ocaklarının yaptığı ETF raporlarında Balkaya Köyü 11 kişi olarak tespit edilmiş. Nailiye Köyü'nde ise nüfus olmadığından ETF raporu hazırlanmamıştır. Şu anda bu iki köyde boş köyler olup, sadece tatil evlerinin bulunduğu kendi halkının da günübirlik geziler yaparak uğradığı köyler haline gelmiştir. Hatta bu iki köyün muhtarı çalışmamızın ne olduğunu tam olarak bilmediklerinde dolayı özellikle köylerin tamamen boş olduklarını belirtmemizi tembihlemişlerdir.

Marmara Bölgesi'nde 1990 sayımına göre köy sayısı 3633'tür. Bunun %65,7'si 0-249 m. yükselti arasında toplanmıştır. Sakarya'da ise 407 olan toplam köy sayısının %62'si (252 köy) 0-99 m.ler arasında, %23,3'ü ise (95 köy) 100-249 m. arasında bulunur. Başka bir deyişle toplam köy sayısının %85,5'i 0-249 m. arasındaki yükselti diliminde toplanmıştır. 250-499 m. arasında yer alan köy sayısı 33, 500-999 m. arasında yer alan köy sayısı 26'dır. Sadece 1 köy ise 1000-1500 m. arasında yer alır. Sapanca'da toplam 16 olan köy sayısının % 62,5'i 0-249 m. arasında yoğunlaşırken, % 31,2'si 250-499 m. arasında, sadece % 6,2'si ise 500-999 m. arasındadır. 1000 m. üzerinde ise köy yoktur. Sapanca'da en yüksekte yer alan İkramiye köyünün yükseltisi 600 m.yi geçmez yani inceleme alanımızdaki köy yerleşmelerinin üst sınırı 600 m. yükselti eğrisi ile sınırlandırılmıştır. Elverişli iklim ve ulaşım şartları, ekonomik faaliyetlerin daha uygun oluşu, tarım alanlarının daha geniş olması alçak alanların nüfuslanmasına neden olmuştur.

Tablo 3.7. Marmara Bölgesinin Tümü, Sakarya ve Sapanca'da Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı (1990)

	0-99 m.	100-249 m.	250-499 m.	500-999 m.	1000-1500 m	TOPLAM
Marmara Bölgesi'nin Tümü	1.179.394	838.323	416.775	145.168	3456	2.583.116
Yüzde (%)	45.7	32.5	16.1	5.6	0.1	100
Sakarya	209.169	54.032	10.441	7.188	158	280.988
Yüzde (%)	74.4	19.2	3.7	2.6	0	100
Sapanca	1556	3138	718	87	-	5499
Yüzde (%)	28,3	57,1	13,1	1,5	0	100

Kaynak: Günal, 1993:147 ve DİE 2000 Sayım Yıllıkları

Yukarıdaki tabloya baktığımızda nüfusun 0-99 m ile 100-249 m. yükselti kademesinde yoğunlaştığı dikkati çeker. Sakarya'da nüfusun %74,4'ü 0-99 m. arasında, %19,2'si 100-249 m. arasında, %3,7'si 250-499 m. arasında, %2,6'sı da 500-999 m. arasında yaşamaktadır.

Hem Türkiye’de hem de Marmara Bölgesi’nde kır nüfusunun 0-249 m. arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Sapanca’da da kır nüfusunun % 85,4’ünün bu yükseltiler arasında olduğunu görürüz.

Köy yerleşmelerinin yükseltilere göre durumlarını gözden geçirdikten sonra, şimdi de köylerin topoğrafyanın nerelerinde bulunduğunu inceleyelim. Köyler vadi, ova ve yamaçlara serpilmiştir. Adapazarı’ndan Sapanca’ya doğru gelindiğinde ilk olarak bizi Uzunkum Köyü karşılar. Bir başka yol boyu köyü olan Yanık Köyü de İzmit-Sapanca arasında Sapanca’nın en batı sınırında yer alır. Her iki köy de, Sapanca Ovası üzerinde uzunlamasına gelişen işlek yol boyunca yolun iki tarafında dizilen evlerin meydana getirdiği yol boyu köyleridir. Toplanma temayülünün tezahür etmiş şekli olan gruplaşmalar daha çok yol boyu köylerinde görülmektedir. Her iki köyün de ulaşım bakımından elverişli oluşu, toprağın verimi, tarım yapılabilen arazilerin geniş oluşu nüfuslarını artırmıştır.

Bu iki ova köyünden sonra Samanlı Dağlarının kuzeye bakan yamaçları boyunca dağılmış yamaç ve dağ köyleri ile bir vadi içine yerleşmiş vadi köyelerine rastlanır. Yamaç köyü diyebileceğimiz Kuruçeşme ve Ünlüce Köylerinde evler adeta arka arkaya dizilmiş vaziyettedir. Hacımercan, Şükriye, İlmiye, Nailiye, Mahmudiye Köylerinde ise evler ağaçlar ve bahçeler arasına gizlenmiş durumdadır. Bu köyler çok defa eteği takip eden bir yol boyunca uzanan dağ eteği köyleridir. Memnuniye ve Baklaya Köyleri ise bir tepe üzerine yığılan evleriyle tam anlamıyla dağ köyleridir ve bunların yükseltileri dağ eteği köylerinden daha fazladır. (Ortalama 500 m.) Bu köylerimizde ise genelde toplu olmayan yerleşme hâkimdir.

Vadi köylerimiz arasında ise Akçay, Fevziye, İkramiye, Muradiye ve İstanbuldere Köyleri bulunur. Akçay ve Fevziye Köyleri Akçay Deresinin oluşturduğu vadiye yerleşmiş olan köylerdir. Akçay Deresinin aşağı çığırında yer alan bu köylerin birbirleri ile aralarında fazla mesafe yoktur. İkramiye Köyü ise Akçay Deresinin yukarı çığırında yer alan bir vadi köyü olup dağın arkasında kalmıştır. Kendisine en yakın köy olan Memnuniye Köyü ile arasında 8 km. mesafe vardır. Bulduğu yerde başka köyün olmadığı İkramiye Köyü’nün diğer köylerle bağlantısı oldukça zayıftır. Muradiye (eski adıyla Aşağı İstanbuldere) Köyü ve İstanbuldere Köyü ise İstanbuldere’nin oluşturduğu

vadide yer alırlar. Muradiye Köyü bulunduğu vadi içinde güneşi en az gören köylerimizdendir.

Nasıl ki şehirlerin kuruluş ve gelişmelerinde akarsular ve vadi olukları önemliyse köylerde de bu jeomorfolojik durumların tesirleri büyüktür. Bu bağlamda Yalçınlar (1967:61) “Akarsu vadileriyle bu vadileri takip eden akarsular muhtelif tabi kaynakları ihtiva eden ve çeşitli beşeri faaliyet ve hareketlere sahne olan yerler olarak görülmektedir.” şeklinde görüş beyan etmektedir.

Çalışma alanımızda köylerin dağılışı incelendiğinde yerleşme noktalarının belirli sahalara serpilmiş olduğu görülür. Yine haritamız incelendiğinde yerleşmelerden yoksun, çok geniş alanların bulunduğu da dikkat çekicidir. Ulaşım şartlarının bu dağılışı üzerinde etkileri büyüktür. Bu nedenle, engebeli bir yapıya sahip yöremizde yerleşmelere ulaşımın daha kolay olduğu ovalarda, vadi boylarında ve fazla yüksek olmayan dağ eteklerinde rastlamak mümkündür.

Ünlüce ve Kuruçeşme Köylerinin gerisindeki alanda çok sayıda köyün kısa mesafelerle birbirinden ayrıldığı yoğun bir yerleşme alanı karşımıza çıkar. İstanbuldere Vadisi de birbirine yakın olan yerleşmelerin olduğu bir alandır. Bu bahsedilen alan dışında kalan köylerden Mahmudiye ve İkraniye Köyleri ise diğer köylerle bağlantı kuramayacak kadar buldukları sahada bağımsız, etraflarında başka köylerin olmadığı yerleşmelerdir ki bu etki İkraniye Köyü’nde daha çok hissedilir. Yanık ve Uzunkum Köyleri ise ovaya yerleşmiş yol boyu köyleridir. Yanık Köyü İzmit-Sapanca, Uzunkum Köyü ise Adapazarı-Sapanca yolu üzerinde yer alır.

İstanbuldere Vadisinin doğusundaki Samanlı Dağlarının yamaçları ve diğer derelerin oluşturduğu vadilerin olduğu sahalarda ise tamamen boştur. Burada sadece Mahmudiye Deresinin kaynak kısmında Sapanca halkının yaz aylarında mesire yeri olarak kullandığı Soğucak Yaylası yer alır.

3.5. Sapanca Köylerindeki Başlıca Mesken Tipleri

Yerleşmelerin yapısını oluşturan en küçük eleman meskendir. Meskenler insanların en önemli ihtiyaçlarından doğmaktadır. İnsanlar ailelerini ve kendilerini hariçten gelecek çeşitli tehlikelerden korumak, değişik iklim elemanlarının etkilerinden kaçınmak, üreyebilmek, yavrularını emniyet içinde büyütebilmek, dinlenmek, uyumak, nihayet

yiyecek, giyecek ve içecek maddelerini emin ve muntazam bir yerde muhafaza etmek gibi çok yönlü arzularını ancak bir mesken kurmakla yerine getirebilmiştir. Böylece dünyayı işgal etme yolunca ilk adım, meskenin inşası ile başlamıştır (Tunçdilek,1967:34).

Meskenler ve meskenlerin bir araya gelmesi ile oluşan yerleşmeler coğrafi anlamda birçok şeyin göstergesi olmaktadır. Bu anlamda evler kişinin hayat tarzını ve ekonomik seviyesini gösterirler. Fakat şu nokta unutulmamalıdır ki her ev coğrafi şartların etkisini aynı şekilde yansıtmaz. Tanoğlu'nun da belirttiği gibi "Her ev coğrafyayı aynı derece ilgilendirmez. Coğrafyayı ilgilendiren evler tarzı ile içinde bulunduğu coğrafi şartların etkisini taşıyan ve bu etkiyi aksettiren evlerdir. Çevre şartlarından tamamıyla değilse bile kısmen sıyrılan şehir evlerinin coğrafi manaları azdır. Coğrafi çevreye en iyi uyan ve buldukları çevrenin etkisini en iyi taşıyan evler daha ziyade kır meskenleridir" (Tanoğlu,1969:214).

Sapanca köylerinin özellikle son 15–20 yılda buldukları konum itibariyle sürekli şehirle bağlantılı olmaları, teknolojinin ilerlemesi ile inşaat malzemelerinin istenilen yere rahatça taşınması şehir merkezlerindeki konutlara benzer yapıların köylerde görülmesine neden olmuştur. Ayrıca köylülerin topraklarını yüksek fiyatlarla satması villa tipi evlerin bölgeye yayılmasına ve coğrafi çevrenin etkisini yansıtan kır evlerinin ortadan kalkmasına neden olmuştur. İnsanların kültürel olarak ilerlemesi, birbirleri ile temaslarının artması her bakımdan olduğu gibi ev şekilleri itibari ile de içinde yaşadıkları muhitin şartlarından gittikçe daha fazla sıyrılmaya neden olmuştur. Böylece var olan kır evleri de eskidikçe yerine yapılan evler coğrafi çevrenin etkisini yansıtmayan evler olmuştur.

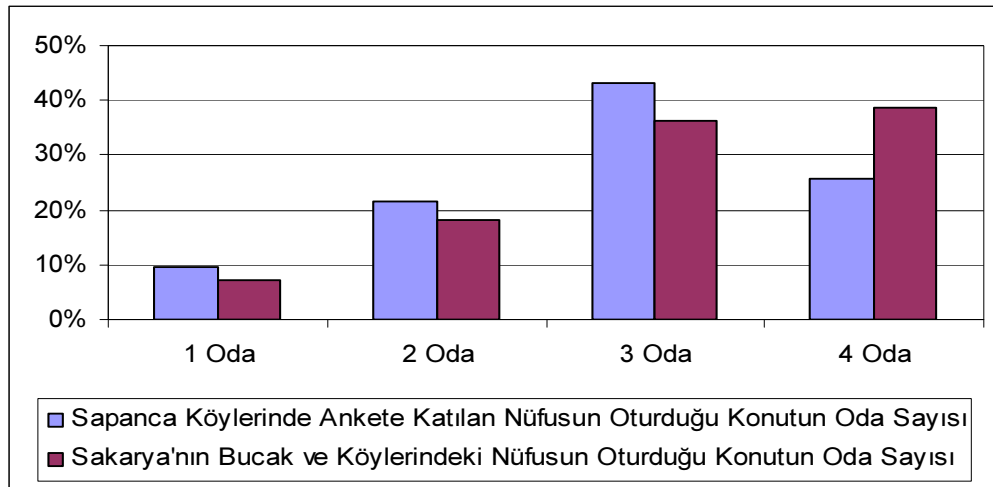
Kır meskenlerinde malzeme ve iklim ev şeklini tayin eden faktörlerin başında gelir. Bunun dışında faydalanma tarzı ayrıca ekonomik durumun ve kişinin hayat tarzının, gelenek ve göreneklerinin, alışkanlıklarının da etkisi yadsınamaz.

Kırsal evlerde her ne kadar topraktan yana zengin bölgelerde kerpiç evler, ormanlık bölgelerde ahşap evler, dağlık bölgelerde taş evlerde bir çoğunluk hali mevcutsa da, bu hâkimiyet hiçbir zaman rakipsiz derecede kuvvetli değildir. Türkiye'de inşa malzemesi ile coğrafi bölgeler arasında birtakım ilişkiler kurulabilirse de, bu ilişkilerin çok kuvvetli olmadığı belirtilebilir. Türkiye'de kullanılan malzemeye göre en çeşitli ve

dolayısıyla en kompleks meskenler bölgesi Trakya ve Marmara Bölgesidir. Bu iki bölgede ev inşasında rol oynayan faktörler Türkiye'nin diğer bölgelerinde tespit edilen faktörlerden daha farklıdır. Faktörlerin çok ve değişik oluşu, o nispetle farklı malzemenin kullanılmasına ve bunlara bağlı olarak değişik ev tiplerinin doğmasına neden olmuştur. Evvela bu bölge üzerinde, diğer bölgelerin etkileri çok kuvvetli olmuştur. Buna ek olarak, daha değişik ve uygun bir iklim, topoğrafya şartları, bitki örtüsünün dağılışı, tarihi faktörler, bölgede farklı orijinlere bağlı sosyal grupların mevcudiyeti, her bir grubun farklı gelenek ve göreneklere nihayet her aranan malzemenin çoğunlukla bir arada bulunabilir oluşu bu bölgede meskenlerin çok değişik ve o nispette de çeşitli olmasını mümkün kılmıştır. Bu şekilde Marmara Bölgesi Türkiye'de mevcut olan bütün mesken tiplerini bünyesinde toplamıştır. Bu bölgede sırf tomruklardan yapılmış çatma evlerden çeşitli malzeme ile yapılmış ahşap, yarı-kagir, tam kagir, dolma, badadi örme ev tiplerine kadar her tip ev birbiri içine girmiş olup, karışık bir dağılışı gösterirler. Böylece Marmara Bölgesi meskenleri malzemelerine göre tasnif etmek ve bunların dağılışı, dağılışı sahalarını çizmek ortadan kalkar (Tunçdilek, 1967:43–50).

Çalışma alanımızdaki evleri eski tip meskenler, yeni tip meskenler ve sayfiye evleri olarak incelemeye önce anket sonuçlarına göre evlerin oda ve kat sayılarına bakarsak şu sonuçları görürüz:

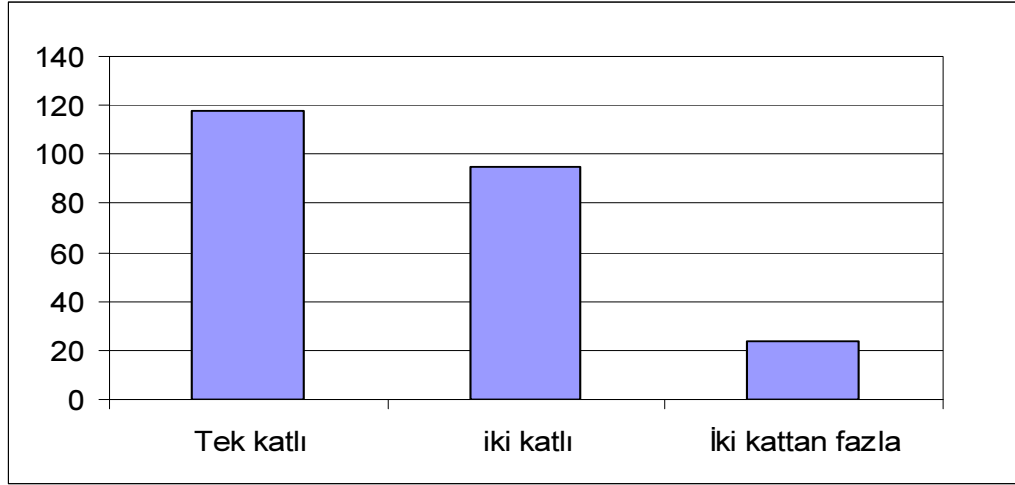
Şekil 3.13. Sapanca Köylerinde Ankete Katılanların ve Sakarya Köy Nüfusunun Oturduğu Konutun Oda Sayısı

Kaynak: DİE, 2000 Genel Nüfus Sayımı ve Anket Sonuçları (2005)

Bu durumu il genelinde bucak ve köylerdeki konutlarla karşılaştıracak olursak üç oda ve daha az odası olan konutlarda araştırma sahamızdaki konutlar daha fazla yer tutarken, dört oda ve üzerindeki oranı daha azdır. Bu da bize bu alandaki konut büyüklüklerinin il genelindekine göre daha az olduğunu gösterir.

Şekil 3.14. Konutun Kat Durumu

Kaynak: Anket Sonuçları

Bu sahadaki evler %50 oranında tek katlıdır. Evlerin %40'ı iki katlı, %10'u ise iki kattan daha fazladır. Deprem riskinin çok olduğu yöremizde evlerin az katlı olması güvenilirlik açısından da son derece olumludur. Fakat burada yerleşmelerin çok katlı olmaması daha çok kırsal alan olması ile ilgilidir.

3.5.1. Eski Tip Meskenler

Sapanca'da köylerde eski tip yerleşmeler olarak karşımıza ağaç malzemenin kullanıldığı fakat tek inşaat malzemesini ağacın oluşturmadığı "ağaç karkas mesken"ler karşımıza çıkmaktadır. Bu evler Türkiye'de kır evlerinin en karakteristik tipidir. Karadeniz Bölgesi ile onun güneyinde yer alan geniş bir şeridi karakterize eder. Bu geniş kuşak Marmara Bölgesi'ni de içine alarak Ege Bölgesi'ne ulaşmıştır.

Bu meskenlerin esasını birbirinden konstrüksiyon itibariyle oldukça farklı yapıda ahşap bir iskelet (karkas) meydana getirmektedir. Karkas araları ise çevre koşullarına bağlı olarak çeşitli malzeme ile doldurulmaktadır. Sapanca'da daha çok aralarının tuğla ve

kerpiç ile örüldüğünü görmekteyiz. Çatı sistemi de duvarlarda kullanılan malzemenin dayanıklılığına göre değişmekle beraber kiremit sahamızda yaygın olarak kullanılır. Evlerin alt kısmının taşla örülmüş olması çok rastlanır bir durumdur ki böylece evin altında bırakılan boşluk hava cereyanına imkân verir ve evi nemden korur. Eğer ahşap karkas evlerin alt kısmı taşla örülmüşse hımış¹ adını alır ki bu durumda araştırma bölgemizdeki evlere hımış demek daha doğru olur. Bu tarzda olup halen içinde oturulan 100–150 yıllık evler vardır. Sapanca köylerindeki yüksek nemlilik ahşap karkas evlerin alt kısımlarının taşla örülmesi yanında, evleri derin vadiler içinden havadar tepelere çekmeye, onları zeminden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Sapanca'da nemin ve yağışın fazlalığı damlarda da kendini gösterir. Damlar bölgenin yağış şartlarını en iyi yansıtan şekillerdir. Yağışın artışı ile damların meyli fazlalaşır ve saçaklar genişler. Bu şekilde ev nemden korunur.

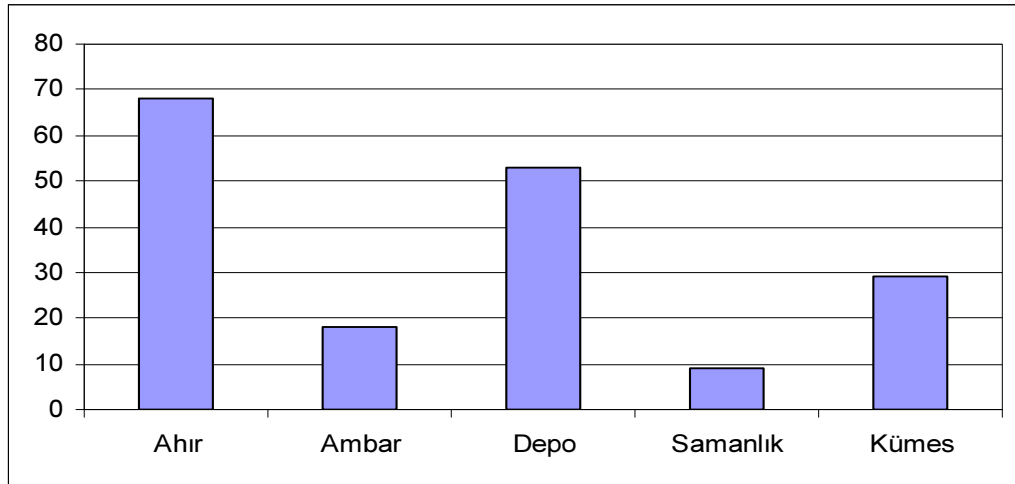
Foto 3.1. Memnuniye Köyü'nden hımış eve bir örnek.

¹ Hımış yönteminin özellikleri doğrultusunda ana kat düzeyine kadar ahşap hatıllı moloz taş, ana kat ve varsa üst katı kerpiç dolgulu ahşap karkas olarak inşa edilmiştir. Benimsenen bu yapı yöntemine bağlı olarak kullanılan gereçler taş, ahşap, kerpiçtir.

Sapanca'da eski tip yerleşmeler olarak tabir edebileceğimiz evlerde dikkati çeken bir başka özellik de evlerin eklenti kısımlarının çok az olması ya da hiç olmamasıdır. Kırlarda yer alan evler fonksiyon bakımından iki ayrı bölmeden oluşur; ilk kısım insanların yaşadığı bölmeyi oluşturur, ikinci kısım ise eklentilerden meydana gelir. Ev ne kadar gelişirse gelişsin temele ait bu iki fonksiyonel yapı hiçbir şekilde bozulmaz. Kırsal fonksiyonların kaybolmaya başlamasıyla kırsal meskenlere ait eklentiler ortadan kalkmaya yüz tutmuştur. Sapanca'daki köylerde en eski diye tabir ettiğimiz hımiş evlerden bazılarında dahi eklentiler çok az bazılarında da tamamen ortadan kalkmış durumdadır. Bu yönüyle de olaya bakılırsa evlerin kırsal fonksiyonunun kaybetmeye başladığı görülür. Büyükbaş veya küçükbaş hayvanı olan evlerde ahır, samanlık; tavuk, horoz gibi hayvanları olanlarda kümes; kışlık yiyecek ve içeceklerle, çeşitli alet ve edevatın saklandığı depo, ambar gibi eklentiler de vardır. Fakat çoğu evde tek bir eklentiye rastlanmadığı gibi, iki tane eklentisi olan ev de neredeyse yoktur.

Yaptığımız ankette bunu doğrulamaktadır. Ankete katılanların evlerine ait eklenti durumları aşağıdaki şekilde gösterilmiştir.

Şekil 3.15. Konutun Eklenti Durumu

Kaynak: Anket Sonuçları

Buradaki evlerin %75'inde eklenti bulunmaktadır. Fakat birden fazla eklentiye sahip ev yok denilecek kadar azdır. Ev eklentisi olarak %29'luk oran ile ahır ilk sırada gelir. Bunu %22 ile depo, ardından %12 ile kümes izler. Verilen cevaplar içinde en az oranı

%8 ile ambar ve %4 ile samanlık oluşturmuştur. Soruyu cevaplayan 177 kişiden sadece 4'ü birden fazla eklentisi olduğunu belirtmiştir. Ev eklentilerinde köylerin bu kadar zayıf olması evlerin kır evi görüntüsünden çıktığının da bir göstergesidir.

Foto 3.2. Memnuniye Köyü'nde erzakların özellikle de mısırların, tam kuruması için konulduğu zeminden birkaç m. yüksekte, kenarları açık serender adı verilen eklenti

Sebze ve meyve üretimi ile geçinen ailelerin evleri daha farklı şekiller gösterir. Meyve üreten ailelerin evleri fonksiyon bakımından oldukça basittir. Eklentilerde bir duraklama görülür. Eklenti olarak aletlerin saklandığı, gübre ve bitki ilaçlarının saklandığı bir depo yer alır. Üretilen mahsul taze olarak sevk edileceğinden ambara lüzum kalmaz. Belki ambalaj sandıklarının muhafazası için üstü kapalı bir barınak da eklenebilir.

Foto 3.3. Yanık Köyü'nde meyve sandıklarının muhafazası ve odunluk olarak kullanılan bir eklenti

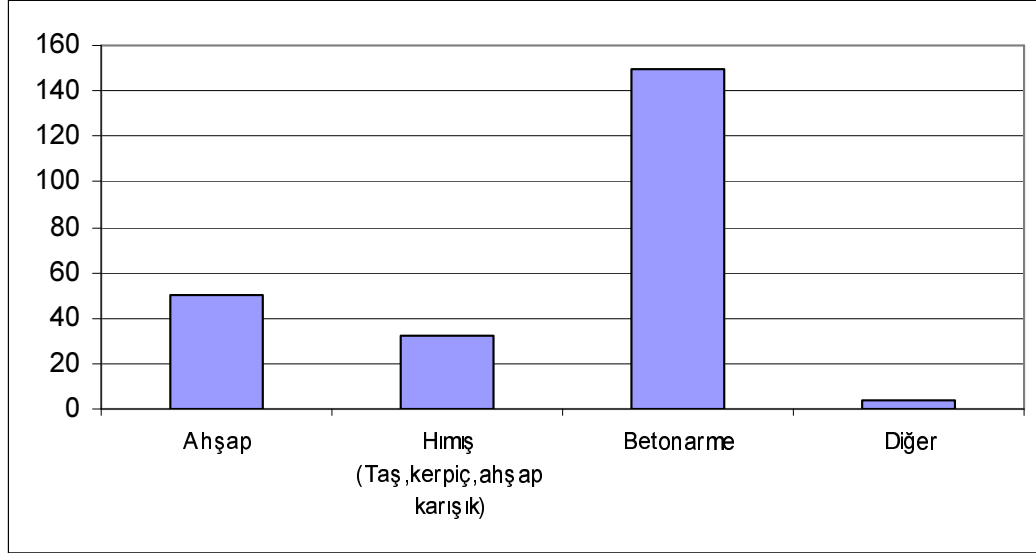
3.5.2. Yeni Tip Meskenler

İnsanlar günümüzde ev yapımında çevreye olan bağımlılıktan kurtularak evlerini istedikleri malzemeden yapabilme ve evine istediği şekli verebilme olanağına sahiptirler. Gelişen ulaşım koşulları, kazancın artması, insanların istek ve beklentilerinin artarak daha lüks yaşama istekleri bunu beraberinde getirmiştir. Böylece yakın çevrede bulunmayan fakat imkanlar dahilinde uzaktan getirilen malzeme ile yapılmış evler oldukça fazladır. Fakat bu evlerin coğrafi şartların etkisini taşımadığı ve coğrafi anlamlarının olmadığı da açıktır.

Bugün araştırma sahamızdaki evlerin çoğunluğunu betonarme evler oluşturmaya başlamıştır. Bu yerleşmeler, kırlarda yaşayan insanların çoğunun aynen şehirlerdeki evlere benzer evleri köye taşıdıklarını göstermektedir. Hatta biraz daha ileri gidildiği takdirde, iki-üç katlı betonarme köy evleri, eskisi kadar göze batmamakta, garip gelmemektedir. Bu da bize ev şeklinde coğrafi çevrenin etkisinden çok insan etkisinin hâkim olduğunu ve Sapanca köylerindeki evlerin birçoğunun çevre ile münasebetleri olmadığını göstermektedir. Bugün Sapanca'nın bütün köylerinde betonarme evler

bulunmaktadır ve özellikle de birkaç katlı apartman tarzında olanlar dikkati çekmektedir. Ankette aldığımız cevaplar da bunu doğrulamaktadır.

Şekil 3.16. Evlerin Yapımında Kullanılan Malzeme

Kaynak: Anket Sonuçları

Araştırma sahamızda ankete katılanların %64'ü evinin betonarme olduğunu belirtmiştir. Bu oranın yüksek oluşu daha önceden mesken tipleri başlığı altında değindiğimiz bir konuyu açıklığa kavuşturmaktadır. Betonarme evlerin çoğunluğu oluşturması kırsalda bulunan bu evlerin coğrafi çevreninin etkisinden sıyrıldığını, aynen şehir merkezindeki konutlara benzer evlerin köyü istila ettiğini göstermektedir.

Evlerin %21'i ahşap, % 14'ü hıms olarak tespit edilmiştir. Bu iki grup yani ahşap ve hıms evler %35'lik kesimi oluşturur ki evlerin bir kısmının yapılışında hala coğrafi çevrenin etkisinin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Coğrafi çevrenin etkisini taşımayan evlerde eklentiler yok denecek kadar azdır. Zaten köylerde oturanların çoğunluğu gelirini tarım dışı etkinliklerden kazandığı için eklentiye de çok fazla ihtiyaç duymamaktadır. 2-3 katlı betonarme evler özellikle Uzunkum Köyü'nde çoğunluk oluşturmaktadır. Uzunkum Köyü yol boyu üzerinde yer almasının yanı sıra, şehir merkezine de en yakın köydür. Bu da Uzunkum Köyünü adeta Adapazarı şehrinin bir mahallesi durumuna getirmiş, çok katlı evler de olağan kabul edilmiştir. Daha önceden de belirtildiği gibi betonarme evler Sapanca'nın tüm köyelerine

yayılmıştır. Kırsal ya da şehirselleme veya ikisi arasında bir geçiş tipi oluşturan Sapanca köylerinde bu tip meskenlere rastlanması çok doğaldır. Çünkü Sapanca'daki köyler köy adını sadece tabelada taşıyarak birçok fonksiyonları ile kırsal etkisinden sıyrılmışlardır¹.

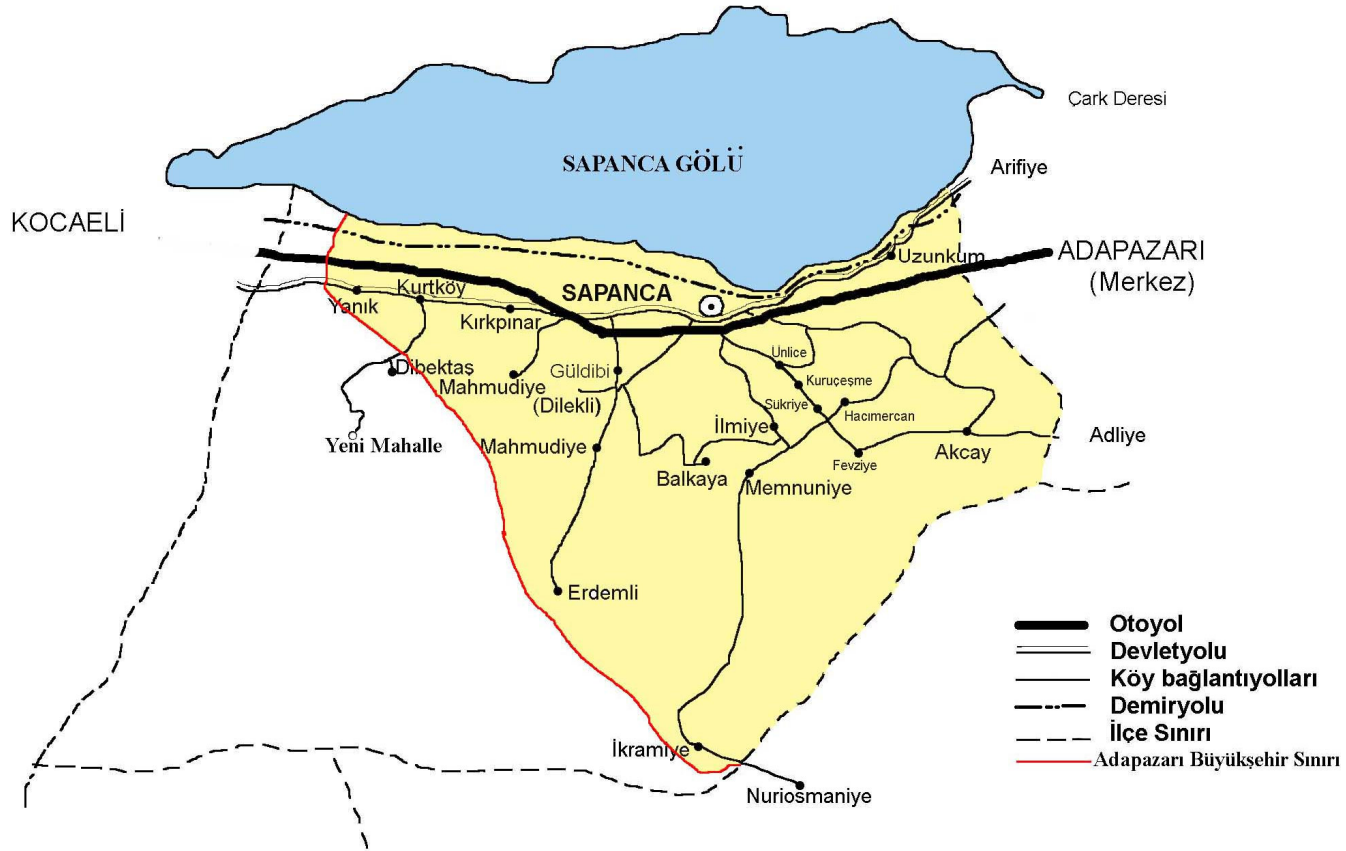

Foto 3.4. Uzunkum Köyü'ndeki bu ev, uzak çevrenin kırdaki etkisini açıklamaktadır.

Modern tarzda yapılmış betonarme evlerin oluşmasında inşaat malzemesinin yakın çevreden kolayca tedarik edilmesinin yanında bahsedilmesi gereken bir husus da işçiliktir. Önceden kır evleri aile fertleri ve yakınlarının yardımı ile ancak kendi bilgi ve maharetleri ile yapılırdı. Son zamanlarda bu da değişmiştir. Mali gücü yerinde olan aileler, nasıl ev yapımı için malzemeyi dışarıdan getiriyorlarsa, bu malzeme ile ev yapmak tekniğine sahip olmadıklarından, mecburen işçiyi de malzeme ile beraber getirmek zorunda kalmışlardır. Gelen işçiler de ancak şehir normlarına göre ev yaptıklarından, dolayısıyla bu şartlar altında meydana gelen evler, kır evlerinden çok, şehir evleri tipinde olmuştur. Kırsal yenileşme olarak kabul edilebilecek olan bu olayla kırsal geleneksel ve bölgesel karakteri, yeni tip kır evleri ile kaybolmaya başlamıştır (Tunçdilek,1967:89,90).

¹ Adapazarı Büyükşehir Belediyesinin sınırlarının genişlemesi ile Sapanca'nın Köyleri Ekim 2004 itibarıyla Büyükşehir dâhilindedir. Harita 4'te Sapanca'nın Adapazarı Büyük Şehrine dâhil kısımları gösterilmiştir.

Harita 3.1. Sapanca İlçesinin Büyük Şehre Dahil Kısımları ve Yol Bağlantıları Haritası

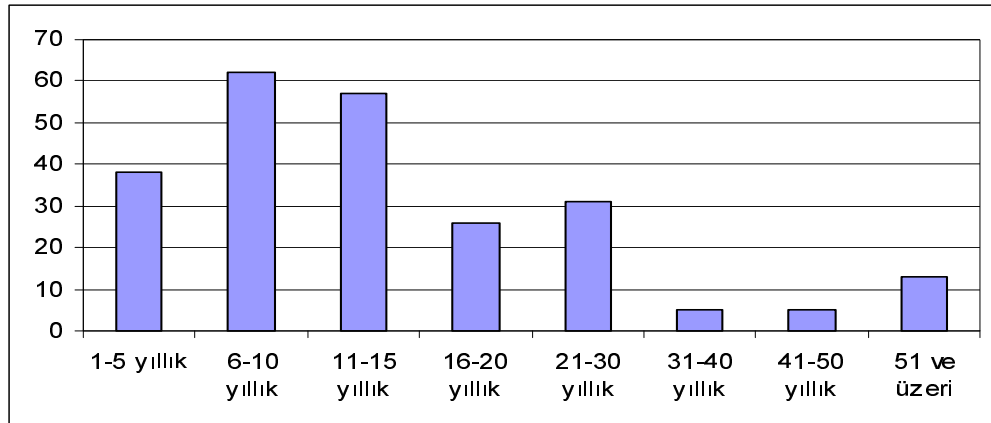

Evlerin yenilenme nedenlerinin başında yolların yoğunlaşması ve ekonomik faaliyetlerin artarak maddi rahatlığın gelmesi ile evlere basit de olsa bir konfor ve rahatlık getirme arzusu gelir. Böylece evlere ait değişiklik olayı, yıllar ilerledikçe, kır hayatındaki ekonomik şartların iyileşmesine paralel olarak daha da hızlanmıştır. Ayrıca her köy diğer köydeki değişmeyi kendi bünyesine katarak etkilenmiş, moda gibi yeni tip köy evlerini kendine katmıştır.

Sapanca’da köylerdeki yeni tip kır evlerinin çok oluşu yapılaşmanın çok eski olmadığını gösterir. Ankette sorduğumuz bazı sorular da bu durumu doğrulamaktadır.

“Eviniz eski bir binanın yerine mi inşa edildi ” sorusuna katılımcıların %15’i evet, %85’i hayır cevabını vermiştir. Demek ki burada inşa edilen evler büyük oranda boş bir alana yapılmıştır. Evlerinin çoğunluğunun (%66) 15 yıldan daha yakın bir zamanda yapıldığını bildiğimize göre buradaki yapılaşmanın son yıllar da çok fazla artarak boş arazilerin ev yapımı için kullanıldığını görmekteyiz. Yapılaşmanın en yoğun dönem ise 1990–2000 yılları arasındaki dönem olarak gözükmektedir. Geniş aileden çekirdek aileye geçişle eve olan ihtiyacın artması eski evlerin yerine yapılanların yetersiz kalmasına neden olmuştur. İkinci bir neden olarak da ve diğerine göre daha önemli olan, bu alanda yazlık sitelerin yapımıdır. Böylece ev yapımı için daha önceden kullanılmamış arsalar devreye girerek kullanılmaya başlamış ve köy toprakları bir ölçüde arsa haline gelmiştir. Yine anket sonuçlarına göre evlerin yaş durumuna baktığımızda aşağıdaki şekil 3.18.’de de görüldüğü gibi genç yapılar göze çarpmaktadır.

Şekil 3.17. Evlerin Yaş Durumu

Kaynak: Anket Sonuçları

51 ve üzerindeki yaşa sahip evleri olanların oranı %5,5'dir. Evinin yaşının çok fazla olmasından dolayı dikkatimizi çeken bu evlerin hangi köylerde bulunduğu baktığımızda 3'ü Akçay Köyü'nde, 3'ü Mahmudiye Köyü'nde, 3'ü Memnuniye Köyü'nde, 2'si Ünlüce Köyü'nde, 1'er tanesi de Kuruçeşme ve Yanık Köyü'nde bulunmaktadır.

Anket sonuçlarına göre evlerin malzeme ve yaş durumlarının ardından depremin evlere olan tesirlerine de bakacak olursak katılımcıların %64'ü evlerinin depremden hiçbir hasar görmediğini, %36'sı ise evlerinde değişik ölçüde hasar oluştuğunu belirtmiştir. Bölgede depremden sonraki dönemde yapılaşmanın azaldığını da görmekteyiz.

Yine ankette elde edilen bilgilere göre depremden etkilenen evlerin hasar durumlarına baktığımızda %56'sında az hasar, %35'inde orta hasar ve %9'unda ağır hasar olduğu ortaya çıkmıştır. Ağır hasarlı cevabını verenler az olmasına karşın depremin köylerdeki etkisini göstermesi bakımından önemli olduğundan ağır hasarlı evlerin hangi köylerden olduğuna bakmamızda fayda olacaktır. Akçay Köyü'nden 2, Hacımercan Köyü'nden 2, Yanık Köyü'nden 2, Mahmudiye Köyü'nden 1, Memnuniye Köyü'nden de 1 evde ağır hasar olduğu belirtilmiştir. Ağır hasarlı olarak belirtilen bu 8 ev arasında yaşı 51 üzerinde olanlar olduğu gibi yeni yapılan evler de bulunmaktadır. Malzemesi betonarme olanlar olduğu gibi ahşap ve hımış olanlar da vardır. Buna bağlı olarak da hasarlı ev ile yapı malzemesi ve yaş arasında bir ilişki tespit edilememiştir.

3.5.3. Köylerdeki Sayfiye Evleri

Sayfiye evlerine geçmeden evvel bu evleri doğuran nedenlerden bahsedeceğiz. Daha sonra ise bu evlere verilen isimler, tercih edilmesindeki nedenler, araştırma sahamızdaki villalar, bu evlere ne sıklıkla ve daha çok kimlerin geldiği, ulaşımın gelişmesinin bu evleri nasıl etkilediği, evlerin seçimindeki hususların neler olduğu ve bu evlerin kırdaki devamlı yaşayan insanlar üzerindeki sosyo-ekonomik etkilerinden bahsedeceğiz.

Şehirleşmenin hızla gelişmesiyle ilişkili olarak insanların "işten arta kalan boş zaman ve gelir"lerinin artması, eğitim düzeyinin yükselmesi, ulaşım yol ve araçların yaygınlaşması ve nihayet "moda" ve "zevk" gibi unsurlarda meydana gelen değişimler yeni bir faaliyet şeklinin önem kazanmasına yol açmıştır. Rekreasyon adı verilen bu faaliyet çok kısaca "insanların var oluş ve geçim için gerekli olanın dışındaki tüm

zamanlar” olarak tanımlanan boş zamanlarında yaptıklarını ifade eden bir kavramdır (Özgüç,1977a:143).

Rekreasyon kavramı ile sayfiye yerleşmeleri ve sayfiye yerleşmelerinden başka şehirlerin çevrelerinde ya da hemen yakınlarında o şehrin büyüklüğü ve fiziki şartların elverişliliğine paralel olarak gelişen “tatil evleri” ya da “ikinci evler” ortaya çıkmıştır. Şehir halkının “mevsimlik” ya da “zaman zaman” dinlenmek amacıyla gittiği bu evlerin yer aldığı sahalarda, büyük ölçüde kırsal bir görünüm taşımakla birlikte “şehrin dağınık parçaları” olarak fonksiyon görmekte ve Mercer’in deyişiyle “şehrin çok ihtisaslaşmış ekolojik uzantıları” olarak kabul edilmektedirler. Bu tür yerleşmeler genellikle “turizm” amacıyla inşa edilmediklerinden ve şehirlerin “dinlenme” amacına hizmet ettiklerinden genel anlamdaki, sayfiye yerleşmelerinden ayrılmakta ya da daha yerinde olarak “sayfiye yerleşmeleri”nin daha özel bir tipini oluşturmaktadır (Özgüç,1977b:71).

Tatil evi / ikinci ev olarak kabul edilen mesken türleri için çok farklı tanımlar yapılmaktadır. Örneğin Fransız Coğrafyacı B.Barbier’in “esas bir evi olan, çoğunlukla şehirde ya da hiç değilse kırdaki evinden uzakta yaşayan bir kimsenin hafta sonu ya da tatillerde gittiği konut” basit bir şekilde tatil evini tanımlamaktadır. R.S. Crofts ise birçok kimselerin ikinci evi “esas itibarıyla rekreasyon amacıyla en az yılın belirli bir kısmında kullanılmak üzere inşa edilmiş fakat daimi ikametgah olarak hizmet etmeyen sabit ikametgahlar” olarak tanımlamalarının yerinde olmadığı, bu tanımın daha geniş kapsamlı olması gerekliliği üzerinde durarak bu tanıma “devamlı ya da zaman zaman sabit kalan hareketli evler¹”in dahil edilmelerini istemektedir (Özgüç,1977a:158,159) . Sonuçta tatil evleri için temel olan husus bu evlerin boş zaman faaliyetleri veya başka deyişle kısa ve uzun süreli boş zamanlarda kullanılmak üzere rekreasyon amacıyla inşa edilmiş konutlar olduklarıdır.

Sapanca köyleri de adeta tatil evleri sahası olduğu için bu konu üzerinde ayrıntılarıyla durulacaktır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde kırsal rekreasyon faaliyetleri toplumun gelir düzeyi yüksek olan kesimin kırsal alanda inşa ettirdikleri ve daha çok yakın mesafe içinde yer alan ikinci evler çevresinde gerçekleştirdikleri faaliyetlerden oluşmaktadır. Denize-göle girmek, balık tutmak, yürüyüş yapmak veya sadece

¹ Karavan, boat ve diğer hareketli şekiller kastedilmektedir. Bu ikametgahlar ikinci ev sınıfında yer almaları yanında birçok coğrafyacı tarafından da “yalancı tatil evleri” olarak da nitelendirilmektedir.

dinlenmeye yönelik türlü aktiviteler gerçekleştirmektedir. Sapanca'daki ikinci evlerin tümü gelir düzeyi yüksek, büyük kazanç sahiplerinin inşa ettirdikleri villa tarzındaki evlerden oluşmaktadır.

Tamamen tatillerde kullanıldığını belirtilen “ikinci evler” bütün dünyada kullanım süre ya da şekline göre çeşitli şekillerde adlandırılmaktadırlar: Yazın kullanılanlara “yaz evleri – yazlık evler”, bütün tatillerde kullanılanlara “tatil evleri”, bazen “kır evleri” ya da “hafta sonu evleri” veya hem yazın hem de diğer tatillerde kullanılmaları dolayısı ile daha genel bir deyimle “ikinci evler” olarak anılmaktadır (Özgüç,1977a:150).

Köylerde yaptığımız mülakatlar sonucunda kırsal rekreasyon faaliyetleri için evlere gelenler genelde hafta sonu tatillerini tercih etmektedirler. Balkaya, Fevziye, Kuruçeşme, Ünlüce, Mahmudiye Köylerinde tatil evlerine gelenler daha çok hafta sonlarını tercih ettikleri için bu evlere *hafta sonu evleri*; Hacımercan, Akçay ve Şükriye Köylerinde gelenler yaz mevsimini tercih ettikleri bu evlere *yazlık ev*; Muradiye, Uzunkum, Yanık, Memnuniye, İlmiye Köylerinde ise gelenler hem hafta sonunu hem de yaz mevsimini tercih ettikleri için bu evlere *ikinci ev* diyebiliriz. İstanbuldere Köyünde ise yaz ayı boyunca bu evlerde kalındığı sonbaharda ise sadece hafta sonlarının tercih edildiği belirtilmektedir. Bu da bize yaz mevsimi boyunca köylerdeki villalarında tatillerini geçiren ailelerin okulların açılmasıyla daimi ikametgâhlarına döndüklerini ancak sonbaharda da bu evlere hafta sonları gelmeye devam ettiklerini ve kış mevsiminin gelip havaların soğumasıyla geliş gidişlerini kestiklerini göstermektedir.

Tüm köylerimizde gözlenen genel durum ise bu yörede hafta sonu evlerine kalmaya gelenlerin daha çok havaların ısınmaya başladığı ayları ve yaz mevsimini tercih ettiklerini gösterir. Biz de bu evlere bazılarının tüm yaz mevsimi boyunca, bazılarının da sadece hafta sonları kullanılmasından dolayı genel bir deyimle tatil evleri diyeceğiz.

İkinci evlerine gelen ailelerin kalış tiplerine bakarsak bunun birçok alternatifinin olduğu görülür. Çocuklu bir ailede anne de çalışma hayatında yer alıyorsa, hafta sonları gidiş geliş yapılmakta, eğer anne çalışmıyorsa bütün ailenin babanın tatili boyunca birlikte kaldığı, fakat tatilden sonra da babanın hafta sonlarında aileye katılmasıyla anne ve çocukların okulların kapalı olduğu süre boyunca tatil evinde ikamet ettiği görülür. Daha sonrasında ise çocukların eğitim veya başka nedenlerle ailesinden ayrılması, emeklilik yaşının indirilmesi ile beraber sayıları artan emeklilerin tatil evlerini kullanmaya

başladığı görülmektedir. Hatta kırsal alanlardaki bu tatil evleri zamanla devamlı ikametgâha dahi dönüşmektedir. Sapanca'nın köylerinde ise tatil evlerinin devamlı ikametgâha dönüşme durum ise yok denecek kadar azdır. Sadece Ünlüce, Akçay, Kuruçeşme ve Yanık köylerinde tatil evlerine temelli yerleşenler olduğu, bunun da 1-2 haneyi geçmediği bilinmektedir.

Tatil evleri ya da genel bir deyimle ikinci ev kategorisine giren konutlar şekil ve nitelik bakımından çok çeşitli olsalar da bugün Sapanca köylerindeki tatil evlerinin tamamına yakınına “villa” tipi kaliteli tatil evleri oluşturmaktadır. Bunun nedenlerini iki grupta toplayabiliriz. Birincisi Sapanca köylerindeki villa tipindeki bahçeli, lüks evleri tercih eden kişilerin %90'ı daimi ikametgâhı İstanbul'da olan insanlardır. Mülakatı yaptığımız kişilere sorduğumuz “Bu tatil evlerinin sahipleri genellikle hangi şehirden geliyorlar ?” sorusuna bütün köyler için aldığımız yanıt İstanbul olmuştur¹. İstanbul cevabıysa bize bu kentte yaşayanların büyük çoğunluğunun özellikle çok katlı apartmanlarda oturduğunu bu yüzden de kırsal yaşantıdan daha çok yararlanabilmek için bahçeli villaları tercih etme nedenlerini açıklar. Bunun yanında bir diğer neden de emlak fiyatlarının çok yüksek olduğu İstanbul'da yaşayanların tatil evlerini alırken ödedikleri paranın çoğu zaman daha fazlasını daimi ikametgahları için, ki bu genelde apartman dairesi olmaktadır, ödediklerinden dolayı Sapanca köylerindeki ev fiyatları alıcılara çok uygun gelmektedir. Bu yüzden de Sapanca'da tatil evlerinin tamamı lüks, bahçe içinde, çoğu zaman havuzlu bazen tek villa şeklinde, bazen de güvenliğin de olduğu sitelerde yer alan evler halindedir.²

Yalnız tatil evleri ile Yılmaz'ın 2002'de yaptığı “Kırsal Yerleşmeler I Terminolojik Sorunlar” adlı çalışmasında yer verdiği büyük şehirlerin çevrelerindeki lüks yerleşmeler olan “sefa köyleri” birbirine karıştırmamak gerekir. Sefa köyler başta İstanbul olmak üzere, büyük şehirlerimizin çevrelerinde, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yeni tip

¹ Uzunkum ve Yanık köylerinde villa tipi lüks evleri daimi ikametgâhı olarak kullananlar da vardır. Bunlar Adapazarı'nda çalışan, oturmak için Sapanca'yı tercih eden kazanç bakımından üst gelir grubunu oluşturan genelde doktor ve mühendis gibi yüksek gelire sahip kişilerdir. Bu kesim villaları konfor ve doğayla iç içe olmak bakımından tercih etmiş özellikle de Yanık Köyünü tercih etmişlerdir. Çünkü Yanık Köyü yol üzeri bir köy olması bakımından da ulaşım açısından kötü hava koşulları dahi problem yaratmamaktadır. Bahsettiğimiz bu evler daimi ikametgah olmaları ile Cevdet YILMAZ'ın Sefa Köyler adını verdiği yerleşimlere benzetilseler de, Sefa Köyler imkanları, aşırı lüks olmaları ve konforları ile bu evlerden ayrılırlar.

² Bahçeli evlerin yoğun olarak bulunduğu yerlerde yaşayanlar, kırsal yaşantıdan daha çok yararlanabildikleri için ikinci bir ev sahipliğine gerek duymamaktadırlar.

yerleşmeler olarak ortaya çıkmıştır. Kuruluş yerleri itibariyle kırsal mekânda yer alan fakat çevresinde yer alan köylere benzemeyen, şehir dışında olmalarına rağmen kentsel özelliklere fazlasıyla sahip olan, dört mevsim daimi ikamet edildikleri içim mevsimlik olarak kullanılan tatil evlerinden farklıdırlar. Sefa köyleri¹ de tatil evleri gibi benzer ihtiyaçlardan doğmuştur fakat sefa köyleri yıl boyu daimi kullanma amacı ile inşa edilmektedirler. Sefa köylerin tatil evlerine benzedikleri yönler ise her ikisinin de bulunduğu ortamın kırsal özellik taşıması, ne kadar kırsal ne kadar şehirselle olduklarının ve buldukları ortamdaki yerel halkı olumlu veya olumsuz yönde etkileme dereceleri gibi hususların tartışılmakta olmasıdır (Yılmaz,2002:42,43).

Araştırma sahasındaki köylerde yer alan site ve müstakil villaların sayıları aşağıda belirtilmiştir:

- a) Akçay Köyü'nde yer alan Yazlık Evler :
 - a. Yeşiltepe Sitesi (17 ev)
 - b. 5 Müstakil Villa
- b) Balkaya Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Katalpa Evleri (30 ev)
 - b. 3 Müstakil Villa
 - c. Yapım aşamasında olan bir site
- c) Hacımercan Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Dağ Evleri Sitesi (22 ev)
 - b. 54 Kooperatif Evleri (24 ev)
 - c. Toyotasa (Mercankent) Evleri (84 ev)
 - d. 5 Müstakil Villa
- d) İlmiye Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Şirin Villaları
 - b. Alagöz Sitesi
 - c. Tekstilciler Sitesi
 - d. Selim Aker Sitesi
 - e. Göhan Sitesi

¹ Metropol kentlerimizin çevrelerindeki doğal ortamlar üzerinde görülen ve toplumun üst gelir grubuna ait lüks konutlardan meydana gelen “kırsal mı şehirselle mi” oldukları tartışma götürür olan yerleşmeler (henüz coğrafya literatüründe yer almadığından daha uygun bir isim bulununcaya kadar) Sefaköy adı verilmiştir (Yılmaz,2002:41).

- f. 6.Evler Sitesi
- g. Doktorlar Sitesi
- h. İlmiye Konakları
- i. Kırtaş Villaları
- j. Kırazlı Evler
- k. Enka Sitesi
- l. Süha Fazlı Terrazo Malikâneleri
- m. Süha Fazlı Azzuro Villaları

Bu köyde tüm sitelerdeki toplam ev sayısı yaklaşık 600 kadardır. Müstakil villa sayısı ise 30'dur.

- e) İstanbuldere Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Erdemkent Sitesi (20 ev)
 - b. 14 Müstakil Villa
- f) Mahmudiye Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Ant Sitesi (10 ev)
 - b. Alp Sitesi (8 ev)
 - c. Profesörler Sitesi (32 ev)
 - d. Kazım Demircioğlu Sitesi (10 ev)
 - e. Çamlıköy Sitesi (10 ev)
 - f. Sarı Konaklar (5 ev)
 - g. Yapımı henüz tamamlanmış fakat ikamet edilmeyen bir site daha bulunmaktadır ve 20 evden oluşmaktadır.
 - h. 45-50 Müstakil Villa
- g) Memnuniye Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Çilekli Evler Sitesi (20 ev)
 - b. Doruk Sitesi (10 ev)
 - c. 8 Müstakil Villa
- h) Ünlüce Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Yedi Evler Sitesi (7 ev)
 - b. Bilge Sitesi (24 ev)
 - c. Acarlar Sitesi (48 ev)
 - d. Emil Yapı Kooperatifi (15 ev)

- e. İmsa Sitesi (10 ev)
- f. Elitgöl Sitesi (16 ev)
- g. Aydın Göl Villaları (10 ev)
- h. Otoyol Sitesi (20 ev)
- i. 16 Müstakil Villa
- i) Yanık Köyü'nde yer alan Yazlık Evler:
 - a. Yanık Köyü Evleri I.Kısım (42 ev)
 - b. Yanık Köyü Evleri II. Kısım (20 ev)
 - c. Park Evleri (19 ev)
 - d. Doğa Evleri (20 ev)
 - e. Menekşe Evleri (10 ev)
 - f. Mimosza Evleri (21 ev)
 - g. 30-35 Müstakil Villa
- j) Fevziye, Muradiye, Nailiye, Şükriye ve Uzunkum Köyü'nde site bulunmamakta, müstakil olarak evler yer almaktadır. Fevziye'de 8, Muradiye'de 3, Nailiye'de 15, Şükriye ve Uzunkum'da 10 adet müstakil olarak villa bulunmaktadır.
- k) Kuruçeşme Köyü'nde 46, 12 ve 4 evden oluşan 3 site mevcuttur. Sitelerin isimleri olmadığından belirtilmemiştir. Bu sitedeki evlerin dışında 15 tane de müstakil villa bulunmaktadır.

Köylerde yer alan site ve villalar bize Sapanca'da tatil evlerinin ne kadar yoğun olduğunu gösterir. İleride bu evlerin daha da artacağına kuşku yoktur. Tatil evlerinin yer seçiminde yer şekilleri, su, bitki örtüsü, genel arazi kullanılışı, rekreasyonel hizmet olanakları gibi yerel özellikler büyük rol oynamaktadır. Deniz kenarları, doğal ve yapay göller, akarsular özellikle çekici ortamları oluşturmaktadır.

Foto 3.5 : Müstakil Villa - Kuruçeşme Köyü

Foto 3.6. İlmiye Köyü Kortaş Sitesi

Foto 3.7. Mahmudiye Köyü'nde bulunan bu ev tahtadan yapılmış olması ile "Karaorman Evlerini" andırsa da onlardan epey farklılık gösterir. Karaorman Evlerinin en önemli özelliği hartama kaplı olan ve adeta zemine kadar uzanan çok büyük çatılarıdır. Oysa bu evde çatı benzese de normal boyutta ve kiremit ile kaplıdır.

Foto 3.8. Yanık Köyü'nde bir site

Sapanca'da tatil evleri daha çok orman ve göl manzarasına en güzel hâkim olan yamaç ve dağ köylerine kurulmuştur. Bu özelliklerinin yanında ulaşım kolaylığı da yer seçiminde etkili olmuştur. İlmiye ve Mahmudiye köylerinin bu özelliğe sahip olmaları dolayısıyla her iki köyde villa ve siteler yoğunlaşmıştır. İlmiye Köyü adeta tatil köyüne dönüşmüştür. Köyün girişindeki tabela da bize bunu kanıtlar.

Foto 3.9. İlmiye Köyü Girişindeki Tabela

Foto 3.10. İlmiye Köyü'nden Sapanca'nın Görünüşü

Göl ve orman manzarasına sahip, orman içi köyü olan Balkaya ilçe merkezine uzak oluşu nedeniyle konumu güzel olmasına rağmen pek tercih edilmemiştir. Tatil evlerine

gelen insanlar Sapanca'ya ulaştıktan sonra aynı manzara ve güzelliğe sahip daha yakın olan köyleri tercih ederler. İkramiye Köyü'nde ise mesafenin merkeze çok uzak oluşu, köyden gölün görünmemesi burada tatil evlerinin yer almamasına neden olmuştur¹. Vadi köylerinde de sitelerin ve villaların sayısı fazla değildir. Akçay, Fevziye, Muradiye ve İstanbuldere Köyleri vadi içinde yer aldıklarından ve fazla yüksekte bulunmalarından dolayı göl manzarasına sahip olmayan ve bu nedenle tatil evlerinin az olduğu köyler olarak karşımıza çıkar. Kısacası göl ve orman manzarasına sahip, ulaşımı kolay ve merkeze fazla uzak olmayan köylerde tatil evleri yoğunlaşırken, ilçe merkezine mesafenin fazla olduğu, göl manzarasına sahip olmayan köylerde ise tatil evleri azalır.

Tatil evlerinin yer seçimindeki bir başka faktör birinci ev ile ikinci ev olarak düşünülen evin yer alacağı alan arasındaki ilişkiler, yollar ve kamu ulaştırma hizmetleri gibi situasyon özellikleridir. Şayet eşit değerlere sahip iki “çekici” yer varsa, tatil evi olarak daimi ikametgâha yakın olan seçilmektedir (Özgüç,1977a:162). Bunu yollarda fazla zaman harcanmak istenmemesine bağlayabiliriz. Yolculukta birkaç saatten çok zaman harcamaya istekli olmak ise hafta sonu tatilleri için mesafe sınırını daha da genişletmekte, ev dışında bir iki gece geçirecek olanlar ise daha uzağa gitmektedirler. Bu zon coğrafi kaynağın çekiciliğine göre de genişleyebilmektedir. Genellikle zaman mesafe olarak 2 saate kadar olan bir araba kullanma mesafesi göze alınmakta, daha fazlası arzu edilmemektedir (Özgüç,1998:14). Tabi bu noktada şunu da ilave etmek gerekir tatil evlerinin yer seçiminde “mesafe” kavramının ne şekilde algılandığının da büyük önemi vardır. Kimi insanlar için tatil evine giderken 1 saatlik araba kullanma mesafesi son sınırı oluştururken; kimileri için de bu mesafe 2–3 saate kadar normal kabul edilmekte, gidilen yol uzak gelmemektedir.

Karayolları bakımından Türkiye bir süreden beri önemli gelişmeler kaydetmiştir. Özellikle büyük şehirler çevresinde otoyolların yapımı ve belli başlı bölgelerin birbirine bağlantıları oldukça güçlendirilmiştir. Sapanca da ulaşımın gelişmesi ile beraber kolayca erişilebilen bir yerde bulunmaktadır. Sapanca Gölü'nün kuzeyinden D-100 devlet karayolu, güneyinden ise Anadolu Otoyolu (TEM) ve demiryolu ile çevrelenmiştir. Ekim 1990'da hizmete giren Anadolu Otoyolunun 5.km'si gölün sıfır

¹ İkramiye Köyü Sapanca'da tatil evinin olmadığı tek köydür.

noktasından geçmek üzere toplam 17km.lik kesimi Sapanca Gölü kıyısından geçmektedir. TEM'in hizmete girmesiyle Sapanca İstanbul halkı için daha kolay erişilir olmuştur. Özel aracıyla İstanbul'dan Sapanca'ya 1 ila 1 buçuk saat arasında değişen bir sürede, adeta İstanbul içinde bir yerden bir yere gidiyormuş gibi rahat ulaşmak mümkündür.

İkinci evler ve onların bir araya gelmesi ile oluşan yerleşmelerin dağılıklarının gerisindeki bir başka faktör de “moda”ya göre zamanla bazı yerlerin çekicilik kazanması ya da kaybetmesidir. Bunun yanında ikinci ev sahibi olanlarla olmak isteyenler arasındaki bilgi yayılması ve çeşitli reklâmlar sonucunda farklı alanlar önem kazanmaktadır. Barbier'in belirttiği gibi “başlangıçta ikinci ev hareketi kırsal alanların nüfus vermesiyle bağlantılıdır ve esas itibarıyla kırdan türemiştir; şimdiyse şehirdeki talepten türemektedir” (Özgüç,1977b:85).

Zamanla çok daha fazla sayıda insanın tatil evlerine talepte bulunmasıyla kırsal alanların gerek coğrafi görünümünde gerekse toplumsal ve ekonomik yaşamlarında büyük değişimler ve bunun sonucunda da birçok sorunlar ortaya çıkmaktadır. Bunların başında binlerce insanın kırsal alanlara yayılmalarıyla buraların aşırı derecede kalabalıklaşmaları gelir. Bu olay da kırsal alanın hızla bozulmasına, tahrip olmasına yol açarak rekreasyon amacıyla kullanılabilir alanların da giderek hızla azalmasına neden olur (Özgüç,1977a:162).

Köylerde yaptığımız geziler sırasında Sapanca'dan bakılınca görülmeyen adeta ağaçların arasına gizlenmiş bir sürü villa olduğunu, birçoğunun da yapım aşamasında olduğunu gördük. Bazı köylerdeki villalarda evlerin sahipleri bir yıl içinde bu evlerde toplam olarak 15 gün dahi kalmazken var olan güzelliklerin, ormanların tahribi, hızlı yapılaşma ciddi bir sorun oluşturmaktadır. Köylerde yaptığımız mülakatlarda “son 10 yılda yeşil alanlarda gözle görülür bir azalma var mı” sorusuna yapılaşmanın, villa sayısının en fazla olduğu İlmiye ve Mahmudiye köylerinde alınan cevap evet olmuş ve bu duruma villalarla sitelerin neden olduğu belirtilmiştir. Sapanca'nın eşsiz manzarasına sahip olan bu iki köyden Mahmudiye köyünde mülakatı gerçekleştirdiğimiz kişi Adapazarı Büyükşehir Belediyesine bağlanmadan önce Mahmudiye Köyünde 750m²den aşağı parselizasyon olmadığını, buranın da imarının %15 olduğunu belirtmiştir. Köyün Adapazarı Büyükşehir Belediyesine bağlanmasıyla parsellerin küçülüp imarın daha da

artabileceği gibi bir ihtimalin gerçekleşmesi halinde yeşil alanların iyice azalacağı kaygısını dile getirmiştir. Diğer köylerde ise yeşil alanın azalıp azalmadığı sorusuna “hayır” cevabı verilmiştir. Bunu da yapılaşmanın fazla olmamasına bağlayabiliriz zira daha önceden sayılarını verdiğimiz villalar bazı köylerde 10 taneyi bile bulmamaktadır.

Bunun yanında tatil evleri kırsal alanlara gelen şehirli nüfus ile kır nüfusu arasında şiddetli rekabet konusu olan çeşitli kullanışlara sahne olmaktadır. Örneğin; özellikle yaz aylarında zaten sınırlı olan su kaynaklarının tarım alanlarının sulanması yanında, daha fazla miktarda yazlık evlerde kullanılması önemli bir sorundur (Özgüç, 1977a:162). Köylüler zaten az olan suyu bahçelerini sulama ve hayvanlarına yetiştirmek için büyük çaba harcarken, aynı devrede şehirliler arabalarını yıkamakta, havuzlarını doldurmakta ve bahçelerini sulamaktadırlar.

Ayrıca tatil evlerinin kırsal yerleşmelere ekonomik ve sosyal açıdan olumlu etkileri olabileceği gibi olumsuz ekonomik etkileri de olabilmektedir. Mülakatta sorduğumuz “Tatil evi bulunanların köy halkına olumlu veya olumsuz bir etkisi var mı” sorusunu cevaplayan 13 köy muhtarından 6’sı tatil evlerine gelenlerden memnun olduklarını, 7’si ise genelde hiçbir etkilerinin olmadığını belirtmiştir. Muradiye, Memnuniye, Kuruçeşme, İstanbuldere ve İlmiye Köyleri burada tatil evi bulunanların köye ekonomik yönden katkısı olduğunu; Akçay Köyü ise tatil evlerine gelenlerin sosyal açıdan olumlu etkileri olduğunu belirterek bu evlerin sahipleriyle sürekli görüşüklerini ifade etmiştir. Uzunkum, Yanık, Ünlüce, Şükriye, Hacımercan, Fevziye Köyleri ise köyde tatil evi bulunanların köye herhangi bir katkılarının olmadığını belirtmişlerdir. Mahmudiye’de ise mülakat yaptığımız kişi tatilcilerin alışverişlerini bile İstanbul’dan gelirken yaptıklarını dolayısıyla köyden hiçbir şey almayarak köy ekonomisine hiçbir katkılarının olmadığını söylemiştir.

Tatil evleri köy halkı için boş, verimsiz, bir işe yaramayan topraklardan en iyi faydalanma biçimi olarak görülmektedir. Hiçbir yerde kullanılmayan, boş duran bu toprakların satışı ile bir kazanç sağlanması yanında bir de evlerin inşası sırasında köy halkı için iş imkânı doğması da söz konusudur. Ayrıca ilerleyen zamanlarda tatil evlerindeki halka yapılacak hizmetlerden de kazanç sağlanabilir.

Fakat işin bir diğer boyutu da şudur; arazisini yazlıkçılara satıp elden çıkaran köylü veya çiftçi göç etmek zorunda kalabilmekte, kısa sürede tükettiği para yüzünden zor

duruma düşebilmektedir. Örneğin: bugün için Mahmudiye köyünde 10–12 hane dışında elinde toprak kalan aile yoktur. Çoğu topraklarını satmış, parasını değerlendirememiş hatta kimisi sattığı arazide yapılan sitelere bekçi olmuştur.

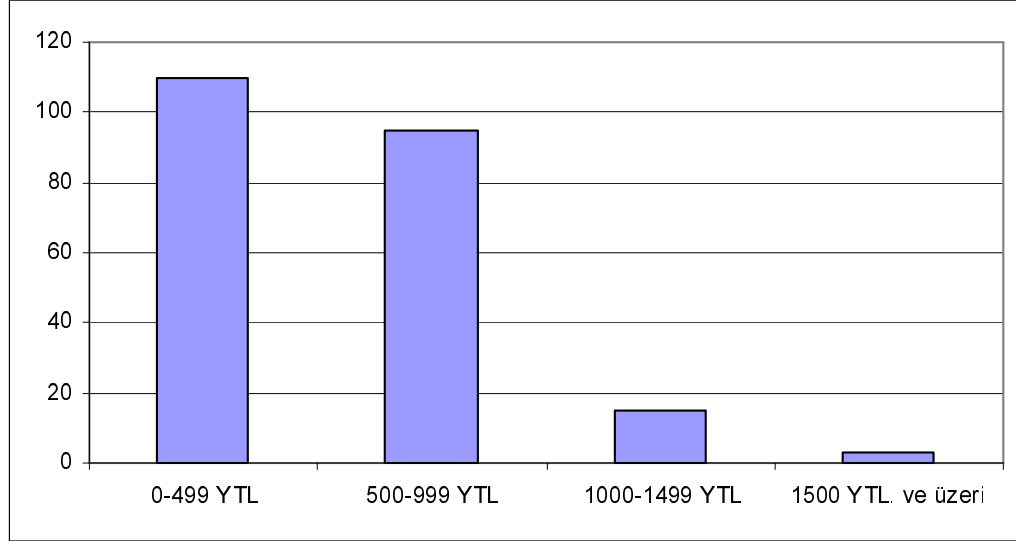
Tatil evlerinin ekonomik etkileri yanında sosyal yaşantı üzerinde olumlu veya olumsuz etkileri de bulunmaktadır. Yazın kırdaki toplumsal yaşama canlılık gelmesi ve şehirlilerin giyimleri, yaşama alışkanlıkları ve de konutlarıyla köylülere örnek bir etki yapmak yanında, özendirici ve çoğu kez de bu evlere gelenlerin ekonomik düzeyleri yüksek kimseler olmaları nedeniyle, köylülerin erişemeyecekleri bir amaç olarak olumsuz etkiler yaratmaktadır.

Sapanca'da bazı köylerde tek tük bazılarında ise çok yoğun bir şekilde karşılaştığımız tatil evleri üzerinde bu kadar detaylı durmamızın nedeni şehir halkının kullandığı dinlenme sahaları olan tatil evlerinin şehrin bir parçası olarak köyün çehresini değiştirmesinden kaynaklanır. Ayrıca biraz önce bahsettiğimiz ekonomik ve sosyal etkileri ile tatil evleri ve bunların sakinleri kır yapısında önemli değişimler oluşturmaktadır. En önemlisi de bu evler buldukları alanlara şehrsel bir görünüm kazandırarak bu yeni yerleşme tipinin “kırsal” mı yoksa “şehrsel” mi olacağı hakkında tartışma yaratırlar. Sapanca'da da bazı köylere baktığımızda köy adının sadece görüntüde kaldığını adeta buraların küçük şehirler haline dönüştüğünü görmekteyiz.

BÖLÜM 4: SAPANCA'DA KIR YERLEŞMELERİNDE EKONOMİK YAPI

Köylerdeki ekonomik yapıyı incelemeye önce ankette sorduğumuz bazı sorulara konunun daha iyi anlaşılabilmesi bakımından burada yer verilmiştir.

Şekil 4.1. Gelir Durumu

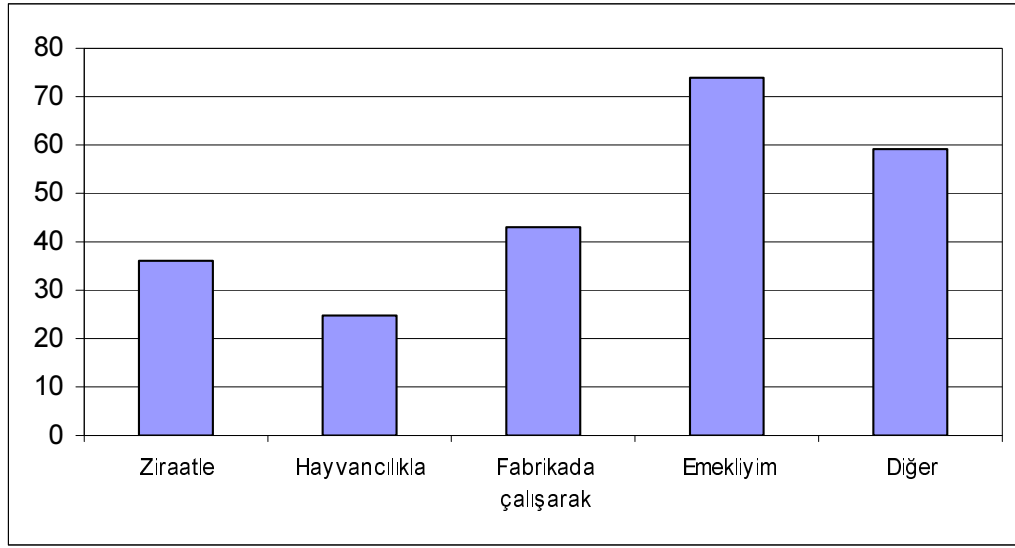
Kaynak: Anket Sonuçları

Katılımcıların gelir durumlarının sorulduğu soruda %49'u gelirinin 0-499 YTL arasında olduğunu belirtmiştir ve en fazla yığılma da bu gelir grubunda olmuştur. Yani ankete katılanların neredeyse %50'ye yakını 500 YTL.'nin altındaki gelirle yaşamak zorundadır. Bu durum köylerde dar gelirlilerin büyük bir oran oluşturduğunu gösterir. Katılımcıların %50'ye yakını 500 YTL.'nin altında kazansa da gelirinin geçimine yettiğini belirtenlerin oranı %82 gibi oldukça yüksek bir değerdir. Bunu köyde yaşamaya, giderlerin şehir hayatına göre daha az oluşuna ve köylünün kendine yetecek kadar bir şeyler yetiştirmesine bağlayabiliriz. Katılımcıların %43'ü gelirini 500-999 YTL olarak belirtmiştir. Görülüyor ki bu gelir grubunda da önemli sayılabilecek bir yığılma vardır. Bunun ardından %7'si gelirini 1000-1499 YTL arasında belirtmiştir. Gelirini bu grupta belirten 15 kişiden 4'ü Yanık, 4'ü Uzunkum, 3'ü Şükriye, 1'i Memnuniye, 1'i Mahmudiye, 2'si Fevziye Köyü'nde oturmaktadır. %1'i ise gelirini

1500 YTL ve üzerinde beyan etmiştir. Gelirini 1500 YTL üzerinde beyan eden bu üç kişiden biri Yanık, biri Uzunkum, biri de Fevziye Köyü'nde oturmaktadır. Yanık ile Fevziye Köyü'nde oturanlar fabrikada çalıştıklarını, Uzunkum Köyü'nde oturan ise hayvancılıkla uğraştığını belirtmiştir.

Ankete katılanlar içerisinde gelirin nasıl temin edildiğini sorarak köylerdeki ekonomik faaliyetleri öğrenmeye çalıştık.

Şekil 4.2. Gelirin Nasıl Temin Edildiği

Kaynak: Anket Sonuçları

Çalışma alanımız köyler olmasına rağmen geçim kaynakları içerisinde ziraat ve hayvancılığın payı oldukça azdır. Her ikisinin oranı %26'yı geçmez. %31 ile emeklilerin oranının oldukça yüksek olduğu dikkati çeker. Diğer işlerde çalıştığını belirtenlerin oranı %25 olup bunların içerisinde site ve villa bekçileri büyük bir sayı oluşturur¹. Bu gurubun içinde ayrıca imam, marangoz, serbest meslek gibi cevaplar da verilmiştir. Fabrikalarda işçi olarak çalışanlar da ankete katılanların %18'ini oluşturur. Daha önceki konularda belirttiğimiz gibi kır ve kent ayrımının belirlenmesinde iktisadi

¹ Mahmudiye Köyü'nde muhtarla bire bir yaptığımız mülakatta köyde arazilerini satan birçok ailenin elindeki parayı değerlendiremeyip bu satılan arazilerde kurulan sitelere bekçi olduklarını öğrenmiştik. 29 kişinin ankete katıldığı Mahmudiye Köyü'nde 10 kişinin bekçi olması bu gerçeği de ortaya koymaktadır.

faaliyetlerin büyük önemi vardır. Eğer iktisadi faaliyetin büyük kısmını tarım oluşturuyorsa orası kır yerleşmesi, oluşturmuyorsa şehirdir. Buna göre Sapanca'daki köyler fonksiyonel olarak kırsal yerleşme olmaktan çıkmış, şehir yerleşmelerinin özelliklerini taşıyan yerler haline gelmişlerdir.

4.1. Tarım

Kır yerleşmelerinin iktisadi yapı özelliklerinin coğrafi açıdan incelenmesinin, söz konusu yerleşmelerde yaşanan problemlerin nedenlerinin iyi anlaşılması ve çözümü açısından ayrı bir önem taşımaktadır. Gerçekten kır yerleşmelerinin iktisadi yapılarının oluşmasında fiziki ve beşeri coğrafyalarından kaynaklanan birçok faktörler etkili olmaktadır. Fiziki şartlar, özellikle iktisadi faaliyet alanını belirlemekte, bu alanın boyutları ve niteliği insan tarafından değerlendirilerek, sonuçta yerleşmeler iktisadi özelliklerini kazanmaktadır.

Türkiye köylerinde yaşayan insanların büyük çoğunluğunun amacı, her şeyden evvel kendi geçimlerini veya gereksinimlerini kendi emekleri ile karşılamaktır. Bu amaç Türkiye köylerinin tarımsal karakterinin çiziminde en kuvvetli faktör olarak rol oynar. Böylece sırf geçim ekonomisine yönelmiş köylerde geçerli olan böyle bir sistem, kendi yağı ile kavrulma anlamına gelen, kapalı bir ekonomik sistemden başka bir şey değildir (Tunçdilek,1984:28-29).

Yaptığımız ankette de katılımcıların %15'i geçimini ziraatten sağladığını belirtmiştir. Hâlbuki ankete katılanlar içinde tarla ve bahçesi olanların oranı %73'tür. Aradaki farkı oluşturan %58'lik grubun doğrudan üretime katkısı olmadığını, bu grubun kendine yetecek kadar olan toprağında sadece kendisi için ürettiğini anlıyoruz. Biraz önce de bahsettiğimiz gibi burada sırf geçim ekonomisine yönelme söz konusudur.

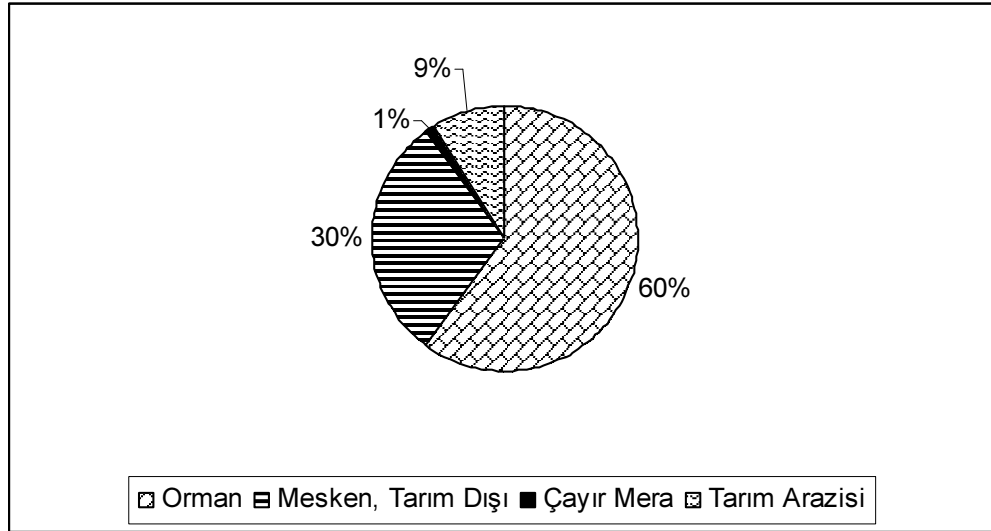
Ankete katılanlar içerisinde tarımla uğraşanların kullandıkları aletlere bakacak olursak %50'si tarlasını traktörle işlemektedir. Fakat tarlasını traktörle işleyen herkesin traktör sahibi olduğu düşünülmemelidir. Zira birçok köyde traktörü olan birkaç çiftçi başka tarlaları belirli bir ücret karşılığında sürmektedir. Katılımcıların %48'i de toprağını çapa ile sürdüğünü ifade etmiştir. Çapanın bu kadar yüksek oranda kullanılmasında arazinin

eğimli olması veya tarım alanlarının traktör kullanımını gerektirmeyecek kadar küçük oluşu da etkilidir.

Sapanca'da elverişli iklim koşulları tarım için uygun bir ortam oluşturmaktadır. Ancak ilçenin ve yamaçlara serpilmiş köylerin dağlık ve engebeli bir yapıya sahip olması tarım arazilerinin azlığına neden olmaktadır. Bunun yanında bölgenin turizme yönelmesi, halkın ziraat alanlarını yüksek fiyatla villa yapmak isteyenlere satmasına, tarım alanlarının yok olmasına neden olmaktadır. Üretim ekonomik değer taşıyacak miktarda değil, kendine yetecek, aile içi tüketimi karşılayacak kadardır. Sapanca'dan otoyolun geçişi ile arazilerin değerlenmesi neticesinde var olan toprakları satmak cazip hale gelmiştir.

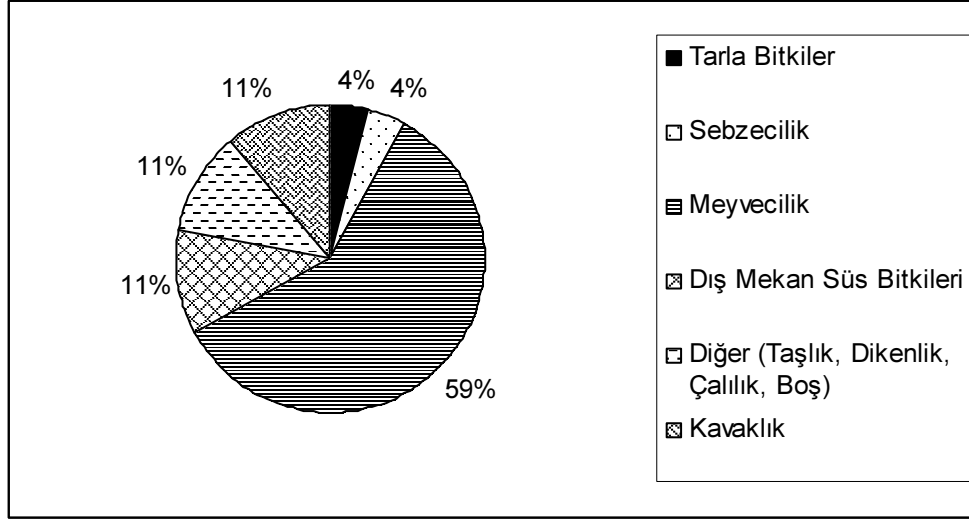
Aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi tarım arazileri oldukça az bir yer kaplarken, ormanlar geniş bir yayılışa sahiptir.

Şekil 4.3. Sapanca İlçesinin Arazi Varlığı ve Dağılımı

Kaynak: Sapanca İlçe Tarım Müdürlüğü, 2005

Şekil 4.4. Sapanca İlçesinde Tarım Arazilerinin Dağılımı

Kaynak: Sapanca İlçe Tarım Müdürlüğü, 2005

Çok sınırlı olan tarım arazisinin kendi içerisindeki dağılımına baktığımızda büyük bölümünü meyve bahçeleri kaplamaktadır. Özellikle fındık, elma, armut, kiraz, ceviz, kivi gibi ürünler bölge ikliminin de uygun olması nedeniyle üretimlerinde iyi sonuçlar vermekte, dış pazarlarda satılmaktadırlar. Diğer taraftan göl kıyısına doğru yer yer kavak yetiştirilmekte ve bunlar meyve bahçeleri arasında sıralar teşkil etmektedir. Meyve ağaçları arasında çapa ziraatı da yapılır. Bezelye, biber, domates, taze fasulye, karalâhana gibi sebzelerin yanında buğday, mısır, yulaf gibi ürünler de yetiştirilir.

Tablo 4.1. Tarla Bitkileri, Sebze, Meyve Üretim Miktarları

TARLA BİTKİLERİ		
Cinsi	Dekar	Üretim (Ton/Yıl)
Buğday	120	40
Yulaf	80	10
Mısır	200	100
Yonca	20	25
Kuru Fasulve	80	20
TOPLAM	500	195
SEBZECİLİK		
Cinsi	Dekar	Üretim (Ton/Yıl)
Bezelve	30	5
Biber	50	20
Domates	100	150
T.Fasulve	150	100
Hıyar	150	100
Kara Lahana	50	50
TOPLAM	530	425
MEYVECİLİK		
Cinsi	Dekar	Üretim (Ton/Yıl)
Fındık	4180	525
Armut	900	6800
Avva	50	1800
Elma	600	7000
Erik	600	3000
Kiraz	250	1812
Seftali	150	411
Ceviz	850	471
Kivi	130	23
TOPLAM	7760	21842

Kaynak: Sapanca İlçe Tarım Müdürlüğü, 2005

Toplam tarım arazisi içinde meyveler geniş yer kaplamasına karşın meyveciliğin genelde yaş meyve türünden olması, destekleme alımı dışında kalması, pazarlamadaki olumsuz etkenler ile girdilerin pahalı olması meyveciliği olumsuz etkilemektedir.

Meyveciliğin yerine birim sahadan azami istifadeyi sağlamak, daha iyi kazanmak için seracılığa önem verilerek ticari amaçlı seracılık geliştirilmektedir. 60 adet süs bitkileri üretim serası ve 10 adet sebze üretimi yapan plastik sera mevcuttur. Genel olarak ısıtmasız olan seralarda süs bitkilerini köklendirme, çelikleme işlemleri yanında kıvırcık, salatalık, taze fasulye gibi sebzeler de üretilmektedir.

Foto 4.1. Yanık Köyü'nde Yeni Kurulan Bir Kivi Bahçesi

Fidancılık ve dış mekân süs bitkileri ile uğraşan 300'e yakın yetiştirici vardır. Bunun 100'e yakını Sapanca İlçe Merkezi ve Kırkpınar Beldesi Kalkınma Kooperatifine üyedir¹. Bu üyelerden 7'si Uzunkum Köyü'nde, 3'ü de Yanık Köyü'nde olmak üzere bu işle profesyonelce ilgilenmektedirler. Bunun dışında Hacımercan ve Ünlüce Köyü'nde de süs bitkileri işiyle uğraşanlar bulunmaktadır. İç ve Dış Mekân süs bitkisi işi ile uğraşanların çoğu ilçe merkezindedir fakat ilerleyen zamanda köylerden bu işle

¹ Sapanca'da 4 tarımsal kalkınma kooperatifinden biri olan bu kooperatif sadece iç ve dış mekân süs bitkileri üzerine olup, üreticilerini bilgilendirme, pazarlamada kolaylık sağlama, kaliteli ve standart fidanların üretimine katkıda bulunarak satışları olumlu yönde etkilemiş ve sektörün Sapanca'da hızlı bir şekilde yayılmasını sağlamıştır.

uğraşanların sayısında gelirinin fazla olması nedeniyle artış beklenmektedir. 1998 yılı sonu itibariyle 18 da. kapalı alan seranın 4 da.'ı köylerimizde yer almaktadır¹.

300'e yakın ailenin süs bitkisi üretimine başlaması, bunlardan birçoğunun Avrupa standartlarında üretimi yakalamış olması Sapanca'nın son zamanlarda süs bitkiciliği konusunda bir pazar haline gelmesine neden olmuştur. Ayrıca Sapanca halkı için işsizliğe bir çözüm olması yanında ailelere de ekonomik kazanç getirmektedir. Yetiştirilen bu iç ve dış mekân süs bitkileri büyük şehir belediyelerine satıldığı gibi, Sapanca'da bulunan villa ve sitelerin bahçelerinde de kullanılarak iç piyasada da talep görmektedir. Süs bitkileri içinde en fazla yetiştirilen şimşir, altuni piramit mazı, leylandi, ithal selvi, altuni taflan, gold raider ve karayemiştir.

Köylerde yaptığımız mülakatlar sonucunda elde ettiğimiz bilgilere göre köyde yaşayan herkesin az veya çok kendine yetecek kadar toprağı bulunmaktadır. Ünlüce, Muradiye, Mahmudiye ve Yanık Köylerinde toprağı olmayan aileler de vardır. Mülakat esnasında sorduğumuz "Sadece tarımdan elde ettiği gelire geçinen kaç aile var " sorusuna tüm köylerden farklı cevaplar alınmış; kimi köyde bu soruya 50 aile denmiş kimi köydeyse sadece tarımdan elde ettiği ile geçinen aileye rastlanmamıştır.

Köylerin hane sayılarına göre kaç kişinin sadece tarım geliri ile geçindiğine bakacak olursak; Akçay Köyü'nde 128 haneden 30 hane, İstanbuldere Köyü'nde devamlı ikamet eden 6 haneden 1 hane, Muradiye Köyü'nde 15 haneden 5 hane, Şükriye Köyü'nde 36 haneden 4 hane, Uzunkum Köyü'nde 60 haneden 5 hane, Ünlüce Köyü'nde 55 haneden 1 hane ve Yanık Köyü'nde 200 haneden 50 hane tarımdan elde ettiği gelire geçinmektedir. Tarım çok az hane için temel geçim kaynağı olsa da daha çok ikinci bir gelir için yapılmaktadır. Yani çoğu ailenin geliri sadece tarıma bağlı değildir. Örneğin yazın hane sayısının 35'e çıktığı, yılın geri kalan zamanında 15 hanenin yaşadığı Memnuniye Köyü'nde sadece tarım geliri ile geçinen olmasa da, herkes var olan toprağını işlemekte hatta kiminin beş ton civarında fındık bile elde ettiği görülmektedir. Benzer durumlar diğer köylerimizde de görülür. Kışın boş olan, yazın ise 31 hanenin olduğu İkramiye Köyü'nde fındık, mısır ve fasulye ekilmektedir. Fevziye Köyü'nde tarım ön plana çıkmasa da fındığın önemli bir yeri vardır. Kuruçeşme Köyü'nde ise

¹ Mahmudiye Köyü'nde 0,5 da., Uzunkum ve Yanık Köyü'nde 1,5'er da. Sera alanı mevcuttur. Kuruçeşme Köyü'nde de kapalı sera mevcut olmasına rağmen büyüklüğü hakkında verilere ulaşılamamıştır. (Sapanca Tarım İlçe Müdürlüğü Köy Bilgi Formları, 2005)

meyve ve fındık yetiştirilmektedir. Mahmudiye Köyü'nde tarım tamamen geri planda kalmış, turizm ön plana çıkmıştır. İلميye Köyü'nde yaşayan 5-6 hane tarım dışı faaliyetlerden geçimini sağlamaktadır. Genel olarak bütün köylerimize baktığımızda tarımsal faaliyet ve üretimde Yanık, Akçay ve Hacımercan Köylerinin ön plana çıktığı görülür. Yörede meyveciliğin önemli bir yeri olduğu daha önce de belirtilmiştir. Köylere göre ağaç sayısı ve üretim miktarları tabloda verilmiştir.

Tablo 4.2. Köylerin Meyveciliğe Ait Verileri

KÖYLER	Fındık-T.Hurması			Elma			Armut		Kiraz		Diğer Myv-Ceviz		Ayva			Kivi Bağı	
	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)	Üretim (Ton)	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)	Üretim (Ton)	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)	Üretim (Ton)	Ağaç Sayısı	Üretim Alanı (da)
Akçay	28.000	720	72	1.000	20	60	1.000	20					100	5	10		
Balkaya	1.500	50	5														
Fevziye	4.800	160	16	500			200										
Hacımercan	7.700	220	22	500			20.000		300				150				
İkramiye	8.000	265	26	100			100				100						
İlmiye	5.100	170	17														
İstanbuldere	2.400	80	8	500			500				100						
Kuruçeşme	2.700	90	9														
Mahmudiye	1.200	40	4	300			200		100		200						
Memnuniye	35.700	1.190	119	500			500		300		1.000						
Muradiye	1.500	50	5	150			200		200		150						
Nailiye	1.500	50	5														
Ünlüce	900			500			750		500		300		100				
Şükriye	13.500	450	45	1.000			1.000		500		750						
Uzunkum	900	30	3	1.000			1.500		1.500		1.500		200			150	
Yanık ¹	4.000	100	10	4.000	80	240	10.000	500	600	50	12.400	500	700	20	60	1.000	200

Kaynak: Köy Bilgi Formları 2005

¹ Yanık Köyü'nde ayrıca 50 da. alanda 300 adet şeftali ağacı vardır.

4.2. Hayvancılık

Hayvancılık faaliyetleri Sapanca köylerinde önemli bir gelir kaynağı değildir, genelde tarımın yanında ikinci bir faaliyet kolu olarak yapılmaktadır. İlçe genelinde besi hayvancılığı yapan 20, süt işletmeciliği yapan 5, küçükbaş hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmakta olan çiftçi sayısı iki aileyi geçmemektedir. İlçede broiler tipi etçi tavuk yetiştiriciliği yapan işletme sayısı 11 adettir. İlçe Tarım Müdürlüğü'nün 2005 yılı verilerine göre 1500 sığır, 200 koyun ve 233.000 kanatlı kayıtlara geçirilmiştir. Hayvan varlığında sığırın ağırlıklı yeri vardır. Küçükbaş hayvanlar iklim koşullarına çok uygun olmadığından, ayrıca daha az gelir getirmesinden dolayı pek tercih edilmez. Büyükbaş hayvancılıktan sonra ikinci sırada kanatlılar gelir ve bunu küçükbaş hayvancılık takip eder. En çok beslenen küçükbaş hayvan türü koyundur.

Tablo 4.3. Sapanca Merkezi ve Köylerindeki Küçük ve Büyükbaş Hayvan Sayıları¹

Köy Adı	Sığır Sayısı	Koyun Sayısı
Merkez	690	0
Akçay	80	0
Uzunkum	20	50
Hacımercan	80	100
Fevziye	40	0
Şükriye	30	0
Memnunive	20	0
İlmiye	20	0
Kurucesme	20	0
İstanbuldere	5	0
Muradive	20	0
Mahmudiye	20	0
Yanık	70	0
Ünlüce	70	20
Toplam	1185	170

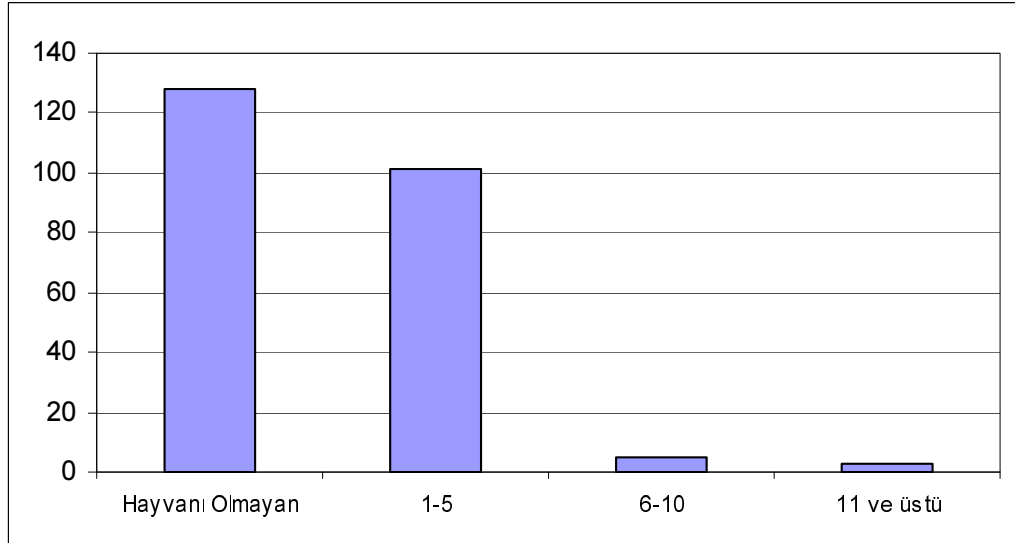
Kaynak: İlçe Tarım Müdürlüğü (2006)

¹ Balkaya, İkraniye ve Nailiye köylerinde devamlı yerleşim olmadığı için büyük ve küçükbaş hayvan bulunmamaktadır.

Çalışma alanına giren köylerin hayvan sayılarına baktığımızda bir hayli düşük olduğunu görürüz. Mevcut olan hayvanlar ortalama olarak her aileye 1-2 büyükbaş hayvan düşecek kadardır fakat bunun yanında ticari manada sürüsü olan aile mevcut değildir. Var olan hayvanlar bugün köye bir gelir değil, ancak geçim için bir fayda sağlar. Hayvan sayısının az oluşuna bağlı olarak yaylacılık faaliyetleri yoktur. Yaylaya çıkış nedeni sadece gezme ve dinlenme amaçlıdır.

Yaptığımız ankette de ailelerin sahip olduğu hayvan sayılarını katılımcılara sorduk. Ailelerin sahip olduğu hayvan sayılarını büyük ve küçükbaş olarak ele aldığımızda şu sonuçlarla karşılaşırız.

Şekil 4.5. Ailelerin Sahip Olduğu Büyükbaş Hayvan Sayıları

Kaynak: Anket Sonuçları

Katılımcıların %54'ü büyükbaş hayvanları olmadığını, %43'ü büyükbaş hayvan sayısının 1 ile 5 arasında olduğunu, %2'si büyükbaş hayvan sayısını 6 ile 10 arasında olduğunu belirtmiştir. 11 ve üzerinde büyükbaş hayvana sahip olanlar ise sadece %1 ile 3 kişinin oluşturduğu bir gruptur. Buna göre hayvan sayısının fazla olmadığı ve bu durumda hayvancılıktan geçinenlerin çok az olduğu sonucuna varılabilir. Hayvancılık daha çok ek bir gelir, aile bütçesine katkı olarak yapılmaktadır. Yoksa ana geçim kaynağı değildir.

Sapanca ve köylerinde küçükbaş hayvancılık pek yaygın değildir, daha ziyade büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Ankete katılanların %83'ü küçükbaş hayvanı olmadığını,

%15'i ise 1 ila 10 arasında küçükbaş hayvanı olduğunu, kalan %2'si ise 11'den daha fazla küçükbaş hayvanı olduğunu belirtmiştir. Tek başına en fazla küçükbaş hayvana sahip olan kişi Uzunkum Köyü'nde ikamet etmektedir. Aslen Mardinli olan bu aile Mardin'de sürdürdüğü küçükbaş hayvancılığı Sapanca'ya da taşıyarak geçimini bu işten sağlamaya devam etmektedir.

Arıcılıkla geçinen çiftçi aileleri köylere dağılmış vaziyettedir. Akçay ve Yanık Köyü'nde üçer aile, Mahmudiye, İstanbuldere ve Muradiye Köyü'nde ikişer aile arıcılık ile uğraşmaktadır. Sapanca genelinde ise 25 aile arıcılıkla uğraşmakta ve yıllık bal üretimi 45 tonu bulmaktadır. Bitki örtüsünün zengin ve bol oluşu nedeniyle arıcılık gelişmiştir. Bu açıdan bu faaliyetle uğraşan ailelere ekonomik katkı sağlamaktadır.

Bunun yanında hızla gelişen ve ilgi gören tarımsal faaliyetlerden biri de alabalık çiftliklerinde kültür balıkçılığı üretimidir. Son yıllarda turizmin gelişmesiyle birlikte bu alana dönük işletmelerin sayısı artmıştır. İlçemizde bulunan 16 adet alabalık tesisinden, 5 âdeti faal durumda olup balık yetiştirmektedir. İstanbuldere Alabalık ve Doğa Alabalık olmak üzere iki alabalık üretme çiftliği İstanbuldere Köyü'nde; biri Yılmaz Alabalık olmak üzere Şükriye Köyü'nde; biri Yayla Alabalık olmak üzere Mahmudiye Köyü'nün üst kesimlerinde ve biri de Memnuniye-İkramiye Köyü arasında bulunur. En son belirttiğimiz balık üretme çiftliğinin henüz restoranı yoktur. Bu alabalık üretme çiftliklerinin ekonomik anlamda getirilerinin yanında, göl için kirletici etkileri de olabilmektedir. Şöyle ki, balık çiftliklerinde kullanılan suni yemlerin balıklar tarafından tüketilmeyen fazlası göle taşınmak suretiyle gölü kirletmektedir.

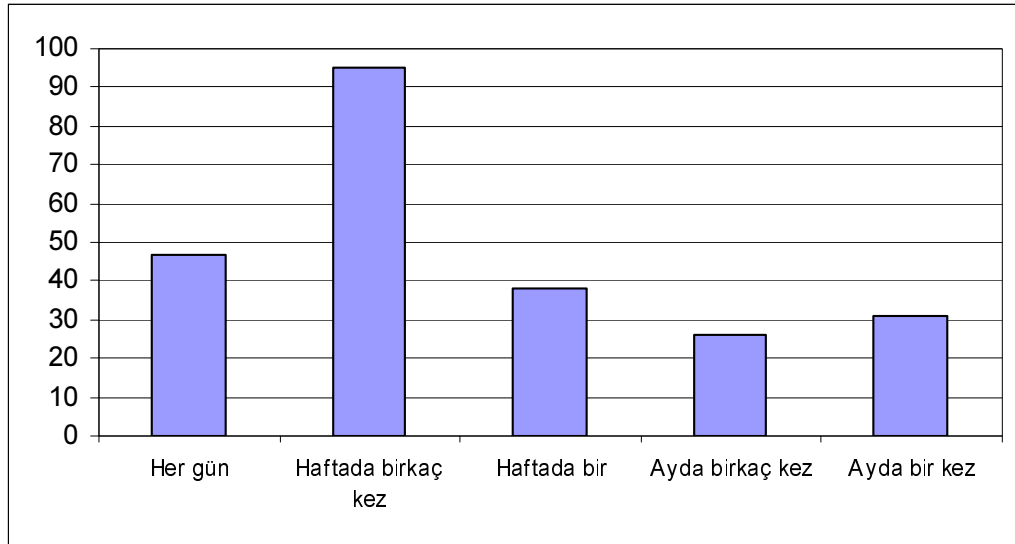
4.3. Ulaşım

Sapanca bulunduğu konum itibariyle gerek toplu, gerekse ferdi ulaşım araçlarından herhangi biri ile rahatlıkla ulaşılabilen yerlerden biridir. Bölgedeki demiryolu ağı 1893'den bu yana mevcuttur. Cumhuriyet devrinde karayolunun da geçirilişi ile Sapanca İpek Yolu ile gerçekleştirdiği tarihi ulaşım görevini hem karayolu hem de demiryolu ile devam ettirmiştir. 1950'li yıllarda E-5 karayolu gölün karşı tarafında geçirilince Sapanca bir müddet önemini yitirir gibi olduysa da 1989 yılında TEM Otoyolunun ilçeden geçişi ile yeniden önemini kazanmıştır.

Tem Otoyolu'nun ilçe sınırları içinde kalan kısmı 16 km.dir. TEM Otoyolu ile İstanbul'a 120 km., Ankara'ya 350 km. mesafede olan Sapanca'nın bu elverişli ulaşımı bu yörenin özellikle İstanbullular tarafından tatil amaçlı olarak kısa veya uzun tatillerde tercihinin nedeni olmuştur. Ayrıca Sapanca ilçe merkezi Adapazarı'na 19 km., İzmit'e ise 29 km. uzaklıkta olup sık çalışan dolmuşlarıyla iki yere de ulaşım çok rahat sağlanmaktadır. Köylerin ulaşım durumundan "yerleşme ünitelerinin dağılışı" konusunda da bahsetmiş, ulaşımın elverişli olduğu köylerde nüfusun arttığına dikkati çekmiştik.

Yaptığımız ankette ulaşım ile ilgili sorduğumuz sorular bize köylerin ulaşım durumları hakkında fikir vermektedir. Bu sorular arasında Sapanca'ya ne sıklıkta gidildiği, ulaşım için hangi vasıtaların kullanıldığı, yeterli sayıda dolmuşun çalışıp çalışmadığı, kışın ulaşım durumunun nasıl olduğu ve ailelerden Sapanca'ya her gün giden olup olmadığı gibi sorular yer almaktadır.

Şekil 4.6. Köylerden Sapanca'ya Gidiş Sıklığı

Kaynak: Anket Sonuçları

Köylerden Sapanca'ya her gün %20 oranında gidiş-geliş yapılmaktadır. İlçe merkezine insanlar genellikle haftada birkaç kez giderler.

Köylere göre verilen cevapları incelediğimizde Uzunkum Köyü'nde ankete katılanların %60'ı Sapanca'ya her gün gittiğini, %37'si de haftada birkaç kez gittiklerini

belirtmişlerdir. Uzunkum Köyü yol üzerinde bir köy olduğundan Sapanca'ya 10 dakika ara ile dolmuş çalışmaktadır ayrıca mesafenin de kısa olması bu köyde yaşayanların Sapanca'ya devamlı gidip gelmesine olanak sağlanmıştır.

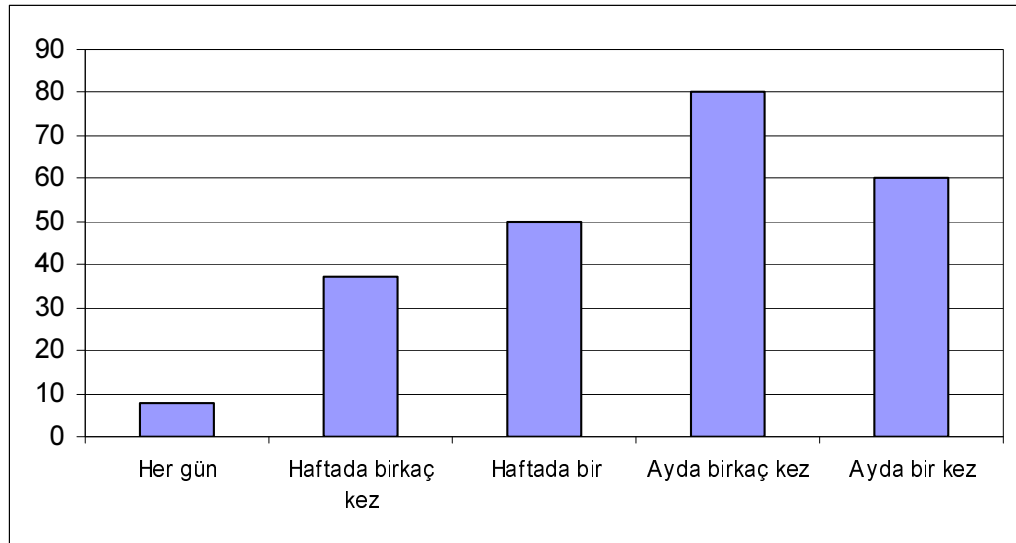
Kuruçeşme köyünün %47'si her gün, %41'i de haftada birkaç kez Sapanca'ya gittiklerini belirtmiştir. Bu köyde de Sapanca'ya gidişlerin sık olduğunu görüyoruz. Bunu Kuruçeşme Köyü'nün Sapanca'nın 2 km. uzaklıktaki en yakın köylerinden biri olmasına ve yürüyerek bile Sapanca'ya çok kısa zamanda gidilmesine bağlayabiliriz.

Bunun dışında ankete katılanlar içinde Fevziye köyünün % 65'i, Ünlüce köyünün %61'i, Yanık köyünün %60'ı, Şükriye köyünün %50'si, Mahmudiye köyünün %45'i, Hacımercan köyünün %40'ı Sapanca'ya haftada birkaç kez gittiklerini belirtmişlerdir.

Memnuniye Köyü Sapanca'ya diğer köylerden daha uzak olması nedeniyle ankete katılanların % 93'ü haftada bir kez Sapanca'ya indiklerini belirtmişlerdir. Muhtemelen bu haftanın bir günü de Sapanca'ya pazarın kurulduğu Cuma günü olup, Memnuniye'den Sapanca'ya gelenler alışverişlerini yapıp ihtiyaçlarını temin ettikten sonra köyelerine geri dönmektedirler.

Akçay Köyü'nün %60'ı ayda 1 kez Sapanca'ya geldiklerini ifade etmişlerdir. Sapanca ile bağlantısı az olan Akçay Köyü'nün Adapazarı ile ulaşımının Sapanca'dan daha rahat olması bağlantının daha çok Adapazarı ile sağlanmasına sebep olmuştur.

Şekil 4.7. Köylerden Adapazarı'na Gidiş Sıklığı

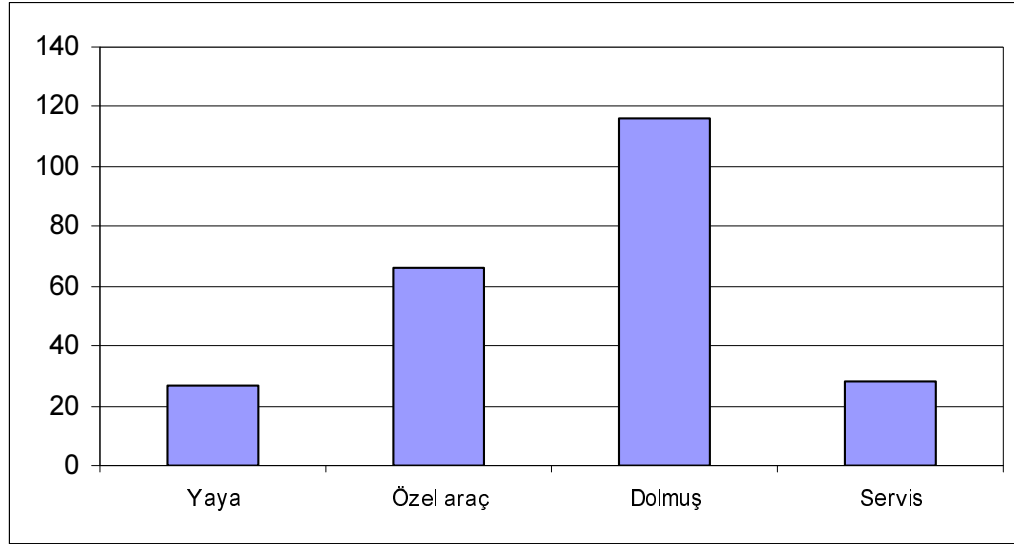
Kaynak: Anket Sonuçları

Tüm köylerde Adapazarı'na gitme sıklığına baktığımızda katılımcıların %3'ü her gün , %16'sı haftada birkaç kez, %21'i haftada bir, % 34'ü ayda birkaç kez ve %26'sı ayda bir kez gittiklerini belirtmiştir.

Köylere göre verilen cevaplara bakarsak Uzunkum Köyü tıpkı Sapanca'ya gitme sıklığında olduğu gibi Adapazarı'na gidiş oranlarında da ön plana çıkmıştır. Ankete katılanların %43'ü haftada birkaç kez Adapazarı'na gittiğini belirtmiştir. Adapazarı'na en yakın köy olan Uzunkum Köyü'nden tıpkı Sapanca'ya gidişte olduğu gibi Adapazarı'na gidişte de 10 dakika ara ile dolmuş çalışmaktadır. Adapazarı'na gidiş sıklığı açısından 2. sırada Ünlüce Köyü gelmektedir. Ankete katılanların %40'ı haftada birkaç kez Adapazarı'na gittiklerini belirtmiştir.

Bunun dışında ankete katılanlar içerisinde Akçay Köyü'nün %60'ı, Şükriye Köyü'nün %55'i, Mahmudiye Köyü'nün %48'i, Yanık Köyü'nün %47'si ayda birkaç kez Adapazarı'na gittiklerini; Hacımercan Köyü'nün %40'ı, Fevziye Köyü'nün %40'ı Adapazarı'na haftada bir kez gitmektedir. Kuruçeşme Köyü'nde öne çıkan bir durum yoktur. Memnuniye Köyü'nde köyün Adapazarı'na uzak olması nedeniyle Adapazarı'na gidiş gelişler çok azdır.

Şekil 4.8. Ulaşım İçin Kullanılan Vasıtalar

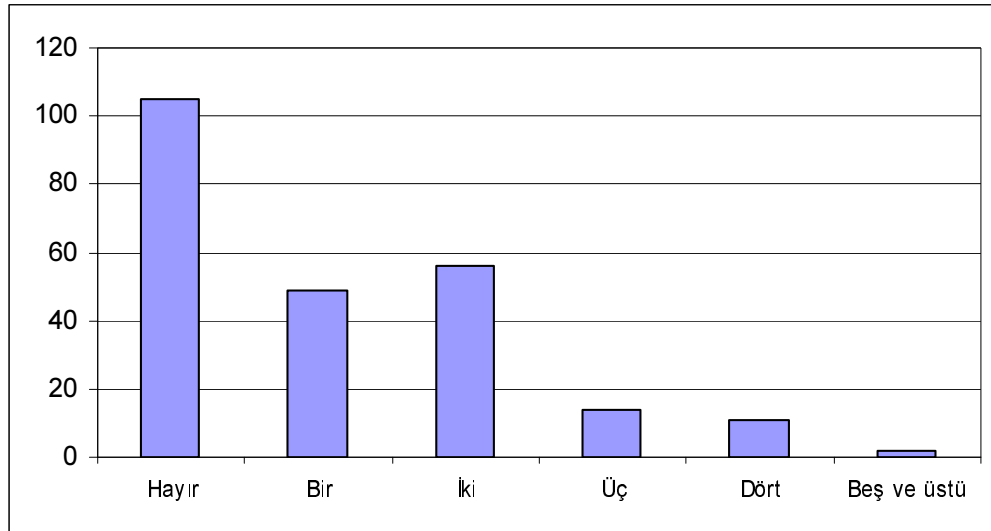

Kaynak: Anket Sonuçları

Burada ulaşım için en sık kullanılan vasıta dolmuştur. İkinci sırada ise özel araçlar gelmektedir. Verilen cevapları köylere göre incelediğimizde genelde ulaşım için dolmuş kullanıldığını bunun yanında farklı cevapların da ön plana çıktığını görürüz. Genelde tüm köylerde dolmuş cevabı öne çıkarken, dolmuşun çalışmadığı Memnuniye Köyü'ndekilerin %77'si ve Mahmudiye Köyü'ndekilerin %38'i ise yürüdüklerini belirtmişlerdir.

“Yeterli sayıda dolmuş veya servis çalışıyor mu” sorusuna Kuruçeşme, Şükriye, Fevziye, Akçay ve Ünlüce Köylerinde katılımcıların tamamına yakını, Uzunkum Köyü'nün %87'si, Yanık Köyü'nün ise %80'i evet cevabını vermiştir. Uzunkum ve Yanık Köyü'nde bu soruya verilen cevapların tamamının evet olmaması aslında ilginç bir durumdur. Zira Uzunkum ve Yanık köylerinden 10 dakika ara ile dolmuş geçtiği gibi, Adapazarı'ndan bu iki köye de gece 00:30'a kadar dolmuş bulmak mümkündür. Hacımercan Köyü'nde ise ankete katılanların %53'ü yeterli sayıda dolmuş çalıştığını belirtmiştir. Bu oranın diğer köylerle kıyaslandığında oldukça düştüğü görülmektedir. Yürüme mesafesinde olduğu ve dolmuşun çalışmadığı Memnuniye ve Mahmudiye Köyü'nde ankete katılanların tamamı bu soruya hayır cevabını vermişlerdir.

Şekil 4.9. Ailelerden Sapanca'ya Okul veya İş Amaçlı Gidiş Geliş Yapanların Sayıları

Kaynak: Anket Sonuçları

Ankete katılan ailelerin %44'ü iş ya da okul amaçlı olarak köy dışına gidiş gelişlerin olmadığını belirtmiştir. Okul ya da iş amaçlı olarak ailelerde kaçar kişinin ilçe merkezine gittiğine baktığımızda şekilde de görüleceği gibi %24'ü her gün iki kişinin, %21'i her gün bir kişinin, %6'sı her gün üç kişinin ve %5'i de her gün 4 kişinin ailelerinden Sapanca'ya okul veya iş amaçlı gittiğini belirtmiştir.

Kışın ulaşımda güçlük çekilip çekilmediğini sorduğumuz son soruda da ankete katılanların %65'i ulaşım güçlüğü yaşamadıklarını, %35'i ise ulaşım güçlüğü yaşadıklarını belirtmiştir. Köylere tek tek baktığımızda anket yaptığımız 10 köyden sadece Yanık ve Uzunkum Köyü'nde verilen cevapların büyük çoğunluğu kışın ulaşımda güçlük çekilmediği yönünde olmuştur. Bunun da nedeni biraz öncede açıkladığımız gibi bu köylerin yol üzerinde yer alması yanında, çok sık dolmuş çalışmasıyla da açıklanabilir.

4.4. Sanayi

Araştırma alanımız ve çevresi Türkiye'de sanayinin en çok geliştiği yerlerden biridir. Dolayısıyla halkın büyük bir kısmı da sanayi sektöründe çalışmaktadır. Yerinde yaptığımız araştırmalar köylerde yaşayan nüfusun büyük kısmının faaliyetleri ile kente bağlı olduğunu ve bunların Sapanca, Adapazarı veya İzmit'teki fabrikalarda çalıştığını göstermektedir. Bu şekilde faaliyetleri ile kente bağlı, toprakla ilişkisini kaybetmiş araştırmamız dâhilindeki köylerde oturan birçok aile bulunmaktadır. Bu ailelerin köylerde bulunmasının nedeni o köyde doğup büyümesi; eş, dost, akrabasının burada oturmasından kaynaklandığı gibi yalnızca ucuz bir konuta sahip olma isteğinden de kaynaklanabilmektedir. Köylü diyemeyeceğimiz, köyle ilişkisi yalnızca köyde ikamet etmek şeklinde olanlar yakın çevredeki fabrikalarda çalışsa da fabrikanın bulunduğu yerde oturmak istememesi, alışkanlıklarını bozmak istemeyişinden de kaynaklanabilir. Aşağıdaki tablo araştırma alanımızdaki köylerde ikamet eden ve her gün iş için Sapanca, Adapazarı ve İzmit'e giden kişi sayısının göstermektedir.

Tablo 4.4. İş İçin Hergün Sapanca, Adapazarı ve İzmit'e Gidenler

	Sapanca'ya	Adapazarı'na Giden	İzmit'e Giden	Toplam
Akçay	3	30	1	34
Fevziye	-	5	3	8
Hacımercan	3	22	-	25
Kuruçeşme	10	7	5	22
Muradiye	4	1	-	5
Şükriye	11	9	1	21
Uzunkum	6	6	1	13
Ünlüce	15	10	5	30
Yanık	16	10	5	31
Toplam	68	100	21	189

Kaynak: Köy muhtarları ile yapılan mülakatlar

Konunun başında da belirttiğimiz gibi araştırma sahamızın yakın çevresinde sanayi tesislerinin çok oluşu insanları fabrikalarda çalışmaya sevk etmiştir. Özellikle belirteceğimiz fabrikalarda çalışan işçilerin aylık kazançlarının da cazip oluşu da insanları kır uğraşlarından ziyade fabrikalara yöneltmiştir. Sapanca'da Federal Mogul Segman ve Gömlek Üretimi.Tes.A.Ş; Maşukiye'de Onduline; Adapazarı'nda Tüvasaş, Tank Palet Fabrikası, Uniroyal Lastik Fabrikası (1958- Daha sonra GOODYEAR oldu), Otoyol, Otokar, Freuhauf, Toyota; İzmit'te ise Goodyear, Çelik Halat, Pakmaya, Lassa, Kordsa bahsettiğimiz fabrikalardan bazılarıdır. Konumuz tüm fabrikaları burada belirtmek değildir fakat en azından ne kadar çok iş sahası olduğunu göstermek açısından önemlidir.

Bunun yanında Sapanca çevresinde bol miktardaki kaynak suları da ilçeye ekonomik girdi sağlar. Mahmudiye Köyü'nde tesisi yapılan Mahmudiye Membaa Suyu ticari amaçlı kullanılan en eski kaynak suyudur. İstanbuldere köyünde ise Hünkar Su ve Canpınar Kaynak Suyu; Fevziye Köyü'nde Revan Kaynak Suyu tesisleri; Güldibi Mahallesinde Lido Kaynak Suyu; Kırkpınar'da Kristal Su tesisleri ve Kurtköy'de Sırma Su bulunmaktadır. Bunun yanında Hacımercan ve Yanık Köyü'nde mantar üretim tesisleri vardır.

Tarım dışı faaliyet kollarında çalışanların fazla oluşu dışında hemen hemen bütün köylerimizde emekli nüfusun fazlalığı da dikkati çeker¹. Emekli nüfusun kır uğraşları içinde yer alışı da ancak kendine yetecek kadardır. Güvencelerinin olması emeklileri ziraat ve hayvancılıkla uğraşmaya mecbur etmediği gibi çoğu zaman kendileri için de üretimi bırakarak tüketici durumuna geçerler.

Sapanca'daki kır yerleşmeleri ile ilgili genel bir açıklama yapmak gerekirse bunların yakın bir geçmişe kadar fonksiyonları ile kırsal özellikler taşıdıkları ancak çok kısa bir sürede yakınında yer aldıkları kentlerin gelişimlerine bağlı olarak değişime uğradıkları, mevcut nüfuslarının büyük kısımlarının kentsel faaliyetlerle ilgili olduğu söylenebilir. Yine bu köylerin kente çok yakın bulunmaları nedeniyle kentin gelişme alanı içinde kalması bu yerleşimleri köyden kente geçiş kapsamı içinde tutulmasına neden olur.

4.5. Ormancılık

Orman alanları kırsal yerleşmeyi, dolayısıyla iktisadi faaliyetleri kısıtlayan bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de orman içinde ve orman kenarında yer alan yerleşmelerin sayıca fazlalığı dikkati çeken bir özelliktir. 1990 Nüfus Sayıma göre 7488'i orman içinde, 10452'si orman bitişiğinde olmak üzere 17490 adet köy bulunmakta ve buralarda 9,1 milyon kişi yaşamaktadır. Bu durum ormanlarımız üzerinde yoğun bir nüfus baskısı olduğunu ortaya koyar (Yılmaz,1996:142).

Orman köylerimizde ormancılık geçim kaynağı değildir. Asıl geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır. Tarım da istenilen düzeyde değildir. Tarım topraklarının orman içinde küçük parçalar halinde oluşu yani tarım yapılacak alanların yetersiz oluşu, eğim fazlalığı, toprak sağlığı ve iklim özelliklerinin tarım açısından taşıdığı olumsuzluklar tarımı engelleyen faktörler arasındadır. Hayvancılık ise iyi bir gelir getirmekten uzaktır. Çalışma alanımızda yer alan 16 köyden 5'i Baklaya, İstanbuldere, İkramiye, İlmiye ve Memnuniye Köyleri orman içi köyü iken, geri kalan 11 köy ise orman bitişiği köyüdür. Bir köyün dört tarafını ormanla çevrili ise orman içi köyü, herhangi bir tarafında orman

¹ Muhtarlarla yaptığımız mülakat neticesinde Hacımercan Köyü muhtarı halkın %70'ini; Akçay Köyü muhtarı 50 haneyi; Fevziye Köyü muhtarı halkın %30'unun emekli olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan köylerimizde de emeklilerin sayıca fazla olduğu mülakatlarda belirtilmiştir.

varsa orman bitişiği köyü olarak kabul edilmektedir¹. Geçim kaynaklarının sınırlı oluşu, artan nüfus ve ihtiyaçlar karşısında yetersiz kalması, nüfus ve kaynaklar arasında dengesizliği ortaya çıkarmıştır. Bundan ötürü orman içi köyü olan 5 köyümüzden Balkaya Köyü'nün tamamen boş, İkramiye Köyü'nde sadece yazın ikamet edildiği, geriye kalan İlmiye, Memnuniye ve İstanbuldere Köylerinde ise hane sayısının az olduğu görülür.

Orman içi kır yerleşmeleri, hiç şüphesiz ormanla türlü ilişkiler içindedir. Orman varlığı, bu yerleşme insanları için eskiden beri önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Ormanla ilgili gelirlerin başında ise orman işçiliği gelmektedir². Ormanlarda her yıl alınacak hammadde odun miktarı tespit edilmekte ve kesimi yapılacak ağaçlar tayin edildikten sonra orman şefliğince orman köylülerine ihale edilmektedir. Orman işçiliği yılda iki üç ay gibi kısa süreli bir faaliyettir. Bu nedenle köy halkı için ancak çalışıldığı dönemde geçim kaynağı olmaktadır. Ayrıca istihdam açısından bir güvence olmamakta, yıldan yıla iş bulma imkânı değişmektedir (Yılmaz,1996:148–149).

Sapanca'da orman ile ilgili işler Orman İşletme Şefliği tarafından Mahmudiye Orman ve Çevre Köylerini Kalkındırma Kooperatifine verilmekte, kooperatif de verilen bu işi isteyen işçilere devretmektedir. Fakat Sapanca'da bu işi yapan orman köylüleri olmadığı gibi buradaki orman işçiliği için, Adana'dan gelen aileler beraberlerinde tüm malzemelerini getirerek sıklık bakımı, olağanüstü üretim, rüzgâr ve kar kırıklarının temizlenmesi, yaşlı ağaçların kesimi gibi işleri yaparak geçimlerine katkıda bulunmaktadırlar. Sapanca ormanları muhafaza ormanı olduğundan fazla iş olmamakta, haziran başında gelen 2–3 aile (ortalama 20 kişi) 2 ay gibi bir sürede bu işleri tamamlamaktadırlar. Sapanca orman köylerinden kimsenin bu işler için talepte bulunmamasının nedenleri arasında orman işçiliğinin belli bir bilgi, beceri gerektirmesi, zahmetli olması yanında verilen ücretlerin az bulunması da sayılabilir. En son yaptırılan çam kese böceği temizleme işi için Sakarya'nın bir başka ilçesi Karapürçek'ten işçiler gelmiş ve yine Sapanca orman köylerinden çalıştırılacak kimse bulunamamıştır³. Bu

¹ Köylerin orman içi veya orman bitişiği olarak ayrılması Sapanca Orman İşletme Şefliği tarafından belirlenmiştir.

² 6831 sayılı Orman Kanununa göre ormancılık çalışmalarının gerektirdiği işgücü ihtiyacının özellikle orman köylerden sağlanması mecburiyeti vardır. Bununla ilgili olarak orman köylüleri, ağaç kesimi, ağaçlandırma, orman bakım çalışmaları, nakliye ve orman yolları inşaatı gibi işlerde istihdam edilmektedir.

³ Bu bilgiler Orman İşletme Şefliğinde görevli Orman Suçları Dava Katibi Ali ERKAN'dan edinilmiştir.

durum bize Sapanca'da orman içi kır yerleşmelerimizde geçim kaynağının ormancılık olmadığını ortaya koymaktadır.

Ayrıca ormandan yararlanmaya hak sağlayan yasaya göre orman içi köylerinden her hanenin orman işletme şefliğince gösterilen yerlerden yılda 5 ton odun almaya hakkı bulunmaktadır. Bunun yanında evi yandığında kereste yardımını da yapılmaktadır. Fakat bu yasadan faydalanabilmek için yaşanan köyün mutlaka orman içi köyü olması gerektiği gibi ayrıca o köyde devamlı ikamet etme zorunluluğu bulunmaktadır.

Köylerin iç içe bulunduğu ormanları korumak doğal dengenin sağlanmasında en önemli faktördür. Havzadaki ormanlarda en fazla “yasa dışı ağaç kesimi” yapılmaktadır. Bunun tamamı ise ticari amaca yöneliktir. Her ne kadar Sapanca'daki ormanlar muhafaza ormanı¹ olduktan sonra cezaların artması nedeniyle kaçak kesimlerin azaldığı savunulsa da ormandan usulsüz olarak faydalanma hala azımsanmayacak kadar çoktur.

¹ Ormanlar, gölü besleyen dere ve kaynakların devamlılığı sağlamakla birlikte suyun kalitesi ve miktarı üzerinde de büyük bir öneme sahiptir. Bu nedenle, havzanın güneybatısında Keltepe mıntıkasında 953,5 ha.lık ormanlık alan su rejimini koruma, toprak muhafaza ve diğer kolektif yararları temin için “Muhafaza Orman” statüsüne alınmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Sapanca’da Kırsal Yerleşme Özellikleri” adlı çalışmamızda yaptığımız incelemeler, mülakatlar ve anketler kimi köylerin kısmen kiminin de tamamen kırsal fonksiyonlarından sıyrıldığını göstermiştir. Tatil evlerinin köyleri işgal etmesi yanında köylerin elverişli iklim koşullarına karşın tarımsal üretime çok fazla katkıda bulunmadıkları görülmüştür.

Köylerde süratle artan tatil evleri yapılaşmayı artırarak, yeşil alanların azalmasına, doğanın tahribatına kısacası ekosistemin bozulmasına yol açmaktadır. Sapanca’da köylerin sahip olduğu bu eşsiz doğa güzelliği korunarak çok daha iyi değerlendirilebileceği gibi, daha çok insanın beğenisine sunulabilir. Bu da tatil evleri adı verilen ikinci ev yapımından ziyade, köy evlerinden bazılarının konaklamada kullanılarak kırsal turizmin gerçekleştirilmesiyle mümkündür. Çevre ile uyum içinde sürdürülen kırsal turizm, doğadan faydalanır ancak ona zarar vermez, doğayı en otantik haliyle kullanır. Böylece gelecek nesillere olan sorumluluk gereğince bizden sonraki kuşaklara bozulmamış bir doğa teslim edilebilir.

Tatil evleri doğanın tahribatına neden olduğu kadar bu evleri yaptıran kişilerin ekonomilerine de yük getirir. En basit hesaplama ile bir tatil evinin ortalama 200.000 YTL’ye satın alındığını düşünelim. Bunun yıllık aidat ve bakım gideri de ortalama 2000 YTL olursa ve bu evin 30 yıl boyunca kullanıldığı düşünülürse aidat ve bakım gideri olarak kişi bu süre boyunca 60.000 YTL. daha ödeyecektir. En iyimser hesaplama toplam 260.000 YTL’ye mal olan bu evin giderinin daha da fazla olacağı açıktır. Hâlbuki köy evlerinden bazıları konaklamada kullanılsa, günlük olarak kişi başı yeme içme dâhil 20 YTL’ye kalırsa 4 kişilik ailenin günlük gideri 80 YTL olur. Bir ay boyunca kalırsa toplam 2.400 YTL tutan bu ücreti, 30 yıl üzerinden hesap edersek maliyet 72.000 olur. Zaten aynı yere 30 yıl boyunca bir ay süreyle kalmaya gelinmeyeceği de ortadadır, ki durum böyle olsa dahi biraz önce yaptığımız hesaplama 260.000 olan gider, kırsal turizmin gerçekleşmesi ile 72.000 YTL. ye iner. Yaptığımız hesaplama da 4 kişilik aile üzerinden olabilecek en yüksek değer düşünülerek yapılmıştır. Bu durumda 188.000 YTL. kişinin cebine kalacağı gibi, yılın büyük bir kısmında boş bıraktığı tatil evinin başına ne geldiğini de düşünmez.

Sapanca'nın kırsalında inşa edilmiş bu konutları oluşturulacak bir yapılanma içerisinde devre mülk tarzı kullanıma açmakta mümkündür. Bu takdirde kişisel mülk olsa da ülkenin yatırımları olan bu mekânlar hem sahipleri için gelir kaynağı olur, hem de bu tür mekânlarda tatil yapma arzusunda olan kişilere alternatifler sunulmuş olunur. Böylece yeni yapılanmalar için doğal alanlar daha fazla tahrip edilmez.

Buraya kadar işin sadece ekonomik boyutunu kabaca hesap etmeye çalıştık. Bunun yanında tatil evleri yalnız gelir düzeyi yüksek kesimlere hitap ederken, kırsal turizmin devreye sokulması ile toplumun daha geniş bir kesimi Sapanca'nın turizm potansiyelinden ve güzelliklerinden yararlanabilir. Ayrıca köy halkı toprağını tatil evi yapmak isteyenlere sattığında bazen değerlendiremediği parasından ötürü zor durumlara düşebilmektedir. Böyle bir durumda hem parasından hem de toprağından olan köylü kırsal turizm sayesinde devamlı bir gelir kaynağına kavuşmuş olur.

Bir diğer önemli noktada azalan kırsal fonksiyonların köylere tekrar kazandırılmasıdır. Meyvesi ile ün yapmış Sapanca'nın bu durumu devam etmeli, bunun için mevcut topraklar korunmalı ve artık daha fazla yerleşime açılmamalı; boş, işlenmeyen topraklar da tarıma kazandırılmalıdır. Ekonomik açıdan getirisi yüksek farklı meyvelerin, tıpkı kivi gibi, yetiştirilmesine çalışılmalıdır. Tarım bir kenara atılmamalı oldukça uygun olan bölgedeki iklim değerlendirilerek hem miktar, hem de çeşit bakımından tarım ürünleri ekonomiye kazandırılmalıdır. Son zamanlarda popüler olan süs bitkileri üretimi ve alabalık yetiştiriciliği daha yaygın hale getirilerek daha fazla ailenin kazanç kapısı olmalıdır. Kısacası Sapanca'nın hem turizm potansiyeli hem de tarımsal faaliyetleri dengede tutularak, iki taraf da gözetilerek kazanç sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- AKOVA, İsmet (2000), “Alternatif Turizm Olanaklarımız”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı 8, s.71-84
- ALTUNIŞIK R., R. Coşkun, S. Bayraktaroğlu ve E. Yıldırım (2002), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*, Sakarya Kitabevi, Sakarya
- ARDEL, Ahmet (1960), “Marmara Bölgesinin Yapı ve Reliefi”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 20, s.1-16
- ATALAY, İbrahim (1989), “Türkiye’deki Kır Yerleşmelerinin Arazi Degredasyonu Üzerindeki Etkileri”, *Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Coğrafya Bilim ve Uygulama Kolu Coğrafya Araştırmaları*. Cilt 1, Sayı 1, s. 91-101
- BAYKAL, Füsun (1990), “Kırsal Yerleşim Coğrafyası Açısından Bir Araştırma : Gökeyüp Köyü (Salihli Manisa) ve İlkel Çömlekçiliğin Köy Ekonomisindeki Yeri, *Ege Coğrafya Dergisi*, Sayı 5, s.55-74
- BİLGİN, Turgut (1967), *Samanlı Dağları*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını No:50, İstanbul
- BİLGİN, Turgut (1984), *Adapazarı Ovası ve Sapanca Oluğunun Alüviyal Morfolojisi ve Kuaternerdeki Jeomorfolojik Tekamülü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2572, İstanbul
- D.İ.E (1935,40,45,50,55,60,65,70,75,80,85,90,2000) Yılı Nüfus Sayım Yıllıkları
- D.İ.E, 2000, Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Sakarya ili
- DÖNMEZ, Yusuf (1973), “Kuzeydoğu Anadolu’da Bir Yerleşme: Karaağaç Köyü”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 18-19, s.87-111
- DÖNMEZ, Yusuf (1977), “Kocaeli Yarımadası Bitki Örtüsünün Anahatları”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, s.81-92

- EMİROĞLU, Mecdi (1971), “Coğrafi Bölgelere Göre Kırsal Yerleşmelerin Yüzölçümü, Parsel Sayısı ve Genişlikleri İle İlgili Bir Araştırma”, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 3-4, s.109-138
- ERİNÇ, Sırrı (1949), “Sapanca Gölünün Derinlik Haritası ve Morfometrisi”, *Türk Coğrafya Dersi*, Sayı 11-12
- GÖNEY, Süha (1973), “Büyük Menderes Bölgesinde Köy Meskenleri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 18-19, s.307-337
- GÜLER, Mefkure, 1999, *Sapanca Gölü ve Çevresindeki Doğal Kaynakların Kullanımı*, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- GÜNAL, Nurten (1993), “Marmara ve Ege Bölgelerinde Kır Yerleşmelerinin Yükselti Kademelerine Göre Dağılışı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 28, s.143-155
- GÜNGÖRDÜ, Mutlu (1999), *Marmara Bölgesi'nin Bitki Coğrafyası*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:3416, İstanbul
- GÜRİZ, Adnan (1971), “Kır Yerleşmelerinde Mülkiyet”, *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü*, s.87-111
- HUTTEROTH, Wolf-Dieter (1971), “İç Anadolu'da Sosyal Yapının Arazi Bölünmesi ve Kır İskanı Üzerindeki Etkileri”, *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü*, s.55-84
- İNANDIK, Hamit (1955), “Adapazarı Bölgesinin İklimi ve Bitki Örtüsü”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 13-14, s.125-136
- İNANDIK, Hamit (1956), “Adapazarı Ovası ve Çevresinde Nüfus ve Yerleşme”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Cilt 4, Sayı 7, s.66-92
- İNANDIK, Hamit (1963), “Sakarya Deltası”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 13, s.83-98

- KAÇMAZ, Muhammet, 2005, *Sapanca-Kırkpınar'da Yerleşmenin Evrimi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- KERMAN, Fulya, 2004, *Alaçatı (Çeşme-İzmir) Bucağı Köylerinde Kırsal Potansiyelin belirlenmesi ve Planlanması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÖZÇAĞLAR, Ali (1996), “Türkiye'nin İdari Coğrafyası Bakımından Köy, Bucak, İlçe, İl ve Belde Kavramları Üzerine Düşünceler, *Coğrafya Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, s. 7-24
- ÖZDEN, Mustafa Y., 2000, “Çankırı Kuzeyi İle Ilgaz Dağları Arasında Kırsal Yerleşmeleri”, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ÖZGÜÇ, Nazmiye (1977a), “Sayfiye Yerleşmeleri ve Başlıca Özellikleri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, s.143-162
- ÖZGÜÇ, Nazmiye (1977b), “Tatil Evleri”, *İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Enstitüsü Dergisi*, Sayı 14, s.69-93
- ÖZGÜÇ, Nazmiye (1994), *Beşeri Coğrafya'da Veri Toplama ve Değerlendirme Yöntemleri*, 3.Baskı, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:2511, İstanbul
- ÖZGÜÇ, Nazmiye (1998), *Turizm Coğrafyası Özellikler Bölgeler*, Çantay Kitabevi, İstanbul
- SAKAL, Mehmet, 1991, *Solaklı Vadisinde Kırsal Yerleşme*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Sakarya İli Arazi Varlığı Raporu (1995), Başbakanlık Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayınları, İl Rapor No:54, Ankara
- Sakarya Üniversitesi (2000), Sapanca Jeolojik-Jeoteknik Araştırma Raporu

Sakarya Valiliği, (2004), Yedi Renk Yedi İklim

Sapanca Kaymakamlığı, Sapanca 2000

Sapanca Kırkpınar Sağlık Ocağı 2005 Yılı, ETF Sonuçları

Sapanca Kurtköy Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

Sapanca Merkez 1 nolu Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

Sapanca Merkez 2 nolu Yüzevler Sağlık Ocağı 2005 Yılı ETF Sonuçları

Sapanca Tarım İlçe Müdürlüğü, Köy Bilgi Formları

SELEN, Hamit Sadi (1945), “ Türkiye’de Köy Yerleşmeleri ve Şehirleşme Hareketleri”,
Türk Coğrafya Dergisi, Sayı 7-8, s.97-107

SERGÜN, Ümit (1986), *Kocaeli Yarımadası’nda Kırsal Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi Yayınları No:3370, İstanbul

SERGÜN, Ümit (1994), “Türkiye’de Kır Nüfusunun Yükselti Kademelerine Göre
Dağılışı”, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*,
Sayı 11, s.17-22

SOYKAN, Füsün (2003), “Kırsal Turizm ve Türkiye İçin Önemi”, *Ege Coğrafya
Dergisi*, Cilt 12, Sayı 1, s.1-10

ŞAHİN, Cemalettin ve Hayati Doğanay, (1999), *Türkiye Coğrafyası*, Gündüz Eğitim ve
Yayıncılık, Öğretmen Kitapları Serisi:4, Ankara

TANOĞLU, Ali (1945), “Türkiye’de Çiftçi Nüfus Yoğunluğu Meselesi”, *Türk
Coğrafya Dergisi*, Sayı 7-8, Sayfa 107-116

TANOĞLU, Ali (1947), “Türkiye’nin İrtifa Kuşakları”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 9-
10, s.37-55

- TANOĞLU, Ali (1969), *Nüfus ve Yerleşme*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları No:45, İstanbul
- TOLUN DENKER, Bedriye (1977), *Yerleşme Coğrafyası Kır Yerleşmeleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No:2275, İstanbul
- TOMAL, Necati, 1998, *Bafra Ovasında Kır Yerleşmeleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- TUĞAÇ, Ahmet (1971), “Kırsal Topluluklarda Değişmeler”, *Türkiye Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü*, s.293-310
- TUNCEL, Metin (1980), “Türkiye’de Kent Yerleşmelerinin Tarihçesine Toplu Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 23, s.123-157
- TUNÇDİLEK, Necdet (1964), *Bozaniç Köyü*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No:1083, İstanbul
- TUNÇDİLEK, Necdet (1967), *Türkiye İskan Coğrafyası Kır İskanı*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No 49, İstanbul
- TUNÇDİLEK, Necdet (1971), “Kır Yerleşmeleri: Köy-Altı Şekilleri”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü*, s.17-52
- TUNÇDİLEK, Necdet (1978), *Türkiye’nin Kır Potansiyeli ve Sorunları*, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayını No 96, İstanbul
- TUNÇDİLEK, Necdet (1980), “Türkiye’de Kır Yerleşmesinin Gelişimi ve Evrimi”, *Coğrafya Dergisi*, Sayı 23, s.1-25
- TUNÇDİLEK, Necdet (1984), “Türkiye Köylerinin Yapısal Özelliklerine Toplu Bir Bakış”, *İstanbul Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Coğrafya Enstitüsü Bülteni*, Sayı 1, s.23-39

- TÜMERTEKİN, Erol (1973), “ Yerleşme Planlaması (Şehir Köy İlişkileri)”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 18-19, s.71-85
- TÜMERTEKİN, Erol (1977), “Türkiye’de İç Göçler Üzerine”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Sayı 22, s.29-42
- TÜMERTEKİN, Erol (1980), “Kırsal Alanlar ve Coğrafya”, *İTÜ Mimarlık Fakültesi Şehircilik Enstitüsü Dergisi*, Sayı 17, s. 49-63
- TÜMERTEKİN, Erol ve Nazmiye Özgüç, (2002), *Beşeri Coğrafya İnsan, Kültür, Mekan*, Çantay Kitabevi, İstanbul
- TÜTENGİL, Cavit O. (1979), *100 Soruda Kırsal Türkiye’nin Yapısı ve Sorunları*, 3.Baskı, Gerçek Yayınevi, İstanbul
- VELİOĞLU, Metin, 1998, *Sapanca Gölü ile İlgili Kirlilik Araştırmaları ve Koruma ile ilgili Öneriler*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- YALÇINLAR, İsmail (1967), “ Türkiye’de Bazı Şehirlerin Kuruluş ve Gelişmelerinde Jeomorfolojik Temeller”, *İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Dergisi*, Cilt 8, Sayı 16, s.53-66
- YILMAZ, Ali (1996), “Orman İçi Kır Yerleşmelerinde Ekonomik Yapı”, *Türk Coğrafya Dergisi*, Sayı 31, s.139-153
- YILMAZ, Berna, 2000, *Sapanca Gölü Su Havzasının Flora ve Faunasının Araştırılması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü
- YILMAZ, Cevdet (2002), *Kırsal Yerleşmeler I (Terminolojik Sorunlar)*, 1.basım, Palmiye Kitapları, Samsun
- YİĞİT, Ali (1990), “Hazar Gölü Havzasında Yerleşme Tipleri”, *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, Cilt 4, Sayı 2, s.271-291

EKLER

EK 1- ANKET

1.YAŞINIZ :

2. CİNSİYETİNİZ :

3. EĞİTİM DURUMU

a)Okur-Yazar b) İlkokul c) Ortaokul d) Lise e) Üniversite

4. DOĞUM YERİNİZ

5. SAPANCA DOĞUMLU DEĞİLSENİZ

a) Buraya geldiğiniz yıl

b) Geldiğiniz yer

6. GELİR DURUMUNUZ

a)500 milyon altı b)500-1000 c)1000-1500 d) 1500 üzeri

7. AİLENİZ KAÇ KİŞİDEN OLUŞMAKTA

8. AİLE YAPINIZ

a) Çekirdek b) Geniş (geleneksel)

9. EVİNİZ KAÇ ODALI

a) 2oda b) 3 oda c) 4 oda d) 4 oda üzeri

10. EVİNİZİN YAPI MALZEMESİ

a)Ahşap b)Hımış (Taş, kerpiç ,ahşap) c)Betonarme d)Diğer

11.EVİNİZ KAÇ KATLI

a)Tek katlı b) İki katlı c) İki kattan fazla

12.EVİNİZİN EKLENTİLERİ VAR MI ?

a)Ahır b)Ambar c) Depo d)Samanlık e)Kümes

13. EVİNİZ ESKİ BİR BİNANIN YERİNE Mİ İNŞA EDİLDİ?

a)Evet b) Hayır

14.EVİNİZİN YAŞI

a) 1-5 yıllık b) 5-10 yıllık c)10 yıllık üzeri

15.EVİNİZ DEPREMDEN ETKİLENDİ Mİ?

a)Evet b)Hayır

16.EVİNİZ DEPREMDEN ETKİLENDİYSE HASAR DURUMU NEDİR?

a)Az hasarlı b)Orta hasarlı c)Ağır hasarlı

17. AİLENİZDEN DEPREM SONRASINDA BURADAN GÖÇ EDEN OLDU MU?
a) Evet b) Hayır

18. SAPANCA'YA NE SIKLIKTA GİDİYORSUNUZ ?
a)Her gün b) Haftada Birkaç Kez c) Ayda Bir Kaç Kez d)Ayda Bir Kez

19.ADAPAZARI'NA NE SIKLIKTA GİDİYORSUNUZ?
a)Her Gün b) Haftada Birkaç Kez c) Ayda Bir Kaç Kez d)Ayda Bir Kez

20.ULAŞIMINIZI NASIL SAĞLIYORSUNUZ?
a) Kendi arabamla
b) Yaya olarak
c) Servis veya dolmuşla

21. YETERLİ SIKLIKTA DOLMUŞ VEYA SERVİS ÇALIŞIYOR MU?
a) Evet b) Hayır

22.KİŞİN ULAŞIMDA BİR GÜÇLÜK YAŞIYOR MUSUNUZ?
a) Evet b) Hayır

23.AİLENİZDEN SÜREKLİ SAPANCA'YA OKUL VEYA İŞ AMAAÇLI GİDEN VAR MI? VARSA KAÇ KİŞİ?
a)Evet var Kişi b) Hayır yok

24.GEÇİMİNİZİ NASIL TEMİN EDİYOR SUNUZ?
a) Ziraatle (Tarla –Bahçe)
b) Hayvancılıkla
c) Fabrikada Çalışarak
d) Emekliyim
e) Diğer(.....)

25.GELİRİNİZ GEÇİMİNİZE YETİYOR MU?
a) Evet b) Hayır

26. SİZE AİT TARLANIZ VEYA BAHÇENİZ VAR MI?
a) Evet b) Hayır

27. TARLA VEYA BAHÇENİZİ NASIL İŞLİYORSUNUZ?
a)Traktörle b) Çapayla c) Sabanla

28.BÜYÜKBAŞ HAYVANINIZ VAR MI? VARSA KAÇ TANE?
a) Evet var.....Tane b) Hayır yok

29.KÜÇÜKBAŞ HAYVANINIZ VAR MI ?VARSA KAÇ TANE?
a) Evet var.....Tane b) Hayır yok

30.ŞUAN YAŞADIĞINIZ YER DIŞINDA YAŞAMA DÜŞÜNCENİZ VARMI?
a) Evet b) Hayır

31.ÖNCEKİ SORUYA CEVABINIZ EVETSE YAŞAAMIYI DÜŞÜNDÜĞÜNÜZ
YER
a) Sapanca b) Adapazarı c) İzmit d) İstanbul e) Diğer.....

32.KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARINDAN HANGİLERİNİ KULLANIYORSUNUZ?
a) Gazete
b) Radyo
c) Televizyon
d) Bilgisayar

EK 2 - MÜLAKAT

1. KÖYÜNÜZ KAÇ MAHALLEDEN OLUŞUYOR ?
2. KÖYÜNÜZDE OKUL VAR MI ?
3. KÖYDEN KAÇ KİŞİ KÖY DIŞINDA ÇALIŞIYOR ?
4. HER GÜN KAÇ KİŞİ SAPANCA, ADAPAZARI VEYA İZMİT'E GİDİYOR ?
KÖY DIŞINA GİDİŞ NEDENLERİ :
A) OKUMA B) İŞ
5. KÖYÜNÜZDE SADECE TARIMDAN ELDE ETTİĞİ GELİRLE GEÇİNEREN KAÇ AİLE VAR?
6. KÖYÜNÜZE 17 AĞUSTOS VE 12 KASIM DEPREMLERİNDEN SONRA YERLEŞEN VAR MI? VARSA HALA BURADA MI İKAMET EDİYORLAR YOKSA AYRILDILAR MI?
7. DEPREMLERDEN SONRA KÖYÜNÜZDEN GÖÇ EDEN OLDU MU?
8. DEPREMDE HAYATINI KAYBEDEN VAR MI?
a) Evet b) Hayır
9. AŞAĞIDAKİ EKONOMİK FAALİYETLERDEN HANGİSİ YADA HANGİLERİ KÖYÜNÜZDE YAYGIN OLARAK YAPILMAKTADIR ?
a) Ziraat
b) Hayvancılık
c) Ormancılık
d) Arıcılık
e) Turizm
10. TARIMSAL KALKINMA KOOPERATİFİNİZ VAR MI?
a) Evet b) Hayır
11. KÖYÜNÜZE AİT YAYLALAR VAR MI?
a) Evet b) Hayır
12. KÖYÜNÜZ SONRADAN YERLEŞİLMİŞ VEYA GÖÇ ALMIŞ BİR KÖYSE DAHA ÇOK HANGİ ETNİK GRUPTAN GÖÇ ALMIŞTIR ?
A) KAFKASYA
B) BULGARİSTAN
C) YUGOSLAVYA
D) KARADENİZ
E) DİĞER (.....)
13. YERLEŞME TARİHLERİ NE ZAMANA DAYANIYOR ?
14. KÖYDE İMECE VAR MI?
a) Evet b) Hayır

15. SÜREKLİ KULLANILMAYAN, ARADA SIRADA GELİNER (İKİNCİ EVLER)
TATİL EVLERİ VAR MI? VARSA BU EVLER TEK TEK VİLLALAR HALİNDE
Mİ, YOKSA SİTELER HALİNDE Mİ?

16. KAÇ SİTE VAR ?

17. BU EVLERE DAHA ÇOK HANGİ SIKLIKLA GELİNİYOR ?

- a) Hafta sonları
- b) Kısa tatiller
- c) Yaz ayı boyunca

18. BU TATİL EVLERİNİN SAHİPLERİ GENELLİKLE HANGİ ŞEHİRDEN
GELİYORLAR?

19. BU EVLERE ARADA BİR GELİRKEN TEMELLİ OLARAK YERLEŞENLER
VAR MI ?

20. BURADA TATİL EVLERİ BULUNANLARIN KÖY HALKINA OLUMLU
VEYA OLUMSUZ ETKİSİ BİR VAR MI ?

- a) Sosyal açıdan olumlu bir etkisi var
- b) Sosyal açıdan olumsuz bir etkisi var
- c) Ekonomik yönden olumlu bir etkisi var
- d) Ekonomik yönden olumsuz bir etkisi var
- e) Herhangi bir etkisi yok

21. KÖYÜNÜZDE SON 10 YILDA YEŞİL ALANLARDA GÖZLE GÖRÜLÜR BİR
AZALMA VAR MI ? VARSA BUNDA SİTE VEYA VİLLARIN PAYI OLDUĞUNU
DÜŞÜNÜYORMUSUNUZ ?

- a)Evet
- b)Hayır

ÖZGEÇMİŞ

25.02.1977 yılında Bremen’de doğdu. İlkokulu Eskişehir Porsuk İlkokulu’nda 1988’de bitirdikten sonra, ortaokul ve liseyi Eskişehir Cumhuriyet Lisesi’nde (1988-94) tamamladı. 1994 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliğini kazandı ve 1998’de mezun oldu. 1999 yılında Sapanca Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi’nde göreve başladı. 2004 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalı’nda yüksek lisansa başladı. Evli olup halen Sapanca Mesleki ve Teknik Eğitim Merkezi’nde çalışmaktadır.